

Acta Regionis Rurum

14. kötet

Faluszemináriumi kutatások - Tiszaladány

ACTA REGIONIS RURUM

14. kötet

**Faluszemináriumi kutatások
Tiszaladány**

Gödöllő
2020

A sorozat főszerkesztője:
Nagyné Dr. Molnár Melinda

Technikai szerkesztő:
Nagyné Dr. Molnár Melinda

Szakmai lektor:
Dr. Herbály Katalin

Nyelvi lektor:
Dr. Bogárdi Tünde

Borítóterv:
Áldorfai György

A fotók készítői:
Lőrinc Balázs
Nagy Kamilla
Nagyné Dr. Molnár Melinda
Tóth Alexander

E kötet és a tábor anyagi támogatója:
SZIE GTK Vidékfejlesztési Szakkollégium
Tiszaladány önkormányzata

ISSN 1789-5588
DOI 10.21408/SZIE.ACTAREG.2020

Gödöllő
2020.

Tartalom

FALUKUTATÁS TISZALADÁNYBAN

Nagyné Molnár Melinda.....4

TISZALADÁNY DEMOGRÁFIAI ÉS FOGLALKOZTATOTSÁGI HELYZETE

Kovács Csaba József.....12

DEMOGRÁFIAI TRENDEK ÉS KIHÍVÁSOK- AZ IDENTITÁS ÉS AZ IFJÚSÁG JÖVŐKÉPÉNEK VIZSGÁLATA TISZALADÁNY KÖZSÉGBEN

Lőrinc Balázs.....20

TISZALADÁNY MENTÁLIS TÉRKÉPE

Baka Flóra.....32

TISZALADÁNYI TELEPÜLÉSKÉP

Nagyné Molnár Melinda, Nagy Kamilla.....40

ROMA FELZÁRKÓZTATÁS TISZALADÁNYBAN

Mezei Martin, Nagy Alexa.....50

A TISZALADÁNYI KÖZNEVELÉS, EGÉSZSÉGÜGY ÉS SZOCIÁLIS ELLÁTÓRENDSZER VIZSGÁLATA

Bogárdi Tünde.....60

HÁTTÉRADOTTSÁGOK ÉS LEHETŐSÉGEK TISZALADÁNYBAN EGY KIEMELT TURISZTIKAI CENTRUMTÉR PEREMÉN

Kárász Katalin.....76

A MEZŐGAZDASÁG HELYZETE ÉS SZEREPE TISZALADÁNYBAN

Ritter Krisztián, Erdélyi Dániel, Kárász Katalin.....88

HONNAN, HOVÁ: A 2012-ES ÉS 2020-AS TISZALADÁNYI KUTATÁSOK TANULSÁGAI

Nagyné Molnár Melinda.....108

ELŐSZÓ

10-12 esztendeje lehet annak, amikor egy osztrák kerékpáros betévedt hozzánk. Hellyel, borral kínáltuk a kis családi pincénkben. Beszélgettünk, és az áruházas építész elmondta, hogy ez a falu 20 év múlva már nem lesz.

-Nem lesz?- kérdeztem meglepődve. *-És mi lesz helyette?*

-Város- válaszolta az idegen.

Mikor érdeklődtem, hogy mire alapozza a jóslatát; a táskájából elővett egy maréknyi fényképet, amit 20 évvel ezelőtt készített. Megdöbbentő volt a látvány. 20 év nagy idő. Ez a tanulmány 8 évet dolgoz fel a falu életéből. Azt gondolom, hogy ez az az időszak, amikor a településünk a legtöbbet fejlődött. Megújultak a középületeink, új konyha, csecsemőgondozó, sportlétesítmény épült. Vízgáz- szennyvízhálózat, jó minőségű utak, járdák javítják a lakosság életminőségét. A telefon és a korszerű internetkapcsolat összeköt bennünket a világgal. Lehet, hogy kicsit elfogult vagyok a szülőfalummal szemben, ami érthető, de megnyugtató, hogy a kutatómunka eredménye is megerősíti az elmondottakat. Továbbá segít átlátni a folyamatokat, megérteni az összefüggéseket, ezáltal a tudatosabb faluépítő munkánkban nagy segítségünkre lesz. Köszönet érte minden szereplőnek.

Dr Liszkai Ferenc
polgármester

1. kép: Tiszaladány címere (a fotót készítette: Lőrinc Balázs)

FALUKUTATÁS TISZALADÁNYBAN

VILLAGE RESEARCH IN TISZALADÁNY

Nagyné Molnár Melinda egyetemi docens, SZIE

Nagyné Melinda Molnár associate professor, SZIU

Absztrakt

Tiszaladány sajátos kettősségben él. Ez a táji karakterében és a településközi kapcsolatrendszereiben mutatkozik meg. Táji kapcsolata a Taktaközrel van, a Tisza egy régóta lakott hordalékkúp-síkságán. Az itt élő ember mindenkor szoros kapcsolatot tartott a folyóval. A Tisza nem csupán a település nevében van benne: településképeinek meghatározó része a falu határától 600-700 m-re nyújtózó élő Tisza és a helyiek által „Kis-Tiszának”, vagy „Hótt-Tiszának” mondott Tisza holt-ág. A település a táji adottságai révén sokkal inkább rokonítható a Tisza menti alföldi települések sorsával, mint járási központjával, a világörökségként jegyzett, borkultúrájáról ismert turisztikai központtal, Tokajjal. Ugyanakkor közigazgatási értelemben egyértelműen a mintegy 6 km-re található Tokajhoz húz. Ő maga 10 másik településsel együtt egy karakteresen más táji térségi központtal él együtt. A Tokaji járáshoz tartozik.

Abstract

There is a special duality in Tiszaladány, which stems from its landscape character and its system of administrative relations. Its landscape connection is with Taktaköz, on a long-inhabited alluvial fan plain of the Tisza. The people living here kept in close contact with the river at all times. In addition to the river Tisza stretching 600-700 m from the village border, an important value of the settlement's image of Tiszaladány is the Tisza backwater, which the locals call "Kis-Tisza" or "Hótt-Tisza". Due to its landscape features, the settlement can be well related to other settlements along the Tisza. At the same time, in administrative terms, it is clearly attracted to Tokaj, which is about 6 km away. The village together with 10 other settlements, has a mutual life with a characteristically different regional centre, as it belongs to the Tokaj district.

Visszatérés Tiszaladányba

A Faluszemináriumi Kutatóműhely, és így az Acta Regionis Rurum is új korszakába lépett 2017-ben. A faluszemináriumi kutatások 2006-os alapításakor a tervünk ugyanis egy monitoring kutatás volt, amelynek lényege, hogy kilenc, valamely vidékjelenséget jól mintázó település rendszeres, visszatérő vizsgálatát tervezzük meg (Molnár M. 2009). A kilencek egyike Tiszaladány, ahol a 2020-as kutatásunkat megelőzően, 8 évvel korábban, 2012-ben jártunk.

Tiszaladány mintahelyül választásában fontos szempont volt az agrármúlt. És bár a pártállami rendszer tévesztése, majd a rendszerváltás utáni privatizációs folyamatok újrendezték a faluban a mezőgazdasági megélhetés lehetőségeit, a faluképhez az agrárjelleg ma is hozzá tartozik. Igaz, egyre inkább csak kiegészítő jelleggel. A falut korábban híressé tevő hasura-gazdálkodás (Somogyi 1942) mára már valóban kikopott. És a hagyományos kosárfonás kapcsán is kérdés, hogy Csikai Guszti bácsi után lesz-e majd valaki, aki ezt a hagyományt tovább viszi. Ennek ellenére virágoznak a kiskertek, szépen „sorít” a zöltség, a bab és a borsó, hajladoznak a gyümölcsfák. A közeli városok hiper- és szupermarketei ugyan átírták a helyiek fogyasztói szokásait is, de az otthonokban a konyhakertek „műfaja” nem tűnt el, legfőképpen kisebb

parcellákban gondozzák ma már a haszonnövényt, helyet adva egy kerti hintának, sütögető helynek, alkalmi nyári kismencedének.

Kutatásunknak 2012-ben öt fő iránya volt:

- társadalomnéprajzi irány; amely a múlt örökségének vizsgálatát jelentette a hagyományos kosárfonásban, valamint Győri Elek művészpályája helyi lenyomatának kutatása révén, aki az egyik legismertebb magyar naiv festő, Tiszaladány szülötte (Incze A. 2012, Leichter L. 2012).
- közösségvizsgálat; amelynek az egyházi és a civil szerveződések működésének feltárása, valamint a helyi cigányközösség megismerése volt a célja (Viktor K.- Oláh I. 2012, Topa Z. 2012).
- társadalmi állapotfelmérés: mentális térképezés és ellátásvizsgálat, mely vizsgálattal a helyi társadalom kötődését, identitását, a közösségi értékeit vizsgáltuk (Karacs M.- Molnár M. 2012., Molnár M.- Lendvay E. 2012)
- település- és közlekedésföldrajzi vizsgálatok; amelyeknek révén történeti háttérbe ágyazva vizsgáltuk a falu térszerkezeti változásait, megközelíthetőségét, elérhetőségét. (Molnár M. 2012, Tóth Á. 2012, Szűcs A. 2012)
- megélhetési vizsgálatok; melyben igyekeztünk feltérképezni a múlt örökségét és a jelenkor adottságait, lehetőségeit a mezőgazdaság és a turizmus talaján. (Tordai N. 2012, Kupás Dzs. 2012, Sipeki Zs. 2012, Fűrész E. 2012)

A 2020-as visszatérésünk során figyelembe kellett vennünk, hogy 2020 márciusában világjárvány söpört végig, melynek következményeként Magyarországon, csak úgy mint máshol, kormányzati és lokális szinten is számos korlátozó intézkedés bevezetésére került sor. Ezek komoly hatással voltak a fogyasztási szokásokra, a közösségi élet számos területére, a mindennapi oktatási-egészségügyi ellátásokra. A korlátozások hosszú ideig kérdésessé tették azt is, hogy egyáltalán lehet-e valódi terepi kutatást végezni, lehet-e fizikai kontaktusba lépni a helyi közösséggel. Szerencsénkre nyáron enyhült a járványhelyzet, így megvalósulhatott a falukutatás. Célkitűzéseink megfogalmazása során részben erre a krízis-helyzetre is reflektálnunk kellett, de alapvetően a vizsgálatunkban a célunk ennél tágabb volt. Szerettük volna a 2012-ben megismert társadalmi, gazdasági helyzet átalakulását az azóta eltelt idő mentén átfogóan megismerni. Alapvetően tehát a korábbi tapasztalatainkból kiindulva foglalmaztuk meg a kutatás irányait, keresve a választ az alábbi kérdésekre:

- Milyen településkép rajzolódik ki ma a lakóingatlanok alapján?
- Változott-e a falu közlekedésföldrajzi kapcsolatrendszere?
- Milyen demográfiai trendek jellemzik a falut, és vajon az ifjúságnak milyen a jövőképe?
- Hogyan működik a roma felzárkóztatás Tiszaladányban?
- Milyen állapotban van a lakosság alapvető ellátórendszere?
- Milyen a helyi identitáskép, a mentális térkép?
- Hogyan jellemezhetjük a jelenkori mezőgazdasági megélhetést? Felértékelődött-e az önellátás a COVID-járvány következményeként ?
- Mik a lehetőségek egy turisztikai centrumtér (Tokaj világörökségi helyszín) peremén?

A 2020-as kötetben levő tanulmányokban törekedtünk arra, hogy reflektáljunk a 2012-es kutatási eredményekre, kihangsúlyozva azt, ami ahhoz képest változott.

A 2020-as kutatás előkészületeiről, résztvevőiről

A 2020-as év nemcsak a COVID-járvány miatt hozott kihívásokat. A magyar felsőoktatásban a kormányzat ú.n. „modellváltó programot” kezdeményezett, aminek eredményeként például a hazai agrárfelsőoktatás helyszíneinek egy része (Gödöllő, Szarvas, Gyöngyös, Budai Campus, Kaposvár, Keszthely) fúzióra lépett, aminek köszönhetően létrejött egy pár hónapig még Szent István Egyetemnek nevezett óriás-komplexum, ami majd utóbb új néven, Magyar Agrár – és Élettudományi Egyetemenként (MATE) folytatta pályafutását. Ezzel együtt a hagyományos egyetemi szervezeti struktúra helyén egy új irányítási és szervezeti rendszer épült fel, mely a korábban létrejött, például kutatóműhelyek működését is befolyásolta. A Faluszemináriumi Kutatóműhely számára sem volt egyszerű az átállás.

A Faluszemináriumi Kutatóműhely 2006-os indulása óta Gödöllőn minden tanév tavaszi félévében az ú.n. „Faluszeminárium” tantárgy keretében történt a kutatómunka előkészítése. A 2019/2020-as tanévben a Faluszeminárium, mint tantárgy hivatalosan már nem indulhatott el. Így a kutatócsapat önszerveződésre kényszerült: tanórán kívül, az online térben szervezte meg önmagát, és tervezte meg felkészülését a kutatásra. A tavaszi félév folyamán áttekintettük a fontosabb hozzáférhető szakirodalmakat, statisztikai forrásokat azzal a céllal, hogy Tiszaladánnyal kapcsolatban minél több naprakész információnk legyen. A csapatmunka kialakítása során mindenki kialakította a saját kutatási témájához tartozó munkatervet. A terepi kutatásra 2020 július 2- 7 között került sor. A kutatómunka irányítója Nagyné Molnár Melinda és Ritter Krisztián egyetemi docensek voltak. A műhelymunkát végzők neve és témája a következőképp alakult:

Baka Flóra Regionális és Környezeti Gazdaságtan MSc hallgatónk mentális térképezéssel foglalkozott.

Bogárdi Tünde egyetemi adjunktus (EKE) a helyi oktatás és szociális ellátás működését, aktuális kihívásait kutatta.

Kárász Katalin doktorandusz (Gazdaság- és Regionális Tudományi Doktori Iskola- Gödöllő) a térkapcsolatokat, a térségi kapcsolaterősítés lehetőségeit vizsgálta, különös tekintettel a turizmus lehetőségeire.

Kovács Csaba József predoktor (Gazdaság- és Regionális Tudományi Doktori Iskola- Gödöllő) a demográfiai trendeket kutatta.

Lőrinc Balázs Regionális és Környezeti Gazdaságtan MSc hallgatónk a népesedési viszonyok hátterébe ágyazva a helyi identitást, az ifjúság jövőképét vizsgálta.

Mezei Martin közgazdász és **Nagy Alexa** szociálpolitikus a roma-felzárkóztatás helyi viszonyait elemezte.

Nagyné Molnár Melinda egyetemi docens és **Nagy Kamilla** egyetemi hallgató (SE) a falu településképével, tér-érték-elemzéssel foglalkozott.

Ritter Krisztián egyetemi docens, **Kárász Katalin** és **Erdélyi Dániel** doktoranduszok (Gazdaság- és Regionális Tudományi Doktori Iskola- Gödöllő) a mezőgazdaság adottságait, múltját, jelenét, tendenciáit kutatta.

Bálint Csaba (kutató-kolléga, Agrárközgazdaság Intézet) *Kapás György* (Regionális és Környezeti Gazdaságtan MSc hallgatónk) és *Tóth Alexander* (egykori hallgatónk) a kérdőíves felmérésben segítette a munkánkat.

Kutatás Tiszaladányban

Szakirodalom, dokumentum- és adatbázis-elemzés

Tiszaladány meglepően gazdag szakirodalommal rendelkezik. Különösen történeti és néprajzi vonatkozásokban (M. Csikai M. 1996., Somogyi I. 1942, Kovács I. 1940., Hegedűs T.A. 1973). Az általános társadalmi, gazdasági helyzetképhez, a múlt örökségének megértéséhez ezek jó támpontot szolgáltattak a kutatásra való felkészülés idején. A szakirodalmi források tanulmányozása mellett dokumentumelemzésre is sor került. Ennek során jelentések, térképek, pályázatok, programok dokumentációját tekintettük át egyes kérdésekben. Ami az adatbázis-használatot illeti, ezek forrásai főleg az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR), a KSH által üzemeltetett Területi Statisztikai Adatok Rendszere (TSTAR) voltak, de használtunk papír alapon rendelkezésre bocsájtott jelentéseket, adatközléseket is.

A személyes interjú

Szinte minden kutatott téma megkívánta, hogy a témához kapcsolódó releváns információkkal rendelkező szereplőkkel interjú is készüljön. Ezzel a „puha” módszerrel olyan információk és vélemények feltérképezése volt a cél, amely a nem ismert, vagy nem teljesen tisztázott ok-okozati összefüggések megértéséhez volt szükséges. A falukutatás során alkalmaztuk a strukturált, *zárt interjúk* formáját, amikor előre kialakított forgatókönyv mentén gyűjtöttük az információt. Ugyanakkor alkalmaztuk a kötetlen beszélgetéseken alapuló *informális* módot is. Az egyes tanulmányok külön-külön jelölik a forrásul szolgált interjúalanyokat.

A személyes megfigyelés

A személyes megfigyelés, mint módszer olyan tapasztalaton alapuló információszerzésre szolgál, amivel közelebb juthatunk egy-egy helyi jelenség, intézmény, program stb. mechanizmusához. A *részvétel nélküli megfigyelés* során úgy gyűjtöttünk információt, hogy a kutatás során végig kívül helyeződtünk, csak szemléltük a folyamatokat, jelenségeket. Ilyen volt például az utcaképelemzés, vagy a mentális térképezés. A *részvevő-megfigyelés* során a folyamatban résztvevőként is jelen voltak a diákjaink (pl. a helyi gazdaságfejlesztés vizsgálatában). Az így nyert adatok, információk a tanulmányokba fotográfikus és szöveges formában épültek be.

A kérdőíves felmérés

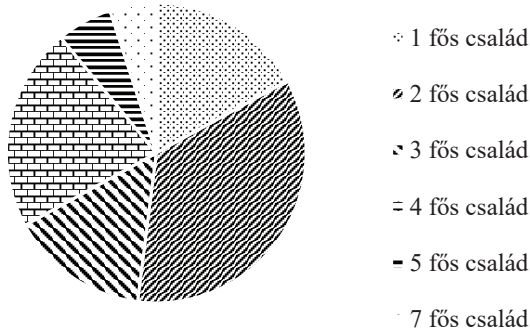
A 608 főt számláló (2020) Tiszaladányban 2012-ben -ben 84, 2020-ban pedig 79 háztartást kerestünk fel a kérdőíves felmérésünkkel. Mindkét kutatási évben vizsgáltuk a helyi identitástudatot, felmértük a helyiek véleményét a falu jelenlegi egészségügyi, közigazgatási-adminisztratív, kereskedelmi és egyéb ellátások terén, vizsgáltuk a helyiek saját közösségi szervezeteikről alkotott véleményét, de kíváncsiak voltunk a falu térkapcsolataira, és vizsgáltuk az emberek megélhetési viszonyait, és jövőképét is. Felmérésünket *háztartásokra* vonatkoztatva terveztük és szerkesztettük meg; azaz egy háztartásból csak egy kérdőív született. A kérdőívezés során térben arányos mintavételre törekedtünk, azaz a rövidebb utcákból kevesebb, a hosszabbakból több mintát vettünk. Mintavételünk tehát az egész települést lefedte.

A 2020-as összesen 79 db értékelhető kérdőív alapján (a háztartásban élők tagjainak összeszámlálásával) elmondhatjuk, hogy egy 227 főt magában foglaló népeiséget vizsgáltunk meg

(ami az összlakosság 37%-a). A megkérdezett háztartások 17%-a volt 1 fős, 35%-a 2 fős, 15%-a 3 fős, 22%-a 4 fős, 6%-a 5 fős, és 5%-a 7 fős (1. ábra.).

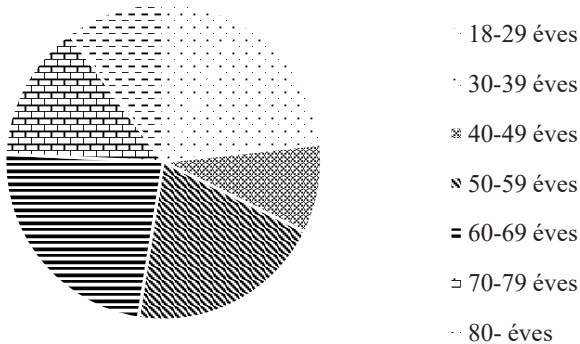
Ha a megkérdezett személyek nemi hovatartozását nézzük, akkor az látható, hogy a férfiak voltak többségben: 62%-uk férfi, 38%-uk nő volt. Korcsoport szerint vizsgálódva megállapítható, hogy a megkérdezettek alig harmada volt (32 %) 50 év alatti volt. A 18-29 közötti korosztály 8%-ban képviseltette magát, a 30-39 év közöttiek 15%-ban, a 40-49 év közöttiek 9 %-ban, az 50-59 év közöttiek 20%-ban. A 60-69 év közöttiek 23%-ban szerepeltek a mintában. A 70-79 év közöttiek százalékaránya 14 % volt, a megkérdezettek 8%-a pedig a 80 év feletti kategóriába volt sorolható. Mintavételünk korcsoport-szerkezetében az idősebb korosztály felülreprezentált, mivel a faluban a statisztikai adatok szerint a 60 év felettek aránya nagyjából 20% (KSH TSTAR 2019), a mi mintánkban pedig 45% (2. ábra).

1. ábra: A válaszadók (2020) háztartásaiban élők száma az összes háztartás %-ában

Forrás: A kérdőíves felmérés (2020) alapján készítette Molnár M.

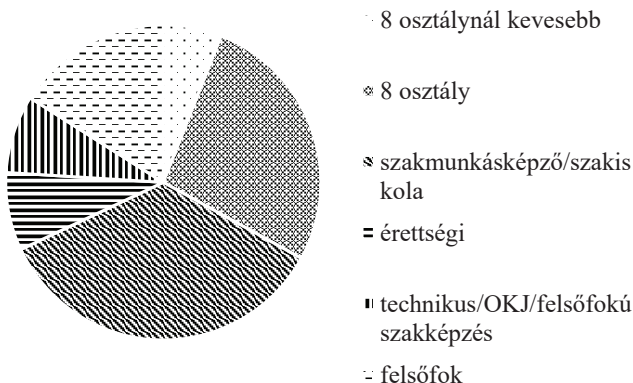
2. ábra: A válaszadók korcsoportonként (%) a 2020-as kutatásban

Forrás: A kérdőíves felmérés (2020) alapján készítette Molnár M.

A válaszadók iskolai végzettségét egyértelműsíteni azért nehéz, mert szokatlanul magas volt az erről nem nyilatkozók aránya: 26%. A választ adók esetében elmondható, hogy 16%-uk diplomás volt, további 8%-uk szerzett valamilyen technikus, OKJ, felsőfokú szakképzésben megszerzhető képesítést. A megkérdezettek kb. ugyanennyi, azaz 8%-ának volt a legmagasabb iskolai végzettsége érettségi. Szakmunkás, szakiskolai képesítéssel rendelkezett a megkérdezettek több mint harmada 35%. A megkérdezetteknek mindössze 4%-a nem fejezte be a 8 osztályt. Ugyanakkor rendkívül magasnak mondható a 28%-ot kitevő, maximum általános iskolai végzettségűek aránya. Ez nagyjából azonos arányt jelent a hivatalos lakossági statisztikákban olvasható adatokkal. Ugyanakkor a vizsgálatunkban résztvevő megkérdezettek körében egyértelműen felülreprezentált a felsőfokú végzettségűek aránya (3. ábra).

3. ábra: A válaszadók iskolai végzettség szerint (%) a 2020-as kutatásban

Forrás: A kérdőíves felmérés (2020) alapján készítette Molnár M.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetünket fejezzük ki mindazoknak, akik munkánkat bármi módon segítették. Nagy szükségünk volt a polgármester úr által biztosított információkra, a szakmai támogatására. Köszönet a szálláslehetőségért, és a nap, mint nap házhoz jövő ebédért. Külön köszönet jár mindazon interjúalanyunknak, és a kérdőíves felmérés felé nyitott, minket befogadó falubelieknek, akik segítségével nélkül nem sikerülhetett volna céljaink szerint a munkánkat elvégezni. Hosszú lenne a sor, ha minden segítőtök fel szeretnénk sorolni. Ezekkel a sorokkal fejezzük ki köszönetünket, hogy bizalmukba fogadtak és ismereteik átadásával, véleményük kinyilvánításával a segítségünkre voltak! Ehelyütt köszönjük a Szent István Egyetem Egyetem Vidékfejlesztési Szakkollégiumának támogatását, ami nélkül a kutatómunkánk nem valósulhatott volna meg.

Irodalomjegyzék

- Fűrész E. (2012):* A tiszaladányi turizmus Acta Regionis Rurum 6. 83-92 pp.
Hegedűs T.A.: Tiszaladány. Valóság 1973 5.sz.54-64
Incze A. (2012): Vesszőfonás Tiszaladányban Acta Regionis Rurum 6. 54-66 pp.
Karacs M.- Molnár M. (2012): Tiszaladány mentális térképe Acta Regionis Rurum 6. 4-10 pp.
Kovács I. (1940): Pünkösöd Tiszaladányban. Szabad Szó 1940. május 19.

- Kupás Dzs. (2012): A Kis-Tisza- A tiszaladányi holtág Acta Regionis Rurum 6. 49-54 pp.*
- Leichter L. (2012): „...aki igazi művész, átlagember nem lehet.”- Győri Elek, a naív művész és lehetséges interpretációi Acta Regionis Rurum 6. 124-135 pp.*
- M. Csikai M. (1996): A népi írók vonzásában. Folklor és etnográfia, Herman Ottó Múzeum Évkönyve 1996. XXIV. Debrecen*
- Molnár M. (2012): Településföldrajzi vázlatrajz Tiszaladányról Acta Regionis Rurum 6. 10-19 pp.*
- Molnár M.- Lendvay E. (2012): A helyi társadalmat meghatározó sikertényezők vizsgálata Tiszaladányban 114- 126*
- Molnár M. (2009):A faluszemináriumi kutatások és a területi folyamatok monitoringozása Acta Regionis Rurum 3 pp. 10-11 (2009)*
- Sipeki Zs. (2012): A tejelő szarvasmarhatartás Tiszaladányban Acta Regionis Rurum 6. 74-83 pp.*
- Somogyi I.(1942): Kertmagyarország felé. Budapest*
- Topa Z. (2012): A tiszaladányi cigányság megélhetési stratégiáinak jellemzői Acta Regionis Rurum 6. 102- 109*
- Tordai N. (2012): Adalékok a tiszaladányi tsz múltjához Acta Regionis Rurum 6. 66-74 pp.*
- Tóth G. (2012): Tiszaladány történeti, szerkezeti leírása Acta Regionis Rurum 6. 19-27 pp.*
- Szűcs A (2012): Közlekedési és megközelíthetőségi vizsgálatok Tiszaladányban Acta Regionis Rurum 6. 27-34 pp.*
- Viktor G. (2012): Civil szerveződések Tiszaladányon Acta Regionis Rurum 6. 92-102 pp.*

Egyéb források

KSH Népszámlálási adatok 2011
https://nyilvantarto.hu/kozerdeku_lakossag_2020
 KSH TSTAR 2019

2. kép: A „Hótt-Tisza” (a fotót készítette: Lőrinc Balázs)

3. kép: A kutatócsapatunk a polgármester úrral és a feleségével
(a fotót készítette: Tóth Alexander)

4. kép: A falut járó kutató-„brigád” (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

TISZALADÁNY DEMOGRÁFIAI ÉS FOGLALKOZTATOTTSÁGI HELYZETE

THE DEMOGRAPHIC AND EMPLOYMENT SITUATION OF TISZALADÁNY

Kovács Csaba József, doktorjelölt, SZIE

Csaba József Kovács, PhD candidate, SZIU

Absztrakt

Egy település működését a népesedési folyamatok és a munkaerőpiaci helyzet alapvetően meghatározzák, ezért szükséges vizsgálatuk a község átfogó jellegű ismertetésének érdekében. Egyrészt bemutatom a tanulmányban a lakosságszám változását és a korszerkezet alakulását. Másrészt feltárom a foglalkoztatottsági jellemzők tekintetében is a települést. A kutatómunka elsődleges célja az elmúlt évtizedben megfigyelhető tendenciák azonosítása és összehasonlítása a környező településekkel. A statisztikai adatok elemzése leíró statisztikai módszerek alkalmazásával történt.

Abstract

Settlements are basically determined by demographic processes and their labor market situation, the examination of which is necessary to provide a comprehensive description of the village. On the one hand, I identify the main demographic trends in the size of population and the age structure in my study. On the other hand, I explore the settlement in terms of its employment characteristics as well. The primary goal of the research is to identify and compare trends observed in the last decade with the neighboring settlements. The analysis of statistical data were performed with descriptive statistical methods.

Bevezetés

Tiszaladány a Taktaköz tájegységben található aprófalú, ami az Alföld és az Északi-középhegység találkozási pontjánál fekszik. A kistájhoz tartozó települések mindegyike alacsony lakosságszámú és népsűrűségű, jellemzően előregedett korszerkezettel. Munkaerőpiaci helyzetét tekintve is hátrányos helyzetűnek számít a térség, mivel az itt elhelyezkedő települések az országos átlagnál jóval rosszabb foglalkoztatottsági mutatókkal rendelkeznek.

A 2008-ban kirobbant gazdasági világválság és a koronavírus járványhelyzet között eltelt bő egy évtized népesedési és foglalkoztatottsági helyzetének vizsgálata, annak kiértékelése adja a tanulmány fő célját, mert ezek a társadalmi-gazdasági folyamatok jórészt még nem voltak ismertek a 2012-es falukutató munka idején.

Jelen tanulmányban röviden bemutatásra kerül, hogy Tiszaladány jelenleg milyen demográfiai helyzetben van. Ezt követően részletezésre kerülnek a legfontosabb foglalkoztatottsági mutatók a település kapcsán. Fontos ezt olyan módon megtenni, hogy a közelmúltban megfigyelhető területi folyamatok is jól láthatóvá váljanak a Tokaji járáson belül, mivelhogy a falu relatív társadalmi-

gazdasági helyzetét csak a szomszédos településekkel együtt lehet megfelelő módon értékelni. Emellett érdemes összevetni a kapott eredményeket, tendenciákat és azok dinamikáját idősorosan. Végül az összefoglalásban az elemzésekből hozott következtetések és a legfontosabb kutatási eredmények találhatók.

Tiszaladány a 21. század elején

Tiszaladány átfogó jellegű vizsgálata már nem számít előzmény nélkülinek a Faluszeminárium Kutatóműhelyben. Az Acta Regionis Rurum 6. kötetében Nagyné Molnár M. (2012) és Tóth G. (2012) kifejezetten a település fejlődéstörténetével foglalkoznak. Tanulmányukban az elmúlt évtizedek demográfiai és munkaerőpiaci folyamatairól lehet bővebben tájékozódni. Jelen tanulmány szakirodalmi feldolgozása főként ezekre a kutatómunkákra épülnek.

Kedvezőtlen kiindulópontnak számít a község társadalmi-gazdasági helyzetét tekintve, hogy a 2000-es évek elején a demográfiai és foglalkoztatottsági mutatók alapján is a leghátrányosabb helyzetű falvak közé tartozott a település (Beluszky P. – Sikos T. 2007). Ezek a jellemzők napjainkban alapvetően meghatározzák és behatárolják a település működési körülményeit. Fontos ugyanakkor azt is hozzátenni, hogy ez önmagában még nem akadályozza egy élhető település létét. Egy település sikere számos települési jellemző kölcsönhatásának együttes eredményétől függ (Molnár M. 2013, Nagyné Molnár M. 2013).

Módszertan

A kutatási eredmények összehasonlítása egymással a Tokaji-járás településeivel történik meg. Egyrészt azért, mert Tiszaladány ehhez a közigazgatási egységhez tartozik. Másrésztől az idetartozó községek történeti fejlődésében Tokaj település mindig is meghatározó szerepet töltött be. Miután a térség számos szempontból összetartozónak tekinthető, a társadalmi-gazdasági folyamatok értékelése már csak emiatt is indokolt. Az összehasonlítás megmutatja Tiszaladány relatív helyzetét a járás többi községéhez viszonyítva. Ezekhez a vizsgálatokhoz felhasznált adatok a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) és az Országos Településfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) adatbázisaiból származnak. Az elemzések a település 2009 és 2018 között történt népesedési és foglalkoztatottsági folyamatok feltárását és értékelését célozzák, leíró statisztikai módszerekkel kerültek elvégzésre. Jelen tanulmány elsődleges célja megválaszolni, hogy Tiszaladány népesedési és munkaerőpiaci helyzetén hogyan mutatkozott meg az elmúlt évtizedben országosan tapasztalható gazdasági fellendülés időszaka. Továbbá lényeges kérdés annak feltárása is, hogy vajon megfigyelhető-e javulás az alapvető statisztikai mutatók alapján, és az mennyire számít kiemelkedőnek a szomszédos települések körében.

Kutatási eredmények

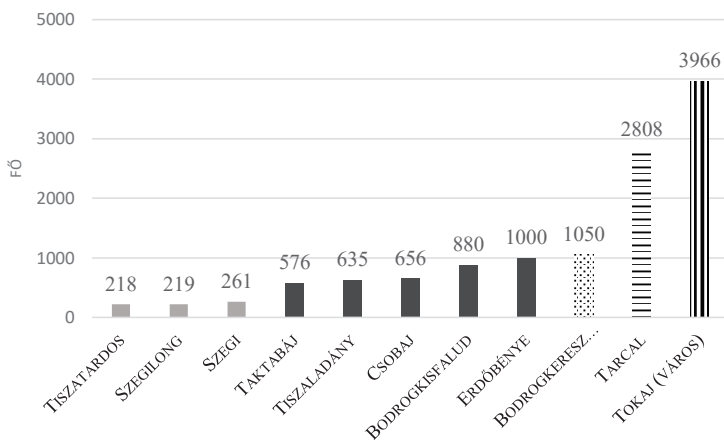
A demográfiai folyamatok alakulása a községben

Tiszaladány lakónépessége alapján a Tokaji-járás 7. legnépesebb településének számított 2018-ban. 635 fős lakossága alapján egy kisfalunak tekinthető. A Taktaközkhöz tartozó Csobaj és Taktabaj ugyanebben a méretkategóriában található, míg Tiszatardos az egész járás legkisebb települése. Érdemes a népesedési folyamatok értékelésekor figyelembe venni, hogy a 4 település együttesen is csupán a térség nagyjából 18%-át teszi ki népességszámában. Ezzel szemben Tarcal

és Tokaj településeken lakik a lakónépesség közel 60%-a. Emellett az is jól mutatja periférikus helyzetüket a taktaközi településeknek, hogy a 2011-es népszámlálási adatok alapján a sokszor mélyszegénységben élő roma népesség aránya is jelentős. Az 1. ábra jól szemlélteti Tiszaladány településhálózatban való méret szerint elfoglalt helyét.

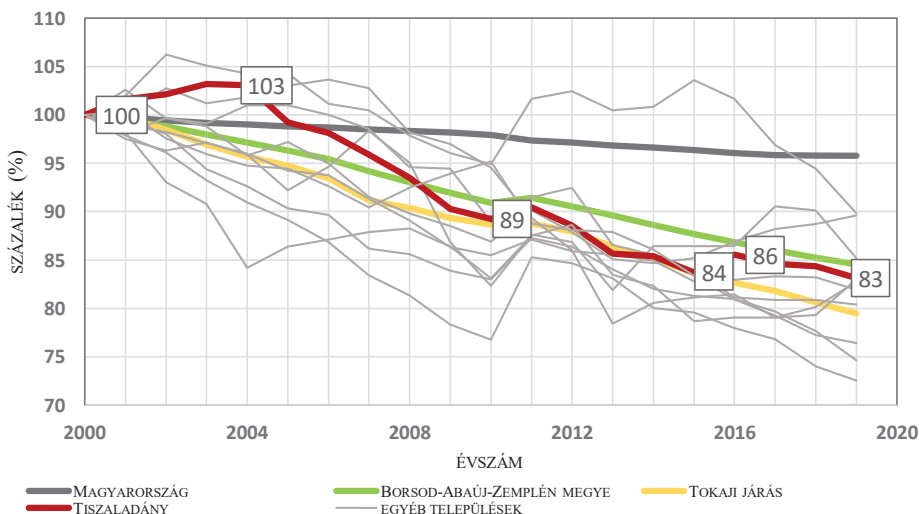
1. ábra: A Tokaji-járás településeinek lakónépessége, 2018

Jelmagyarázat: Települéosztályozás: 100-500 fő = aprófalu (szürke); 500-1000 fő = kisfalu (fekete); 1000-2000 fő = középfalu (pöttyös); 2000-5000 fő = nagyfalu (vízszintesen csíkos); 3966 = járásközpont (függőlegesen csíkos)

Forrás: saját szerkesztés, KSH adatbázis

2. ábra: A lakónépesség százalékos változása a Tokaji-járásban (2000=100%)

Forrás: saját szerkesztés, TEIR adatbázis (KSH adatgyűjtés)

Idősorosan vizsgálva a népesedési folyamatokat megállapítható, hogy a járás többi településéhez hasonlóan csökkenő lakosság szám jellemezte a községet az elmúlt két évtizedben. Bár a 2000-es évek elején megfigyelhető volt egy rövid ideig tartó időszak, amiben a népességszám még minimális mértékben növekedni is tudott. Ezt követően viszont a népességfogyás dinamikája felgyorsult és néhány év alatt a járási átlaghoz hasonló ütemben alakult a tendencia (2. ábra).

Közel két évtized alatt Tiszaladány elvesztette a népességének közel egyötödét, ami nagyon jelentős nagyságrendnek tekinthető. Különösen aggasztó, hogy miközben a 2000-es évek elején a munkaképes korú népesség aránya még emelkedő tendenciát mutatott, a 2010-es évektől már ez a folyamat megfordult.

Emellett szükséges a lakosság szám változás okait a népmozgalmi adatok ismeretében is vizsgálni, hiszen így pontosabb helyzetkép kapható a háttérben zajló demográfiai okokról (1. táblázat).

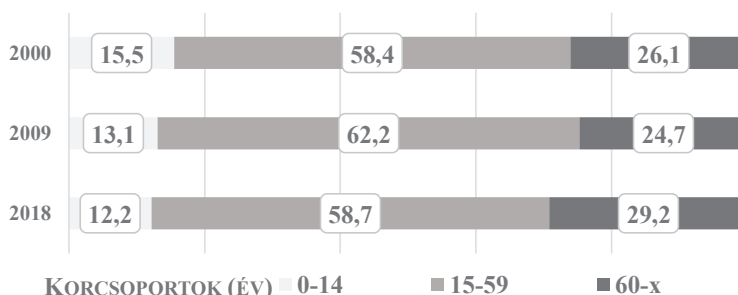
1. táblázat: Népesség és népmozgalmi adatok, 2009-2018

Terület egység	Szüle- tés (fő)	Halálo- zás (fő)	El- vándor- lás (fő)	Oda- vándorlás (fő)	Természetes fogyás (ezrelék)	Elvándor- lás (ezrelék)
Tiszaladány	44	91	352	312	74	63
Tokaji-járás (központ nélkül)	761	1426	5084	4449	80	76
Tokaji-járás	1052	2289	8496	7968	101	43

Forrás: saját szerkesztés, TEIR adatbázis (KSH adatgyűjtés)

Az 1. táblázat alapján jól látható, hogy a települést egyrészt sújtotta az elmúlt 10 évben a természetes fogyásból eredő népességvesztés, valamint ugyanebben az időszakban jelentős elvándorlás is történt a településről. Érdekes azonban megjegyezni, hogy nemcsak az elvándorlások, hanem az odavándorlások száma is viszonylag nagy számú a településen. Ezek az értékek ugyanakkor mindkét esetben alacsonyabbak, mint a járás többi településén. Ennek oka lehet egyrészt, hogy a kistalpak kilátástalanságából adódóan jórészt itt már korábban lezajlott a szelektív elvándorlás folyamata. Másrészt az itt élő roma népesség magasabb szaporodási rátája vélhetően közrejátszik a népesség-csökkenés folyamatának enyhítésében.

3. ábra: Tiszaladány korszerkezete (%), 2000-2018

Forrás: saját szerkesztés, TEIR adatbázis

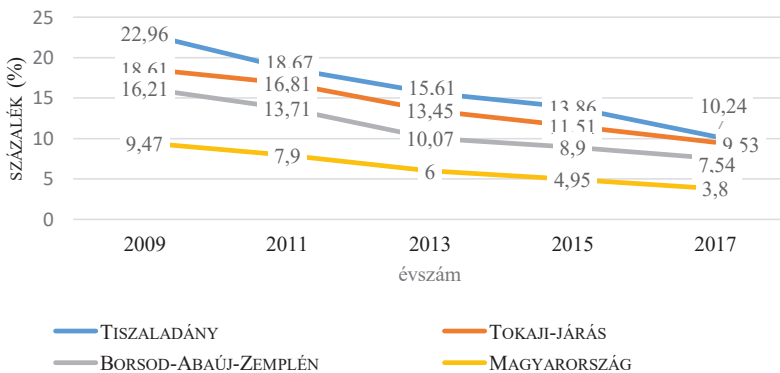
A korszerkezet alakulásából megállapítható, hogy a faluban folyamatos a fiatalok arányának csökkenése az elmúlt évtizedekben (3. ábra).

Lényeges különbségnek számít a 2000-es évek első évtizedéhez képest, hogy az elmúlt 10 évben az időskorúak létszáma is jelentős növekedésnek indult. Ez a két társadalmi jelenség együttesen az öregedési index jelentős emelkedését okozta a vizsgált időszakban. Míg 2009-ben ez a mutató nagyjából 190%-ot tett ki, addig 2018-ban már 240% volt a 100 kiskorúra jutó 60 év felettek száma.

A megélhetési helyzet változása a 2008-as gazdasági válságot követően

A foglalkoztatottsági helyzet rendkívül kedvezőtlennek számít, hiszen az jócskán meghaladja az országos átlagértéket (4. ábra).

4. ábra: A nyilvántartott álláskereső a munkaképes korú lakosság arányában, 2009-2017

Jelmagyarázat: legfelül Tiszaladány, alatta a Tokaji- járás, majd Borsod-Abaúj- Zemplén megye, és végül Magyarország adatai látható

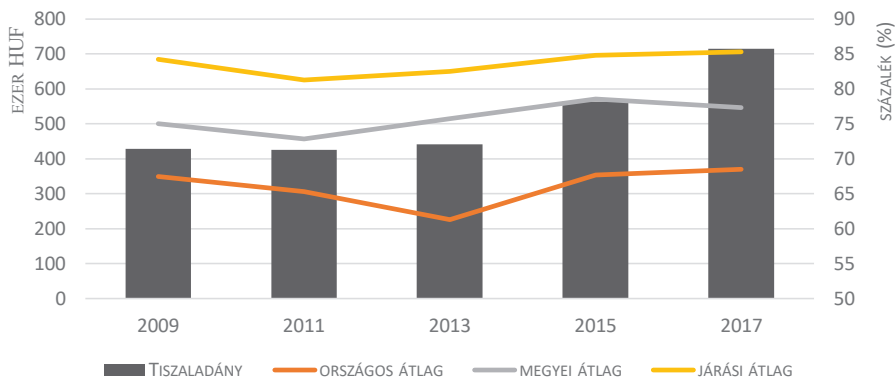
Forrás: saját szerkesztés, TEIR adatbázis

Javulás figyelhető meg viszont 2009-hez képest a Tokaji-járásban, ami az országos tendenciával megegyező folyamatnak számít. Tiszaladányban a vizsgált időszakban a közel 23%-os munkanélküliségi ráta lecsökkent 10% környékére, ami igen kedvezőnek tekinthető. Ennek az oka azonban csak részben származik a környéken lévő munkalehetőségek számának növekedéséből, hiszen ebben az időszakban jelentősen csökkent a munkavállalási korban lévők száma is. Másrészt a közfoglalkoztatottak nem jelennek meg az adatokban.

Az 5. ábra is összességében a munkaerőpiaci helyzet javulását mutatja az egy főre jutó nettó jövedelem alakulása alapján. Jól látható azonban, hogy a munkanélküliség csökkenése egészen 2013-ig nem járt együtt a jövedelmek dinamikus növekedésével. 2013-tól már a gazdasági konjunktúra jelei Tiszaladányban is megmutatkoznak. Megerősíti ezt a megállapítást az a tény, hogy a 440 829 HUF éves 1 főre eső nettó jövedelem 2017-re 714 586 HUF-ra emelkedett Tiszaladányban. Egy ilyen mértékű jövedelemnövekedés már nem történhetett kizárólag a közmunkaprogramnak köszönhetően. A piaci munkahelyek számának bővülése is kellett ehhez a térségben. Ebben az időszakban ugyancsak kedvező folyamatnak számít, hogy a jövedelmi szint is lassú felzárkózást mutatott az országos átlaghoz képest, miközben az elhúzódó válság időszakában még az egyenlőtlenségek mélyülését lehetett kiolvasni a statisztikai adatokból. Miközben 2013-ban még az országos átlag 61%-án állt ez a mutató, 2017-re 8 százalékpontot

emelkedett. A megyei átlaghoz viszonyítva 77%, a járási átlaghoz képest pedig 85% volt ez az érték ugyanebben évben.

5. ábra: Az egy főre jutó nettó jövedelem alakulása Tiszaladányban, 2009-2017

Megjegyzés: Az oszlopdiaagram az éves nettó jövedelmet mutatja. A vonaldiagram a jövedelem nagyságának járási, megyei és az országos átlaghoz való viszonyulását.

A legelső vonaldiagram Magyarországé, felette a megyei átlag, afelett a járási átlag található

Forrás: saját szerkesztés, TEIR adatbázis

Összefoglalás

Megállapítható, hogy a Tokaji-járás településeit népesedési szempontból egy kedvezőtlen, míg az életkörülményeket alapvetően meghatározó foglalkoztatottsági mutatókat vizsgálva egy javuló tendencia jellemezte a vizsgált időszakban. Ezen belül a Taktaközben található településeket, így az idetartozó Tiszaladányt is.

Tiszaladányban az elmúlt évtizedben tovább folytatódott a népességfogyás folyamata, ami dinamikájában nem tért el jelentős mértékben a környező településeken megfigyelhető tendenciáktól. Kedvezőtlen változás azonban a 2000-es évekhez képest, hogy azóta jelentősen felgyorsult a település elöregedése, azaz a korfa tovább torzul, ami demográfiai szempontból aggodalomra ad okot. Emellett a népmozgalmi mutatókat megfigyelve fontos még megjegyezni, hogy a vizsgált időszakban egyaránt jelentős volt a lakosság elvándorlása és az odavándorlás is a településen, így jelentős népesség kicserélődés ment végbe az elmúlt 10 évben. Ennek tágabb területi párhuzamait mutatja be Lőrinc B. (2020) tanulmánya a következő fejezetben.

Kedvező folyamatnak számít viszont, hogy 2009 óta jelentős mértékben javult a település foglalkoztatottsági helyzete. Ez a tendencia igazodik az országosan megfigyelhető általános gazdasági fellendüléshez, amit jól érzékeltetett az egy főre jutó nettó jövedelmi helyzet nagymértékű javulása 2013 és 2017 között. Továbbá a jövedelmi viszonyokat tekintve felzárkózás történt ezekben az években a magyarországi átlaghoz, ami szintén pozitív eredménynek tekinthető. Ez a folyamat főként a munkanélküli népesség csökkenésének az eredménye. Megállapítható a felzárkózás ellenére, hogy az egy főre jutó nettó jövedelem a faluban 2017-ben is jócskán elmaradt az országos átlagtól (69%). Ennek időben egy tágabb vizsgálatát Lőrinc B. (2020) tanulmánya tartalmazza, mely a következő fejezetben olvasható.

Végezetül szükséges megjegyezni, hogy a munkaerőpiaci szempontból sérülékenynek számító kisfalvakat valószínűsíthetően a koronavírus járványhelyzet okozta gazdasági sokkok érzékenyen érintették. Ennek a vizsgálatára a következő 10 év értékelésekor kerülhet majd sor.

Irodalomjegyzék

- Beluszky P. - Sikos T.T.* (2007): Változó falvaink. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. p. 459
- Lőrinc B.* (2020): Demográfiai trendek és kihívások- az identitás és az ifjúság jövőképeinek vizsgálata Tiszaladány községben Acta Regionis Rurum 14. pp. 20-32
- Molnár M.* (2013): Factors of success in case of Local Society Deturope Vol.5 Issue 3. pp.63-70
- Nagyné Molnár M.* (2013): Terület és térségmarketing /Elméleti jegyzet/. Debreceni Egyetem, AGTC, Debrecen. p. 127
- Nagyné Molnár M.* (2012): Településföldrajzi vázlatrajz Tiszaladányról In: Acta Regionis Rurum 6. pp. 10-18.
- Tóth G.* (2012): Tiszaladány történeti, szerkezeti leírása. In: Acta Regionis Rurum 6. pp. 19-26.

Egyéb források

Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer adatbázisa: www.teir.hu
Központi Statisztikai Hivatal adatbázisa: www.ksh.hu

5.kép: Nagymama és unoka: generációk, úton a templom felé (a fotót készítette: Molnár Melinda)

6. kép: A jövő generáció (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

7. kép: Társas élet a helyi presszóban (a fotót készítette: Molnár Melinda)

DEMOGRÁFIAI TRENDEK ÉS KIHÍVÁSOK- AZ IDENTITÁS ÉS AZ IFJÚSÁG JÖVŐKÉPÉNEK VIZSGÁLATA TISZALADÁNY KÖZSÉGBEN

ANALYSIS OF THE DEMOGRAPHIC TRENDS, THE LOCAL IDENTITY AND THE VISION OF THE YOUTH IN THE VILLAGE OF TISZALADÁNY

Lőrinc Balázs, MA hallgató, SZIE

Balázs Lőrinc, MA student, SZIU

Absztrakt

Tiszaladány fogyó népességszámú, kevés helyi karrierlehetőséggel rendelkező, rossz munkaerőpiaci helyzetben lévő aprófaluként van számon tartva. Az e csoportba tartozó magyarországi falvak számítanak a legveszélyeztetettebbeknek a hosszú távú fennmaradás szempontjából. E helyzetből a kilábalás csak abban az esetben várható, ha a település felismeri a saját endogén erősségeit, és azokra támaszkodva képes lesz javítani jelenlegi pozícióján. Az említett erősségekből, a helyi értelmiség kellő társadalmi szerepvállalásával sikerülhet egy olyan reális fejlesztési struktúrát kialakítani, amely a mai globalizált világban is meg tudja határozni a falu hosszú távú jövőképét.

A Faluszemináriumi Kutatóműhely 2020-as falukutató táborának terepi tapasztalatai alapján egyértelműen kijelenthető, hogy Tiszaladányban rendelkezésre állnak olyan hasznosítható helyi adottságok, amelyek mentén a település képes lehet a fejlődésre. Ilyenek a helyi civil szerveződések, az igen tevékeny helyi közösség, valamint a helyi turizmus lehetőségei. Felmerül viszont a kérdés, hogy a lakosság Tiszaladányhoz való kötődésének erősítését, illetve az ifjúság helyben tartását milyen tényezők fejlesztése mentén tudja elérni a településvezetés?

Abstract

Tiszaladány is considered as a small village with declining population, few local career opportunities and a poor labor market situation. The Hungarian villages belonging to this group are considered to be the most endangered in terms of long-term survival. Recovery from this situation can only be expected if the village recognizes its own endogenous strengths and can rely on them to improve its current situation. With the proper social role of the local intellectual group, it is possible to create a realistic development structure which can determine the long-term vision of the village in today's globalized world.

Based on the field experiences of the village research camp in 2020, it can be clearly stated that there are local conditions available in Tiszaladány, along which the settlement may be able to develop. For example, the local NGOs, the very active local community and the opportunities for local tourism can all be considered as the strengths of the village. However, the question arises as to what instruments can the settlement management use to strengthen the attachment of the population to Tiszaladány and to make the youth remain?

Bevezetés

A kutatás fókuszában a helyi népesedési folyamatok, a helyi identitás, illetve az ifjúság- és a település jövőképeinek vizsgálata szerepel. Egy lehatárolt terület lakosságának identitása és térséghez való kötődése nagyban meghatározza az adott téregység társadalmi és gazdasági helyzetét. Jelen esetben célom, hogy feltérképezzem mindazon tiszaladányi tényezőket, amelyek a helyi identitást és a település népességmegtartó képességét erősíthetik, illetve amelyek az ifjúság helyben maradását elősegíthetik a jövőben.

A releváns és rendelkezésre álló demográfiai és munkaerőpiaci adatok vizsgálatával hajtom végre a település helyzetének elemzését, majd a terepi kutatás alkalmával rögzített adatokkal kiegészítve igyekszem egy átfogó képet nyújtani Tiszaladányról.

Irodalmi áttekintés

A rendszerváltástól számítva egészen napjainkig a magyarországi vidék nagy átalakuláson esett és esik át. A mezőgazdaság már nem az egyetlen alkotó része a vidéknek, hiszen a vidékgazdaság egy jóval összetettebb és bonyolultabb rendszert alkot. Figyelembe véve az európai uniós integráció részeként működő támogatáspolitikai rendszert, annak folyamatos átalakulásának trendjeit, jól látható, hogy a strukturális átalakulások a vidéket igen erőteljesen érintették. E tárgykörben az iparfejlesztés, az élelmiszergazdaság- és az infrastruktúra javítása, a társadalmi problémák megoldásainak keresése, illetve a falusi turizmus lehetőségeinek kiaknázása is jelentős szerepet kap a már említett vidékgazdaság komplex rendszerében (Káposzta J.– Tóth, T. 2013) (Ritter, K. 2017).

Emellett viszont szükséges megemlíteni, hogy a változások kedvezőtlen hatásai közé tartozik a területi különbségek, a társadalmi problémák elmélyülése, a mezőgazdasági szektor átalakulása, illetve a hazai élelmiszeripar háttérbe szorulása (Ritter, K. 2018). E tényezők szoros kapcsolatban vannak az egykori, hazai gazdasági erősségeink háttérbe szorulásával, ugyanis Magyarország természeti értékekben való gazdagsága és azok épsége hazánk nemzetközileg is elismert erőforrástartalékként van számontartva. Magyarország számára tehát alapvető kérdés, hogy létezik-e olyan fejlődési út az EU tagállamaihoz való felzárkózás felé, amelynek során viszonylagos gazdasági lemaradását értékes környezeti adottságai, természeti erőforrásai, valamint kulturális és társadalmi gyökerei megőrzése mellett képes leküzdeni? Hazánk fejlett országokhoz történő felzárkózásának tehát egyik meghatározó kihívása, hogy hogyan lehet a megfelelő élet- és környezetminőséget, a vidék gazdaságát meghatározó agráriumot olyan fejlettségi állapotba helyezni, ami a gazdasági fejlődés irányával teljes mértékben összeegyeztethető. E kihívás megoldásához fontosak az emberi, gazdasági és társadalmi tényezők pontos és alapos ismerete, hiszen az említett tényezők kombinációja adhatja meg egy adott terület vidékgazdaságának fejlesztési perspektíváit (Nemes Nagy, J. 2005).

Általánosságban kijelenthető, illetve az a közfelfogás, hogy sikeres települések ott jöhetnek létre, ahol jómódúak és sikeresek a polgárok is, ahol tehát a közösség és az egyén életében is megmutatkozik a gyarapodás és az életminőség javulása. Ahol ez így van, természetesen elégedettek a polgárok, képesek kialakítani a kellőképpen többrétű és sokoldalú érdekpolarizálódást (Bódi F. – Böhm, A. 2000). Ugyanakkor a települések sikerességének egyéni sikerek halmazán keresztül értelmezése egy idealisztikus és leegyszerűsített képet mutat. Az egyéni sikerek ugyanis nem mindig szolgálnak egyértelműen közösségi értéket. A helyi életfeltételeket és az életminőség megfelelő szintjét meghatározó faktorok, továbbá a

kistelepülések fejlődésének és gazdasági sikerességének háttérében meghúzódó összetevők rendkívül sokrétűek, és szerteágazóak (Ludescher, G. 2010).

Az, hogy egy település adott időben mennyiben és miért tekinthető sikeresnek, számos gazdasági-társadalmi tényező függvénye. Ráadásul ezek az összefüggések minden helyszínen egyedi módon alakulnak ki. Tény, hogy a helyi közösségeknek az egyre szűkülő hatáskörük ellenére továbbra is vannak hatásos eszközeik, melyeket azonban jól is kell tudni kezelni. A magyar önkormányzatok szerteágazó szereprendszerükből adódóan több eltérő karakterisztikájú, egymás hatását erősíteni és gyengíteni egyaránt képes eszközrendszerrel rendelkeznek. Az önkormányzat munkája a siker érdekében azonban nem szorítkozhat a pusztán gazdasági racionalitás képviselésére. A helyi gazdaságpolitika célja az életminőség fenntartása és javítása, amelyhez nélkülözhetetlen a település értékeinek, hagyományainak megőrzése, a települési szolgáltatások megfelelő szintű biztosítása (Molnár, M. 2012).

Anyag és módszer

A tanulmány módszertana két fő részből tevődik össze: egy primer és egy szekunder kutatásból. A vizsgálat szekunder részében a rendelkezésre álló, hosszú idősoros települési adatbázisokat (KSH-TSTAR) elemeztem, illetve egyes mutatók tekintetében a megyei és az országos adatok segítségével tudtam viszonyítási alapot képezni. Továbbá a vonatkozó szakirodalmak feldolgozását is végrehajtottam. A kutatás primer részében pedig a Tiszaladányban, 2020. július 2 és 7. között készült, háztartásokra vonatkozó kérdőíves felmérésünk releváns eredményeire, illetve az ifjúsági és helyi identitás témakörben megfelelő rálátással bíró személyekkel készített félig strukturált interjúkra támaszkodtam. Ugyancsak felhasználtam a 2012-ben végzett tiszaladányi kutatás adatbázisát a céllal, hogy összevessem, miként változott, változott-e a közvélekedés az egyes, általam vizsgált kérdésekben. A szekunder adatokat, illetve a primer kutatás során kapott válaszokat (a primer adatok esetében 1-5-ig terjedő Lickert-skálás válaszokat átlagolva), saját szerkesztésű diagramokon keresztül ábrázoltam.

Tiszaladány népességének és korstruktúrájának vizsgálata megyei összehasonlásban

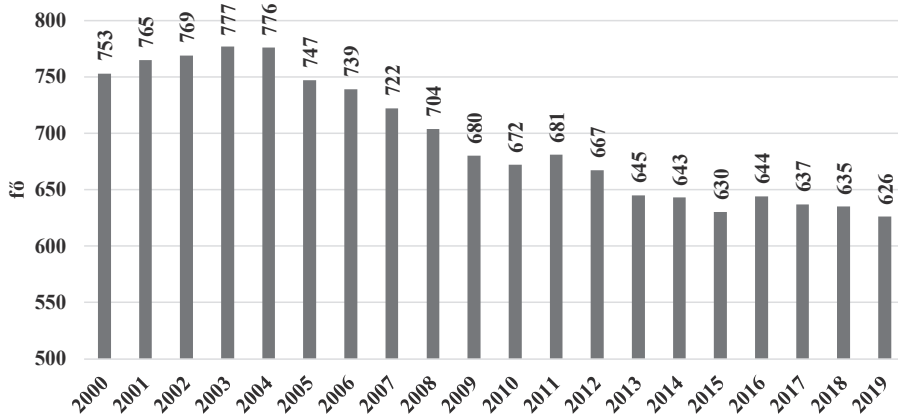
E fejezet kapcsolódik a korábbihoz, a Kovács Cs. (2020) által írt elemzéshez, melyben Tiszaladány népességi trendjét mindenekelőtt a járásához viszonyítva láttuk értékelve. Ebben a fejezetben a cél, hogy az ezredfordulótól eltelt időben történt demográfiai változásokról megyei és országos összehasonlásban átfogó képet nyújtsak, Tiszaladánnyal a fókuszban. Az elemzés részét képezi a népességszám változása, a természetes szaporodás/fogyás- és a vándorlási egyenleg mutató változása, a főbb korcsoportok megoszlása, illetve az öregedési indexértékek alakulása.

Tiszaladány népességszámának változása 2000-től 2003-ig növekvő tendenciát mutat, majd nagymértékű, 19,5%-os lakosságszám-csökkenés tapasztalható 2019-ig bezáróan. A népességcsökkenés mértéke az azonos időszakban mért országos adathoz képest (3,01%) közelítőlegesen hatszor nagyobb a települési szinten (1. ábra). Itt fontos megjegyezni, hogy a település népességcsökkenése több hullámban is megfigyelhető. Népesedési csúcsa 1930-ra tehető, ekkor 1503 fő lakta (Molnár M. 2012). 2019-ben ennek kevesebb, mint fele él itt: mindössze 626 fő.

A természetes szaporodás/fogyás mutatót illetően megállapítható, hogy a megyei adatok a vizsgált időszakban végig negatív értékeket mutatnak, tehát a halálozások száma meghaladja az

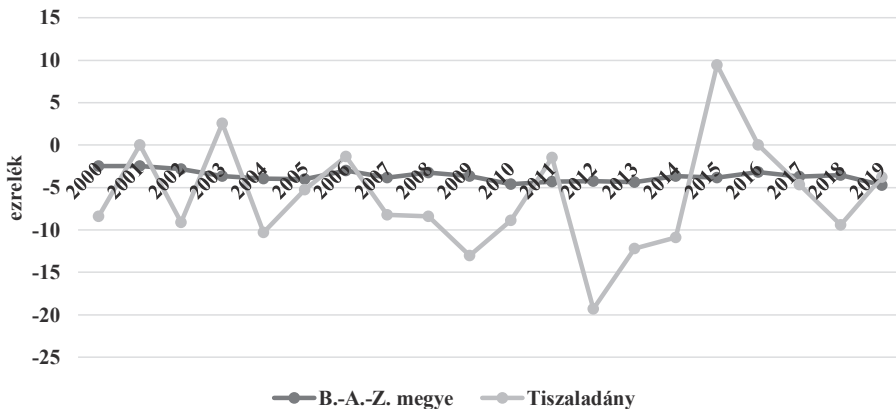
éves születések számát, így hozzájárulva a folyamatos népességsökkenéshez. Tiszaladány esetében igen sok kiugró érték tapasztalható, ami többségében az alacsony népességszámnak köszönhető, hiszen néhány fős változás is magas ezrelékes változást eredményez (2. ábra).

1. ábra: Tiszaladány népességszámának változása; 2000-2019 (fő)

Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés; 2020

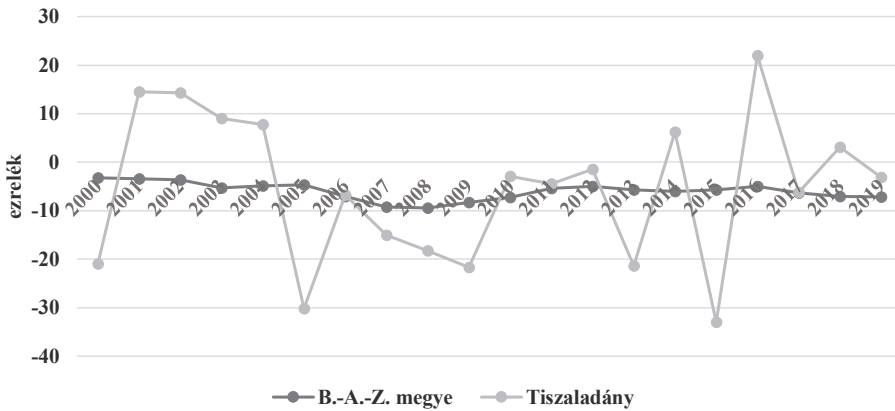
2. ábra: A természetes szaporodás/fogyás mutató változása B.-A.-Z. megyében és Tiszaladányban; 2000-2019 (ezrelék)

Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés; 2020

A vándorlási egyenleg mutatót megvizsgálva hasonló tendenciák tapasztalhatóak, mint a természetes szaporodás/fogyás mutató esetében. A megyei adatok végig negatív tartományban tartózkodnak az ezredfordulótól, így mutatva a megye népességmegtartó képességének hiányát. Tiszaladányban ugyan tapasztalhatóak pozitív értékek is, viszont a vizsgált időszakban itt is főként az elvándorlás tekinthető trendnek (3. ábra).

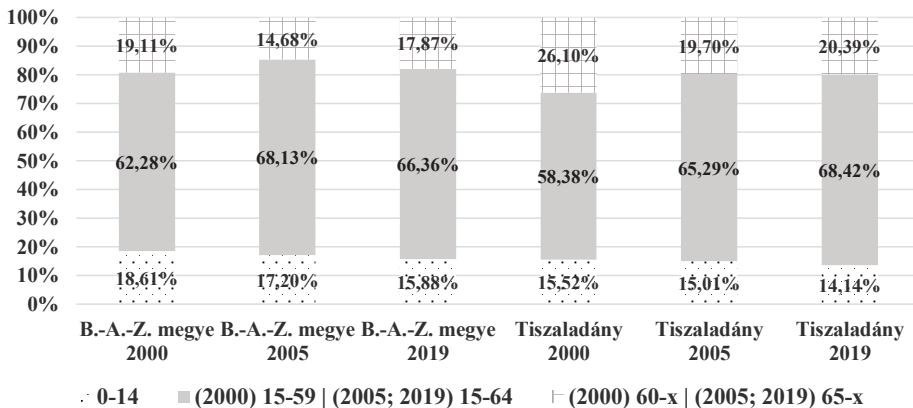
3. ábra: A vándorlási egyenleg mutató változása B.-A.-Z. megyében és Tiszaladányban; 2000-2019 (ezrelék)

Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés; 2020

Kijelenthető, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megye, illetve Tiszaladány népessége gyors ütemben csökken, amit a természetes fogyásból, illetve a vándorlási egyenleg negatív értékeiből lehet levezetni. Úgy gondolom, hogy – a már említett – gyenge térségi népességmegtartó képesség nagyban mutatja a helyi karrierlehetőségek hiányát. Az elvándorlás ugyanis az aktív korú lakosságot érinti a leginkább.

4. ábra: A főbb korcsoportok megoszlásának változása B.-A.-Z. megyében és Tiszaladányban; 2000, 2005, 2019 (%)

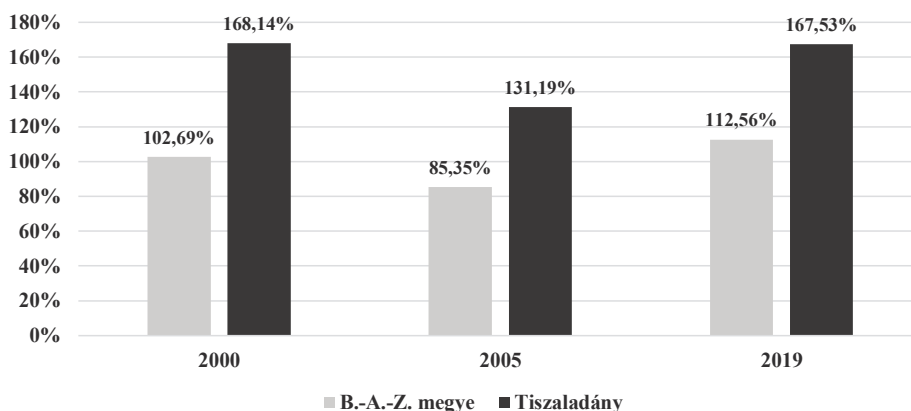
Megjegyzés: A korcsoportokat érintő statisztikai módszertan változásának figyelembevételével

Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés; 2020

A főbb korcsoportok megoszlását¹ megfigyelve megyei szinten, illetve települési szinten is folyamatosan csökken a 0-14 évesek száma, ami a megye, illetve a település jövője szempontjából számos problémát felvet. Az aktív korú lakosság száma növekedett a vizsgált időszakon belül, a 2005-ös módszertani váltás következtében tovább tart a „középső időszak”, mint 2005 előtt. Megfigyelhető ugyanakkor, hogy az idősek száma 2000-hez képest csökkent, viszont a 2005-ös évhez képest mind megyei, mind pedig települési szinten is növekedett 2019-re (4. ábra).

Az öregedési index megmutatja, hogy 100 fő 0-14 éves korú egyénre hány fő 65 évnél idősebb (2005 előtt 60 évnél idősebb) jut az adott mérési szinten. Amennyiben ezen érték 100% alatti, úgy a 0-14 éves korcsoport tagjai vannak többségben, 100%-nál létszámegegyenlőség, 100% feletti értékek esetében pedig a társadalom előregedését lehet megfogalmazni. E módszertani megállapításból kifolyólag, az előregedő társadalom jellemzői olvashatóak le az 5. ábráról. A 2000-es adatokhoz képest 2019-ben mind a vizsgált megyei, mind pedig a települési viszonyok előregedést mutatnak, hiszen növekvő tendencia látható az öregedési mutatóban, tehát a 65 évesek, vagy az annál idősebbek száma jóval meghaladja a 14 évesnél fiatalabbakét (5. ábra).

5. ábra: Az öregedési index mutató változása B.-A.-Z. megyében és Tiszaladányban; 2000, 2005, 2019 (%)

Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés; 2020

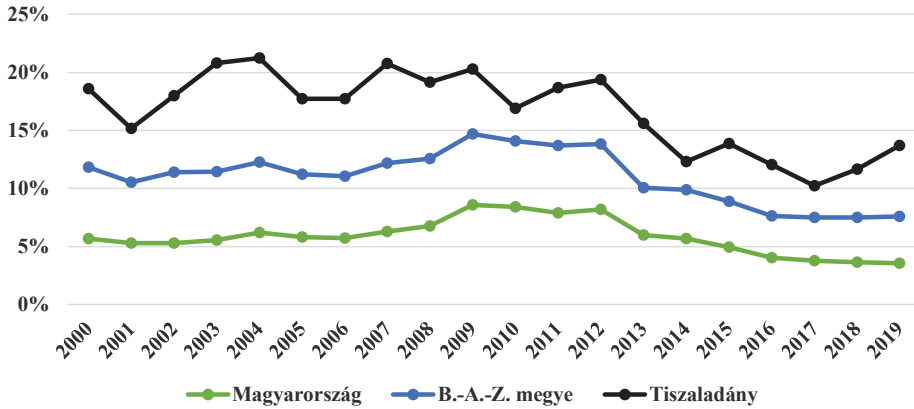
A tiszaladányi munkanélküliségi- és a jövedelmi helyzet áttekintése országos és megyei összevetésben

E fejezet szintén kapcsolódik a korábbi, Kovács Cs. (2020) által végzett elemzéshez, de ebben az esetben nagyobb időtávon keresztül vizsgálom a munkanélküliségi-, illetve a jövedelmi helyzetet (egy aktív korú lakosra jutó SZJA alapot képző átlagos éves jövedelmet).

¹ Mivel az Európai Unió ajánlása a munkaerőpiac megfigyelésére a 15-64 év közöttieket érinti, így a korcsoportok egy módszertani váltás következtében a következőképpen alakulnak 2005-től: 0-14 évesek, 15-64 évesek, 65+ évesek. E módszertani váltás érinti mind a főbb korcsoportok megoszlását, mind pedig az öregedési index számítását is, hiszen a statisztikai adatbázisok a csoportosítást így tartalmazzák.

A 6. ábrán a munkanélküliségi ráta alakulása látható 2000-tól egészen 2019-ig. A munkanélküliségi ráta fogalma alatt a munkanélkülieknek a gazdaságilag aktívokhoz viszonyított arányát értjük.

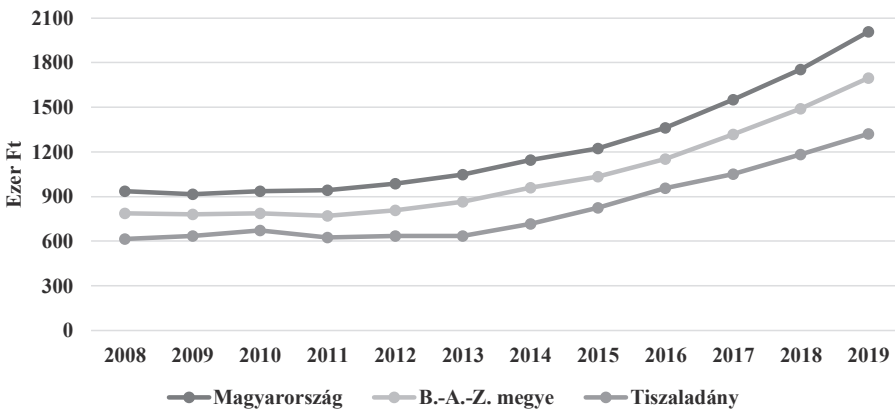
6. ábra: A munkanélküliségi ráta változása Magyarországon, B.-A.-Z. megyében és Tiszaladányban; 2000-2019 (%)

Forrás: KSH-TSTAR adatok alapján saját szerkesztés; 2020

Az országos adatokat vizsgálva a munkanélküliségi ráta nem haladta meg a 10%-ot a vizsgált időszakban, míg a tiszaladányi adatok nem csökkentek ezen érték alá. Ugyanakkor 2012-től egy jó látható csökkenés tapasztalható a munkanélküliek számában, amit az egységes közfoglalkoztatás rendszerének bevezetésével lehet magyarázni. A legfrissebb, 2019-es adatok alapján viszont minden hatodik ember így is munkanélkülinek bizonyult Tiszaladányban (6. ábra).

7. ábra: Az egy aktív korú lakosra jutó éves nettó jövedelem változása Magyarországon, B.-A.-Z. megyében és Tiszaladányban; 2008-2019 (Ezer Ft)

Forrás: KSH-TSTAR (Helyzet-Tér-Kép) adatok alapján saját szerkesztés; 2020

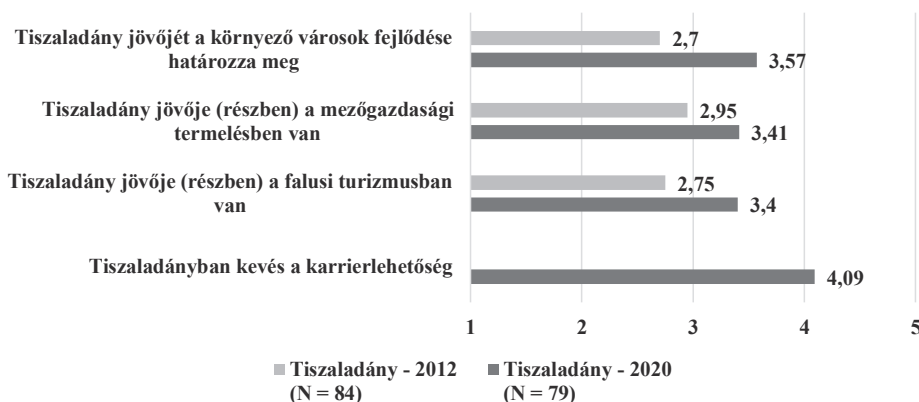
Összhangban a munkanélküliségi rátával, az egy főre jutó éves nettó jövedelem, tehát a jövedelmi helyzet is igen nagymértékben elmarad Tiszaladányban az országos és a megyei értékektől. Az egy aktív korú lakosra jutó átlagos éves nettó jövedelem 2019-ben éppen csak meghaladta az 1,2 millió forintot Tiszaladányban, míg ugyanezen adat országosan megközelítőleg a másfélszeresét mutatja, ami a település problémás jövedelmi- és munkaerőpiaci helyzetére enged következtetni (7. ábra).

A tiszaladányi identitás, a helyi ifjúság helyzete és a falu jövőképe

E fejezetben a kérdőíves kutatás, a félig strukturált interjúk, illetve a kutatótábor ideje alatt tapasztaltak alapján igyekszem képet nyújtani a tiszaladányi lakosság helyzetértékeléséről. Mindemellett a 2012-es falukutatás eredményeit is felhasználtam, hogy ábrázolhassam a két kutatás között eltelt 8 év során bekövetkezett változásokat az általam vizsgált kérdéskörökben.

A megkérdezettek válaszainak átlaga alapján 2020-ban a jövőképet illető mindhárom felvetésünk (Tiszaladány jövőjét a környező városok fejlődése határozza meg; Tiszaladány jövője (részben) a mezőgazdasági termelésben van; illetve Tiszaladány jövője (részben) a falusi turizmusban van) átlag feletti értékekkel illették, így kijelenthető, hogy e jövőképek mind fontosnak bizonyulnak a településen. Tovább erősíti e megállapításhoz, hogy a 2012-es adatokhoz képest jól láthatóan pozitív irányba mozdult a helyiek véleménye a település jövőjét illetően 2020-ra, hiszen mindhárom települési jövőképhez kapcsolódó állításunkra magasabb átlagú értékeket tartalmazó válaszokat kaptunk. Mindemellett viszont igen markánsan jelenik meg a kevés helyi karrierlehetőség² problémája a településen élők körében (8. ábra).

8. ábra: Tiszaladány jövőképeinek értékelése a válaszadók körében, 2012-ben és 2020-ban (számtani átlag)

Megjegyzés: 1-5 skálán, ahol 1 = egyáltalán nem ért egyet, 5 = teljes mértékig egyetért.

Forrás: Faluszemináriumi Kutatóműhely, Tiszaladány (2012, 2020) alapján saját szerkesztés, 2020

A település vonzerejét több helyi lakos is főként a természeti értékekben, illetve az erős közösségi életben látja (pl. Kis-Tisza, Tokaj közelsége, helyi gyülekezeti élet, sportélet, énekkar). A lakosok

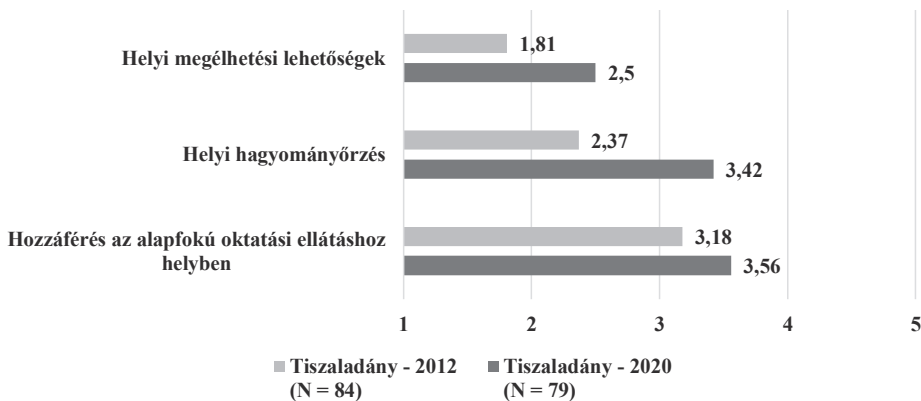
² A „Tiszaladányban kevés a karrierlehetőség” állítás a 2012-es falukutatás alkalmával nem szerepelt a kérdőíven, így csupán a 2020-as értékeket tartalmazó adatsor került ábrázolásra.

elmondásai alapján Tiszaladányban lakni jó, mivel csendes és nyugodt. Ugyanakkor a település csak akkor tud jövőt tervezni, ha az ambiciózus fiataljait képes lesz megtartani. Ehhez jelenleg az ifjúság helyzete nem mondható ideálisnak. A tiszaladányi gyerekek a negyedik osztály elvégzése után Tokajba kényszerülnek (mivel felső tagozatos oktatás nem folyik Tiszaladányban), emiatt a Tiszaladányhoz való kötődésük gyengül.

Emellett viszont úgy gondolom, hogy a település hosszútávú fennmaradásához a fiatal korosztály helyben tartása elengedhetetlen lesz a jövőben (pl. helyi munkahelyteremtéssel, helyi turizmus fejlesztésével). Továbbá, lehetséges alternatív jövő lehet a biogazdálkodás erősítésében/fejlesztésében; az egészséges helyi élelmiszerek termelésében, általában is a termelés fejlesztésében. Ugyancsak kívánatos lehet a beruházások szorgalmazása a helyi mezőgazdasági termények feldolgozására. Az endogén források kiaknázásával és helyi, akár térségi szintű összefogással Tiszaladánynak és közvetlen környezetének van jövőképe. Ugyanakkor az ifjúság megtartásához – a kutatás alatt tapasztalatok alapján – három kulcsfontosságú tényező tud sikeresen hozzájárulni: az alapfokú oktatási ellátás helyben, a hagyományörzés (identitás-építés) és a helyben lévő megélhetési lehetőségek.

Hasonlóan a 8. ábrán tapasztaltakhoz, a 9. ábrán látható három állításra kapott válaszok átlagai is pozitív irányú elmozdulást mutatnak a 2012-es adatokhoz viszonyítva 2020-ban: így valamelyest kedvezőbbnek gondolják a helyiek a helyi megélhetési lehetőségeket, mindemellett a hagyományörzést kiemelten jobb pozícióba helyezik 2020-ban, mint 8 évvel ezelőtt, továbbá az alapfokú oktatási ellátáshoz való hozzáfértést is pozitívabban értékelik.

9. ábra: A tiszaladányi alapfokú szolgáltatások, a helyi hagyományörzés és a megélhetési lehetőségek értékelése a válaszadók körében, 2012-ben és 2020-ban (számítási átlag)

Megjegyzés: 1-5 skálán, ahol 1 = legrosszabb érték, 5 = legjobb adható érték

Forrás: Faluszemináriumi Kutatóműhely, Tiszaladány (2012, 2020) alapján saját szerkesztés, 2020

A település lakosságát, azon belül főként annak ifjúságát hátrányosan érintette, hogy 2006-ban az általános iskola felső tagozata megszűnt, amely a helyiek elmondása szerint egy igen erőteljes szellemi és kulturális veszteségként érte, és mai napig is éri a falut. A Tokajba történő elvándorlások száma ennek köszönhetően ezen időponttól kezdve megnőtt. A fennálló problémára az egyházi fenntartású oktatás egy lehetséges megoldási perspektívát is jelenthetne a jövőben, ugyanis a helyi ifjúságnevelésben az egyház szerepe igen fontosnak bizonyul.

A helyiek tapasztalatai szerint a felsőfokú végzettséggel rendelkező Tiszaladányiak szinte biztosan nem maradnak a faluban, ami a település jövője szempontjából igen problémás képet mutat. Többségében az elvándorló Tiszaladányiak célja a közeli nagyvárosok: Debrecen, Miskolc és Nyíregyháza, de mindenképp pozitívum, hogy az itthoniakkal nem szakítják meg a kapcsolatot. A településhez való kötődés és a tiszaladányi identitás megvan bennük.

Ami mindenképp kiemelendő még, hogy a település lakói, így a fiatal korosztály is fontosnak tartja az egyházi élete, az ünnepeket, a gyülekezetbe tartozást. Részt vesznek a helyiek által szervezett kirándulásokon és eseményeken. A tiszaladányi lakosok elmondása szerint a Tiszaladányi Baráti Kör, valamint a helyi Református Egyházközösség is sokat tesz az identitás megőrzéséért és a hagyományörzésért. Az egyes hagyományos eseményeken keresztül közelebb hozzák egymáshoz a helyieket. E tényezők sokat tesznek hozzá a tiszaladányi identitás megtartásához, és a hagyományaik őrzéséhez, továbbviteléhez.

Összefoglalás

Tiszaladány a magyarországi vidék egy olyan települése, ahol a kedvezőtlenül alakuló népesedési folyamatok következtében a falu lakosság száma csökkenő tendenciát mutat. Emellett az előregedés is veszélyezteti a helyi társadalmat, hiszen az alacsonyabb számú születések mellett az ifjúság elvándorlási hajlama is magasnak mondható. A foglalkoztatási és munkanélküliségi adatok, illetve a jövedelmi helyzet alapján is hazánk hátrányos helyzetű települései közé sorolandó Tiszaladány. Felmerülhet viszont a kérdés, hogy mi is lehet a hosszútávú jövőképe a településnek? A falukutatás alkalmával tapasztaltak alapján úgy vélem, hogy a helyi közösségi kohézió, az egyház szerepe, a civil szerveződések, a helyi turizmus fejlesztésének/fejlődésének lehetősége, a nyugodt és csendes természetközeli lakókörnyezet többségében mind-mind endogén erősségként jelenik meg. A Tiszaladányban felnövő generációk általában is erősen kötődnek a településhez és az itteni kulturális értékekhez.

A település és a térség két fő problémáját a helyi karrierlehetőségek hiánya, illetve az ifjúság magas elvándorlási hajlandósága okozza. Ennek kapcsán megfogalmazható, hogy a helyi munkahelyteremtés és a fiatal értelmiségi réteg helybentartása elengedhetetlen lesz ahhoz, hogy a falu hosszútávon is fenn tudjon maradni.

Irodalomjegyzék

- Bódi F. – Böhm A.* (2000): A sikeres és sikertelen településekről. In: Bódi F. – Böhm, A. (szerk.): Sikeres helyi társadalmak Magyarországon. Budapest: Agroinform Kiadóház.
- Káposzta J. – Tóth T.* (szerk.) (2013): Regionális és vidékfejlesztési ismeretek. Debrecen: DE Gazdálkodástudományok Centruma.
- Ludescher, G. (2010): A vállalkozások és a közösségek szerepe a rurális térségek megújulásában. Pécs: Publikon Kiadó.
- Kovács Cs.* (2020): Tiszaladány demográfiai és foglalkoztatottsági helyzete Acta Regionis Rurum 14. pp. 12-20
- Molnár M.* (2012): A helyi társadalmat és gazdaságot meghatározó sikertényezők vizsgálata Tiszaladányban. In: Deáky, Z. – Molnár, M. – Kassai, Z. (szerk.): Acta Regionis Rurum – 6. kötet. Gödöllő: SZIE Egyetemi Kiadó, pp. 116-122.

- Molnár M (2012): Településföldrajzi vázlatrajz Tiszaladányról . In: Deáky, Z. – Molnár, M. – Kassai, Z. (szerk): Acta Regionis Rurum – 6. kötet. Gödöllő: SZIE Egyetemi Kiadó, pp. 10-17.
- Nemes Nagy J. (2005): Fordulatra várva – a regionális egyenlőtlenségek hullámai. In: Dövényi, Z. – Schweitzer F. (szerk.): A földrajz dimenziói. Budapest: MTA FKI, pp. 141-158.
- Ritter K. (2017): Vidékgazdasági tanulmányok. Gödöllő, Szent István Egyetemi Kiadó
- Ritter K. (2018): Special features and problems of rural society in Hungary. *Studia Mundi - Economica* 5. (1) pp. 98-112.

Egyéb források

- Faluszemináriumi Kutatóműhely (2012): Tiszaladányi falukutatás (adatbázis)
- Faluszemináriumi Kutatóműhely (2020): Tiszaladányi falukutatás (adatbázis).
- KSH – TeIR (2000-2019). *TSTAR adatok*. Forrás: www.teir.hu
- KSH – TeIR (Helyzet-Tér-Kép). (2008-2019). Forrás: www.teir.hu/helyzet-ter-kep
- Tiszaladány község önkormányzatának honlapja (2020). Forrás: www.tiszaladany.hu

Interjúalanyok

- Liszikai, F. (2020). Tiszaladány polgármestere.
- Szemánné Görög, M. (2020). Tiszaladány református lelkészasszonya.
- Bényeiné Szőke, A. (2020). A Tiszaladányi Darvas József Általános Iskola tanítója.
- Csurgó, G. (2020). Tiszaladány védőnője.
- Dolgos, J. (2020). Pályaválasztás előtt álló gyermek édesanyja.
- Halász, I. (2020). Pályaválasztás előtt álló gyermek édesanyja.
- Kovács, K. (2020). Pályaválasztás előtt álló gyermek édesanyja.
- Orosz, J. (2020). A Tiszaladányi Polgárőr Egyesület vezetője.
- Pál, M. (2020). Pályaválasztás előtt álló gyermek édesanyja.
- Szentendrei, Z. (2020). Pályaválasztás előtt álló gyermek édesanyja.

8. kép: Ló és lovasa (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

9.kép: Életkép a központban (a fotót készítette: Molnár Melinda)

10.kép: Közmunka-programban készül a buszmegálló (a fotót készítette: Molnár Melinda)

TISZALADÁNY MENTÁLIS TÉRKÉPE

MENTAL MAP OF TISZALADÁNY

Baka Flóra egyetemi hallgató, SZIE

Flóra Baka, student, SZIU

Absztrakt

A mentális térkép a környezetünkről észlelt információk leképeződése a fejünkben. Egyfajta kép a világról, ahogyan azt az emberek látják. Az érzékelést befolyásolják a személyes vélemények és élmények. Természetesen a mentális térkép minden esetben szubjektív, de általa képet kaphatunk arról, hogy az emberek miként gondolkodnak, miként tekintenek a saját világukra. A mentális (kognitív) térképezés segítségével ebben a tanulmányban bemutatom, hogy mit sikerült megtudni a tiszaladányi lakosság tudatában lévő képről.

Abstract

A mental map is a mapping of information about our environment in our minds. It's a kind of image of the world as seen by people. Perception is influenced by personal opinions and experiences. Of course, a mental map is always subjective, but it can give us an idea of how people think, how they view their own world. With the help of mental (cognitive) mapping, in this study I present what I managed to find out about the image in the consciousness of the population of Tiszaladány.

Bevezetés

A mentális térképezés a közösség és egyének térhez való kötődését tárja fel és vizsgálja különböző módszerek segítségével. A modern társadalomtudomány szerint a tér társadalmi tér is, hiszen a teret használó emberek aktívan formálják annak érzékelését (Mester, 2007). Reszegi (2018) szerint a mentális térkép alkalmazása az elmúlt években egyre inkább kiszélesedik. Napjainkban már nemcsak az embert körülvevő környezet, hanem a személyes vélemények, tágabb környezet és a sztereotípiák is kiegészítik azt. Abból indulunk ki, hogy különböző társadalmi csoportokhoz, különböző korosztályhoz tartozó lakosság azonos dolgokról sokszor másként vélekedik, melynek oka a személyes emlékek, események és érzékelések. Egy-egy adott információhoz minél több esemény, élmény kapcsolható, annál inkább szubjektívizálódik (Reszegi, 2018).

Anyag és módszer

A mentális térképezés módszertana többféle lehet. E kutatás alapja a 2020-ban végzett kérdőíves felmérésünk volt, melynek során igyekeztünk megismerni a falu lakosságának vélekedését a településről, ahhoz való kötődésüket és indokaikat. Annak érdekében, hogy az idő múlásával történő változásokat megfelelően szemléltethessük, a fejezet elkészítéséhez a 2012-ben szintén Tiszaladányban végzett hasonló témájú kutatás is alapul szolgált (Karacs M.- Molnár M. 2012). Mivel a Faluszemináriumi Kutatóműhely keretein belül 2009 óta folyik mentális térképezés a vizsgálati helyszíneken, így ezek tapasztalatai is beépültek a kutatás és elemzés gyakorlatába

(Molnár M. 2009., 2011, 2017, 2018, Karacs M. –Molnár M 2013, Bogárdi T.-Molnár M 2014, Molnár M- Bogárdi T 2015, .2016, Baka F. 2019). A fejezetnek köszönhetően megismerhetjük, hogy a helyiek hogyan vélekednek, gondolkodnak embertársaikról, saját mikrokörnyezetükről és településükről.

Eredmények

Maradni, vagy menni?

A mentális térképezés során az egyik legfontosabb kérdés megvizsgálni a településhez való kötődést és annak okait, tehát hogy a lakosság milyen mértékben kötődik a saját mikrovilágához. Ehhez kapcsolódóan a kérdőívben két kérdés szerepelt: „*Ha lehetősége volna rá, elköltöznene innen a család?*”. Erre vonatkozóan igennel, vagy nemmel kellett válaszolni, majd a következő kérdésben kellett részletezni, hogy mi az indok.

A 8 évvel ezelőtti vizsgálathoz képest – ahol az eredmények kiegyenlítették voltak (nagyjából a megkérdezettek fele nyilatkozott úgy, hogy maradna – 2020-ban a maradni vágyók (67%) aránya jelentősen magasabb lett. Ebből arra következtethetünk, hogy a lakosság kötődése a településhez nem romlott, sőt javult. A költözés indokai között 2012-ben főként a munkalehetőségek hiánya (42%) volt a leggyakrabban megjelenő indok. Jelentős érv volt, hogy a falu leépült (11%), de jelentős volt a közbiztonsági problémákra (8%), az elköltözött utódokra (8%) történő hivatkozások is. Az elköltözni vágyók körében a 2020-as felmérésben tapasztalt indokokat az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat: Az elköltözést magyarázó indokok Tiszaladányban a megkérdezettek körében

elköltözést magyarázó indok	%
Munka, jövedelem	23%
Jobb életkörülmények	23%
Gyenge közösségi élet	12%
A gyarapodó helyi cigány lakosság	8%
Több lehetőség reménye máshol	4%

Forrás: Tiszaladányi falukutatás kérdőívei alapján, saját szerkesztés, 2020.

A 2020-as vizsgálatban a 2012-eshez képest a költözésre indító okok közül különösen a megélhetési indíttatás szintjén lehetett érezni jelentős javulást. 2012-ben ugyanis a válaszadók 42%-ának volt ez a legerősebb döntést befolyásoló tényezője. 2020-ban ez a tényező körülbelül ugyanolyan súllyal jelent meg döntési tényezőként, mint a „jobb életkörülmény”, ami azt jelenti, hogy csak minden 4. válaszadónál (23%) került ez elő érvként. Sajnos 2020-ban is jellemző indok volt a közösségi élet hiánya (12%), és a faluban élő gyarapodó számú cigány lakosság (8%)

Az elköltözésben gondolkodók körében azt is megvizsgáltuk, hogy *ha elköltöznének; hova mennének szívesen lakni?* 2012-ben meglehetősen széles palettáját kaptuk a vágyott célhelyeknek. Az említett helyek több mint harmada a falu 50 kilométeres körzetén belül volt található. Ezen belül is Tokaj volt a leggyakoribb említésű hely. 2020-ban viszont már a jelölések fele 50 km-es gyűrűn belül volt található. Főként Tokaj került elő sokszor ebben a vizsgálatban is, de

Nyíregyházára, Rakamazra, Legyesbényére, Szerencsre és Mádra is történt hivatkozás. 2012-ben minden negyedik válaszadásban az 50-100 km-es gyűrűben volt található a célhely. Főként Debrecen és Miskolcot jelölték meg gyakran. 2020-ban gyakorlatilag ugyanezt a trendet tapasztaltuk. Az ennél is nagyobb távolságban gondolkodók főként Győrt, Budapestet, Sopront és Székesfehérvárat jelölték meg 2012-ben. 2020-ban viszont Budapest volt az egyértelműen legvonzóbb. Új említésnek tekinthető: Tura, Törökszentmiklós és Mór neve. Jelentős különbségnek mondható, hogy 2012-ben számos esetben külföldi célhely is megjelent a válaszokban. 2020-ban ugyanakkor mindössze egyetlen válaszadásban volt konkrétan jelölve Hollandia. Általánosabban fogalmaztak: azaz „külföld” volt a válasz. Fontos kiemelni azt is, hogy a megkérdezettek egy része 2012-höz hasonlóan a költözés gondolata ellenére valójában nem rendelkezett konkrét elképzeléssel arra nézve, hogy hová: „*mindegy, csak legyen munka*”, *mindegy, csak jó messze innen.*” A válaszadók (37%) számára a legvonzóbb települések listáját a 2. táblázat tartalmazza.

2. táblázat: Az elköltözési szándék fontosabb célhelyei a megkérdezettek körében

Az elköltözés célhelyei	%
Tokaj	34%
Debrecen	14%
Budapest	7%
Miskolc	7%
Nyíregyháza	7%

Forrás: Tiszaladányi falukutatás kérdőívei alapján, saját szerkesztés, 2020.

A válaszadók jelentős része tehát legszívesebben a szomszéd városba, Tokajba költözne. Ennek oka, hogy a település Tokajjal tart legszorosabb adminisztratív és ellátási kapcsolatot. Sokaknak lakik itt valamilyen rokona, gyermeke, testvére stb. Mivel ez a legközelebbi város így a városi funkciói révén is érhető, hogy vonzó. A településen élő lakosság más része különféle magyarországi nagyvárosokba költözne szívesen, például Debrecenbe, Miskolcra, Nyíregyházára. Talán némileg meglepő módon Budapest csak ez utóbbiak közt nyert említést. Az eredményekből jól látszik, hogy azok a települések, ahol a mindennapi teendők elvégezhetőek és a szolgáltatások helyben elérhetőek, kedvezőként kerültek megítélésre a válaszadók körében.

Kedvező/kedvezőtlen helyzetű települések a tiszaladányiak véleményében

Megvizsgáltuk, hogy vajon a lakosság által ismert települések közül melyeket tekintik a leginkább sikeresnek, kedvező helyzetűnek, és melyeket hátrányos adottságúnak. Ez azért fontos, mert sikeres egy település csak akkor lehet, ha az a megítélésében is megmutatkozik (Kassai Zs- Molnár M. 2016, Nagyné Molnár M. 2013). Különösen fontos kérdés volt számunkra, hogy vajon a saját településüket elhelyezik-e valamilyen értéktartományban a helyiek. Vizsgálatunkhoz két kérdést fogalmaztunk meg:

1. *Sorolja fel azt a 3 települést, ami Ön szerint a legkedvezőbb helyzetben van!*

2. *Sorolja fel azt a 3 települést, ami Ön szerint a leghátrányosabb helyzetben van!*

Ha összevetjük a 2012-es eredményt a 2020-as eredménnyel, akkor azt tapasztaljuk, hogy a válaszadók legtöbb esetben 2020-ban is Tiszaladány szűkebb környezetében neveztek meg olyan településeket, melyek kedvező helyzetben vannak (3. táblázat). A legtöbb említést 2020-ban is a

járászhely város, Tokaj kapta, hiszen a településsel Tiszaladány szoros kapcsolatban áll. Központi funkciót lát el, a lakosság számos szolgáltatást Tokajban vesz igénybe. Érdekes viszont, hogy 2012-ben Szerencs és Nyíregyháza, tehát városi rangú települések következtek a sorban. Ugyanakkor 2020-ban ezek jelentősége a válaszadásban csökkent, miközben két falu kiemelten magas jelölésszámot kapott: Csobaj és Tardos. Ebből az olvasható ki, hogy Tiszaladány nem városi települési környezete is felértékelődően van. Az is igaz ugyanakkor, hogy a válaszadók Tiszaladányra 2020-ban sem vonatkoztatták igazán ezt a kérdést, amiből azt feltételezhetjük, hogy Tiszaladány az emberek tudatában döntően ma még nem egyértelműen „kedvező helyzetű” település (3. táblázat).

Az 50 km-t meghaladó távolságban levő kedvező helyzetű településekre az ország legkülönbözőbb pontjaiból kerültek ki válaszok. Összehasonlítva a 2012-es és a 2020-as eredményeket, azt tapasztalhatjuk, hogy a régióközpontok értékítélete változott: sokkal kevesebb jelölés érkezett Budapestre, Debrecenre, Miskolcra. Úgy tűnik tehát, hogy a tiszaladányiak véleményében is árnyalódott a városokról általában gondolt pozitívabb kép (4. táblázat).

Ami a kedvezőtlen adottságú megnevezett településeket illeti, igazán jelentős említésszámot kapott településekkel 2020-ban is az 50 km-es gyűrűn belül, nagyjából a Taktaköz által lefedett területen talákoztunk. Ugyanakkor jelentős átrendeződés látszik: Csobaj és Tiszaladány a 2012-es felmérésben még az igen gyakran hátrányos helyzetűként említett települések közé tartozott. 2020-ban azonban ezek már alig kaptak említést. Ez Tiszaladányra is igaz. Ígéretes, hogy Tiszaladány neve ugyan még nagy számban nem merült fel a kedvező helyzetű települések között, de már jóval kevésbé tapadt a nevéhez hátrány. Jóval kevesebbszer került elő hátrányos összefüggésben Tiszatardos és Taktabáj neve is. Egyedül Prügy említése volt a 2012-eshez hasonlóan magas. Az is látható a vizsgálatból, hogy bővült a kedvezőtlennek ítélt megnevezett települések köre (5. táblázat).

Az 50 km-en túl megjelölt kedvezőtlennek tekintett települések listájában is van átrendeződés. Míg 2012-ben szinte az egész ország területét lefedő lista állt össze a válaszokból, addig 2020-ban a válaszokban főként Borsod-Abaúj-Zemplén megye, vagy legalábbis az Észak-magyarországi régió települései domináltak, kiegészítve az Észak-Alfölddel. A kedvezőtlen helyzetű településekre vonatkozó kérdést egyébként többen eleve nagyobb téregységekre vonatkoztatva választották meg, jelölve az Észak-magyarországi régiót, annak mindhárom megyéjét, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg megyét, és általában az Alföldet (6. táblázat).

Miben más Tiszaladány, mint a többi falu?

A következőkben részletezett válaszokkal megismerhetjük, hogy a tiszaladányiak szerint milyen egyedi tulajdonságokkal rendelkezik Tiszaladány, pozitív vagy akár negatív tekintetben. A 8 évvel ezelőtti kutatás eredményei alapján a lakosság jelentős része nem látott különbséget saját településük és a környező, nehéz helyzetben lévő települések között. Az általános megítélés az volt, hogy nincs munkahely, a lakosság elöregedő és a fiatalok elvándorolnak. A 2020-as eredményekben fellelhető a hasonlóság, ugyanis több válaszadó is említette, hogy a Taktaköz települései összeértek, manapság már nincsenek különbségek, habár régebben voltak. A válaszadók nagyobb része 2020-ban láthatóan pozitívabban ítélte meg saját települését, ahol kihangsúlyozták, hogy „szorgalmas, dolgozó és segítőkész emberek laknak”, „jó a közösség, a cigány-magyar együttélés”, „csendes”, „békés”, valamint „szép az épített és természeti környezet”. Többen említést tettek pozitív összefüggésben a korábban híres tiszaladányi kosárfonásról is,

amely a települést híressé tette, és a lakosság egy részének jövedelmet is biztosított. (Sajnálatos, hogy ezt a mesterséget a 2020-as kutatás évében kizárólag egy lakos művelte.)

Voltak természetesen olyan válaszok is, melyek Tiszaladány másságát negatív tendenciákban látták, épp úgy, mint 2012-ben. Ezen vélemények többsége a múlthoz viszonyításból adódott, azaz abból, hogy a régi szép időkhez képest a jelenkort a megkérdezettek visszafejlődésnek élték meg. Többen említették az emberi tényezőt: negatív irányban változott meg az emberek hozzáállása egymáshoz.

Összefoglalás

A 2020-as kutatás eredményei alapján is megállapíthatjuk, hogy a tiszaladányi lakosság szorosan kötődik saját településéhez. A falu sorsát a taktaközi települések sorsával, valamint Tokajéval szoros együttlésben élik meg. Habár vannak a falunak kritikussai, lakosságának jelentősebb része nem költözne el a településről és szeret a saját lakóhelyén élni. 2012-höz képest a falu jelentősen javított a megítélésén, lényegében majdnem teljesen eltűnt a hátrányos helyzetű települések közötti említése.

Irodalomjegyzék

- Baka F.* (2019): Baks mentális térképe *Acta Regionis Rurum* 13. pp. 57-63
- Bogárdi T.- Molnár M.* (2014): Átány mentális térképe *Acta Regionis Rurum* 8. pp.86-98
- Karacs M.- Molnár M.* (2012): Tiszaladány mentális térképe In: *Acta Regionis Rurum* 6. 34- 47 pp.
- Karacs M.- Molnár M.* (2013): Pázmánd mentális térképe In: *Acta Regionis Rurum* 7.118- 130 pp.
- Kassai Zs.- Molnár M.* (2016): The social characteristics of successful rural settlements in Hungary In: Witold, Jedynak, Jaroslaw, Kinal (ed.): *Society- Modernity- Change: Selected issues from Central Europe, Krakow* pp. 93-104
- Kistamás T. – Molnár M.* (2011): Baks mentális térképe *Acta Regionis Rurum* 5. pp. 83-91
- Mester T.* (2007): *Közösségtanulmány. Érd: Kalonda Bt*
- Molnár M.* (2009): Bag mentális térképe *Acta Regionis Rurum* 3. pp. 33-37
- Molnár M.* (2017): Bag mentális térképe: a 2009-es és a 2017-es kutatások összevetése *Acta Regionis Rurum* 12 pp. 124-130
- Molnár M.* (2018): Földrajzi és mentális tér-értékelemzés Komlóskán *Acta Regionis Rurum* 11 pp. 168-178
- Molnár M.- Bogárd, T.* (2015): Hollókő mentális térképe *Acta Regionis Rurum* 9. pp.104-114
- Molnár M.- Bogárdi T.* (2016): Egercsehi mentális térképe *Acta Regionis Rurum* 10. pp.128-142
- Nagyné Molnár M.* (2013): Factors of success in case of local society In: *DEUROPE* 5: 3 pp. 63-70., 8.p
- Reszegi K.* (2018): Helynevek- térszemlélet- mentális térkép http://mnytud.arts.unideb.hu/adatok/reszegi_k/16_a_mentalis_terkep_es_a_helynevek.pdf

3. táblázat: Kedvezőnek ítélt települések Tiszaladány 50 km-es körzetében a megkérdezettek körében 2012-ben és 2020-ban

Település	Említések száma (2012)	Említések száma (2020)
Tiszaladány	5	2
Taktabáj	3	4
Tiszatardos	5	11
Prügy	4	4
Csobaj	7	18
Tokaj	24	25
Szerencs	16	10
Nyíregyháza	14	7
Rakamaz	4	3
Tarcal	5	12
Bodrogkeresztúr	5	8
Tállya	2	0
Tiszaújváros	1	1
Mád	1	8
Hajdúnánás	1	0
Taktakenéz, Taktaszada, Taktaharkány, Legyesbénye, Tiszavasvári, Abaújszántó, Tolcsva, Tiszaeszlár, Tiszalök, Sárospatak, Nyírtelek	0	1
Bekecs	0	2

4. táblázat: Kedvezőnek ítélt települések Tiszaladány 50 km-en túli körzetében a megkérdezettek körében 2012-ben és 2020-ban

Település	Említések száma (2012)	Említések száma (2020)
Miskolc	6	3
Budapest	7	4
Debrecen	16	4
Győr	6	1
Eger	3	1
Sopron	4	3
Szeged	2	0
Bükkaranyos, Kecskemét, Emőd	1	1
Siófok, Székesfehérvár, Mezőkövesd, Bicske, Cigánd, Biatorbágy, Csongrád, Zalaegerszeg, Tiszafüred, Gyömrő, Berente Szentkirály, Göncruszka, Solymár, Budajenő, Arnót, Bükkszék, Bogács, Abaliget, Taszár, Békéscsaba, Kőszeg, Balatonfüred, Bükfürdő, Tihany, Sajószentpéter, Báránd,	1	0
Felcsút, Kaposvár, Nagykanizsa, Hajdúszoboszló, Törökbálint, Budaörs, Balatonszemes, Olaszliszka, Cegléd, Pátka, Esztergom, Sajópetri	0	1

Forrás (3-4. táblázat): Karacs M.- Molnár M. 2012 46., 47. oldal és a Faluszemináriumi Kutatóműhely 2020-as adatbázisa alapján készítette: Nagyné Molnár M.

5. táblázat: Kedvezőtlennek ítélt települések Tiszaladány 50 km-es körzetében a megkérdőzettek körében 2012-ben és 2020-ban

Település	Említések száma (2012)	Említések száma (2020)
Tiszaladány	37	8
Taktabáj	27	19
Tiszatardos	22	16
Prügy	20	22
Csobaj	14	3
Tokaj	6	3
Taktaköz	5	7
Taktakenéz	4	2
Taktaszada	3	3
Taktaharkány	3	1
Bodrogkisfalud	3	0
Szerencs	2	1
Rakamaz	1	3
Olaszliszka	1	1
Tiszaeszlár	1	2
Tolcsva, Alsóberecki, Tarcal, Tiszanagyfalu, Taktakenéz, Vámosújfalud	0	1

Forrás: Karacs M.- Molnár M. 2012 46., 47. oldal és a Faluszemináriumi Kutatóműhely 2020-as adatbázisa alapján készítette: Nagyné Molnár M.

6. táblázat: Kedvezőtlennek ítélt települések Tiszaladány 50 km-en túli körzetében a megkérdőzettek körében 2012-ben és 2020-ban

Település	Említések száma (2012)	Említések száma (2020)
Miskolc	2	1
Budapest	2	0
Debrecen	1	0
Győr	1	0
Ózd	1	1
Encs	1	0
Pécs	1	0
Siófok	1	0
Devecser	1	0
Székesfehérvár	1	0
Kazincbarcika	1	0
Szeged	1	0
Mezőkövesd	1	0
Tiszacsermely	1	0
Heves, Ecséd, Megyer, Felsőgagy, Alsóberecki, Nyíregyháza, Szendrőlád, Ároktő, Szalonna	0	1
Alsógagy	0	2

Forrás: Karacs M.- Molnár M. 2012 46., 47. oldal és a Faluszemináriumi Kutatóműhely 2020-as adatbázisa alapján készítette: Nagyné Molnár M.

11. kép: Népélet Kotán János szemével (kiállítás a református templomban) (a fotót készítette: Molnár Melinda)

12. kép: Megelevenedő múlt Piroska néni (Bényei Sándorné) csuhéj-babáiban (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

TISZALADÁNYI TELEPÜLÉSKÉP

SETTLEMENT SKAPE OF TISZALADÁNY

Nagyné Molnár Melinda, egyetemi docens, SZIE- Melinda Nagyné Molnár, associate professor, SZIU

Nagy Kamilla, egyetemi hallgató, Semmelweis Egyetem, Kamilla Nagy, student SU

Absztrakt

A települések külső megjelenése, az utcák kanyargása, a telekbeépítés nem egyszerűen csak szép, vagy kevésbé szép; praktikus, vagy épp ellenkezőleg. A házak, utcák megjelenése mindig magán hordozza a természetföldrajzi adottságokat, az elmúlt idők generációinak élettér-használatának örökségét. A település, még egy olyan kis falu esetében is, mint Tiszaladány, nem tekinthető egységes megjelenésűnek. Egyes részei vonzóbbak, mint más helyek. Ebben a fejezetben egyrészt megismerhetjük a 2020-ban készült tér-érték-elemzés tanulságait. Megtudhatjuk, hogy hol találhatóak az itt élők szerint a leginkább kedvelt helyek, valamint azt is, hogy mely falurészeket találják a helyiek a legkevésbé vonzóknak. Különösen értékes eredményekre vezet, hogy a település lakóinak a település egészéről, és annak egyes részeiről kialakult értékítélete összevethető a 2012-es adatokkal. Így azt is láthatjuk, hogy mi változott, és milyen irányban a vizsgált időszakban.

Abstract

The external appearance of the settlements, the winding of the streets, the construction of the plots are not simply beautiful or less beautiful; practical, or vice versa. The appearance of houses and streets always carries with them the natural geographical features, the heritage from generations of recent times, how they used the various spaces. A settlement, even in the case of a small village like Tiszaladány, cannot be described with a uniform appearance. In this chapter, on the one hand, we can learn the lessons of the space-value analysis conducted in 2020. We can find out where the most popular places are according to the people who live here, as well as which parts of the village the locals find the least attractive. It leads to particularly valuable results that the value judgment of inhabitants about the whole settlement and its parts can be compared with the 2012 data. Thus, we can also see what has changed and in what direction, during the examined period.

Anyag és módszer

A kutatói kérdések megválaszolásához több módszerre is támaszkodtunk. Az egyik a Faluszemináriumi Kutatóműhely 2020 júniusában folyt lakossági kérdőíves felmérése volt, amely lehetővé tette, hogy megismerjük a közvélekedést a falu legkedvesebb helyeiről, a lakhatás szempontjából kedvelt és nem kedvelt utcákról. Mivel 2012-ben már foglalkoztunk ezzel a kérdéssel, így a korábbi felmérések eredményeivel való összevetés is megtörténhetett.

Helyszíni megfigyelésre is sor került. Leltárba vettük a település lakóingatlanjait. A lakóingatlan-megfigyelés alapozta meg az utcakép-elemzést. Ennek során egy már előre elkészített szempontrendszer segítette a munkát. Ennek a szempontrendszernek a prototípusát 2014-ben tanítványommal, Vitéz Bálinttal és Bogárdi Tündével dolgoztuk ki Átány kutatása során (Vitéz B. 2014), amit 2015-ben előbb Hollókőre adaptáltunk (Molnár M.- Bencsik B, 2015), majd

ugyancsak egy másik adaptáció készült Egercsehre (Molnár M. 2016). Ennek nyomán Dél-Heves több falujában is készült hasonló vizsgálat (Bogárdi T. 2018).

A leltárba vett ingatlanokat egyenként értékeltük megadott szempontok szerint. Fontos kiemelni, hogy a pont-értékekést csak lakó-ingatlanon végeztük el, így a Falumag szolgáltató, közellátást biztosító építményeit nem vizsgáltuk. Az elemzés során külön értékeltük a portát, az előkertet és az épített lakóingatlant. A porta vizsgálata során 4 kategóriát különböztettünk meg Bakson: „*elhanyagolt*”, „*elhanyagolt, higiéniai problémákkal*”, „*ápol*” és „*nem megítélhető*” (pl. nem látszik). Vizsgáltuk a ház előtti (utcán levő) előkertet (ha volt), és tipizáltuk is. Megkülönböztettük az „*elhanyagolt*”, „*elhanyagolt, higiéniai problémákkal*”, „*ápol*”, „*nem értelmezhető*” kategóriát. A lakóházak is besorolást nyertek. Megkülönböztettük a „*rossz állapotú lakatlan*”; „*romház*”; „*félíg elkészült*”, „*rossz állapotú lakott*”; valamint a „*jó állapotú lakatlan*”; és a „*jó állapotú lakott*” kategóriákat. Ezek a külön- külön értékelésre került szempontokra nyert eredmények végül összegződtek. Ez azt jelenti, hogy ez alapján a házak értékét egy 5 fokozatú skálán minősítettük. Az 5-ös eredmény azt jelentette, hogy a vizsgált ingatlan minden szempontból kiváló. 4-es eredményt az kapott, ahol a szempontok valamelyikének vizsgálata során nem a legkedvezőbb minősítést kapta a ház. 3-ast az az ingatlan kapott, ahol a vizsgált szempontok közül vagy egy súlyosan hiányosnak bizonyult, vagy legalább két szempont szerint közepesnek bizonyult az értékítélet. Elégségest (2) az az ingatlan kapott, ahol legalább két szempont szerint nagyon alacsony értéket adott a vizsgálati eredmény. Az épületeket kormeghatározás, és stílus-egység szerint is értékeltük („*hagyományos parasztház*”, „*hagyományos parasztház modernizálva*”, „*Kádár-kocka*”, „*emeletes (nyolcvanas-kilencvenes évek)*”, „*új-építésű (2000-es években épült)*.”

Ahol semmiképp se lagnának, és ahol szívesen élnek az emberek

A település kompakt ugyan, de négy önálló névvel illetett részből áll: Falu, Ér, Újtelep és a Cigánysor (1. ábra). Ezek a településrészek korábban egymástól karakteresen eltérő társadalommal bírtak (Tóth G. 2012), ami minden bizonnyal az akkori faluképben is megmutatkozott. Ma sem egységes a falu „arca”, még ha változott is az egyes településrészekben élők társadalmi státusza. Ez tükröződik abban is, hogy nem teljesen egységes az egyes utcák, településrészek megítélése. Kérdőíves felmérésünkkel vizsgáltuk, hogy hol vannak *azok az utcák, ahol semmiképp sem lagnának a megkérdezettjeink, és azok, ahol szívesen lagnának.* Az eredményekből megtudhatjuk, hogy a helyiek hogyan vélekednek a falu egyes részeiről.

A pozitív értékítéletű helyek kapcsán fontos megemlíteni, hogy gyakran a saját lakóhelyüket, vagy annak környékét említették a megkérdezettek a szívesen lakott kategóriában. Mind a négy falurészen voltak többé-kevésbé nagyobb számban jelölések. A legtöbb pozitív említést a Kossuth utca kapta 13 alkalommal, amely említésszám ugyanakkor jelentősen kevesebb, mint a 2012-ben kapott 25 jelzés. A Kossuth utcát legtöbbször a központi elhelyezkedése miatt tartják vonzósnak, hiszen onnan minden könnyedebben elérhető. Ugyancsak kiemeltem sok említést (11-et) kapott az Újtelepen található Lehel utca. Érdemes megjegyezni, hogy mindkét utca egyébként a kedvezőtlen megítélésű utcák közt is jelentős számú jelölést kapott. Az 5-10 említést kapó utcák sorában érdemes elkülöníteni a „Falu”. A Bethlen, Petőfi, Dózsa utcák részben az ősi falumag részeként, részben pedig a vízparti közelségük miatt kapták a pozitív jelölésüket. Érdemes megjegyezni ugyanakkor, hogy volt, aki pont ezen adottság miatt sorolta ezeket inkább kedvezőtlen kategóriába. Ugyancsak voltak szívesen lakott kategóriába sorolt utcák az „Ér” elnevezésű falurészen, sőt az „Ér” és a Cigánysor határát képező Árpád utcán is. Ez utóbbi utca megítélése talán a legellentmondásosabb, hisz miközben 7 jelölést kapott a szívesen lakott kategóriában,

eközben több mint tízen a kedvezőtlen értékítéletű utcák közé is besorolták, oda, ahová a Bocskait és a Tompát (1. térkép).

Arra vonatkozóan, hogy a megkérdezettek hol *nem* lagnának szívesen, toronymagasan a Bocskai út volt a legtöbbször megnevezve (30 jelölés). A 2012-es vizsgálatnál ez teljesen összecseng. A 2012-ben még több mint 30 jelölést kapott Tompa utca viszont 2020-ban kevesebbszer volt nevesítve: 12-szer (2012-ben 37-szer). Az Árpád utca is hasonló számban került elő, összesen 11-szer (2012-ben 22-szer). Az indok minden esetben az itt élő cigányokkal volt összefüggésben. Azaz a legrosszabb helyzetűnek ítélt utcák egybeesnek a cigány lakosság területi elhelyezkedésével is. Ez annak ellenére is így van, hogy a cigány-magyar együttélés egyébként a faluban harmonikusnak mondható (2.térkép).

Negatív megítélést kaptak továbbá a Kis-Tisza mellett található utcák, főként a Bethlen utca. Ez elsősorban azért, mert idősödő környék, elnéptelenedő. Valószínűleg az elmúlt 8 év száraz lehetett, mert a korábban több helyiek, amit értéknek tartanak. A legtöbbször emlegetett kedvelt helyek a Kis-Tisza, a töltés, annak környéke és a Park. A holtág és a Kis-Tisza partjához a lakosság szorosan kötődik, a település egyik lehetséges jövőjét pont ezekben látják. Többen említették továbbá a református templomot, amely fontos feladatot lát el Tiszaladányban. A lakosság számára a gyülekezeti élet fontos, az egyház közösségformáló tevékenységét kiemelkedőnek tartják. Ezek mellett megjelent a válaszokban a Művelődési Ház, a focipálya, és a Presszó is, mint fontos, kedvelt helyei, helységei a falunak. Értéknek tekinthető, hogy ezeket az egyébként 2012-ben is értéknek tekintett helyeket a falu meg tudta tartani. Egy részük jelentős felújításon, fejlesztésen is keresztül ment.

Kedvelt helyek Tiszaladányban

A település jövőképét tekintve kiemelten fontos az, hogy vannak-e olyan közösségi terek, helyszínek Tiszaladányban, amelyet a lakosság kedvel, szívesen látogat, amihez kötődik. Összevetve a 2012-es vizsgálatokat megállapítható, hogy változatlanul számos helyszín van, amihez kötődnek a helyiek, amit értéknek tartanak. A legtöbbször emlegetett kedvelt helyek a Kis-Tisza, a töltés, annak környéke és a Park. A holtág és a Kis-Tisza partjához a lakosság szorosan kötődik, a település egyik lehetséges jövőjét pont ezekben látják. Többen említették továbbá a református templomot, amely fontos feladatot lát el Tiszaladányban. A lakosság számára a gyülekezeti élet fontos, az egyház közösségformáló tevékenységét kiemelkedőnek tartják. Ezek mellett megjelent a válaszokban a Művelődési Ház, a focipálya, és a Presszó is, mint fontos, kedvelt helyei, helységei a falunak. Értéknek tekinthető, hogy ezeket az egyébként 2012-ben is értéknek tekintett helyeket a falu meg tudta tartani. Egy részük jelentős felújításon, fejlesztésen is keresztül ment.

A házak értékleltára

Már a 2012-es vizsgálatban is foglalkoztunk a település arculatával. Tóth G. (2012) a tanulmányában jellemezte a korábban már említett négy településszerkezeti egységet (Falú, Újfalú, Cigánysor, Ér). Megállapította, hogy négy, karakteresen eltérő településrészről beszélhetünk, amennyiben azok történeti fejlődését követjük nyomon. Elvégezve az értékleltárt 2020-ban viszont kijelenthető, hogy a lakóházak mai megjelenése nem tükrözi egy az egyben a korábban kialakult településrészekhez társult értékítéletet. A Cigánysort leszámítva valamennyi falurészen vannak kifejezetten magasán értékelt, ugyanakkor lepusztult zónák is (3. térkép).

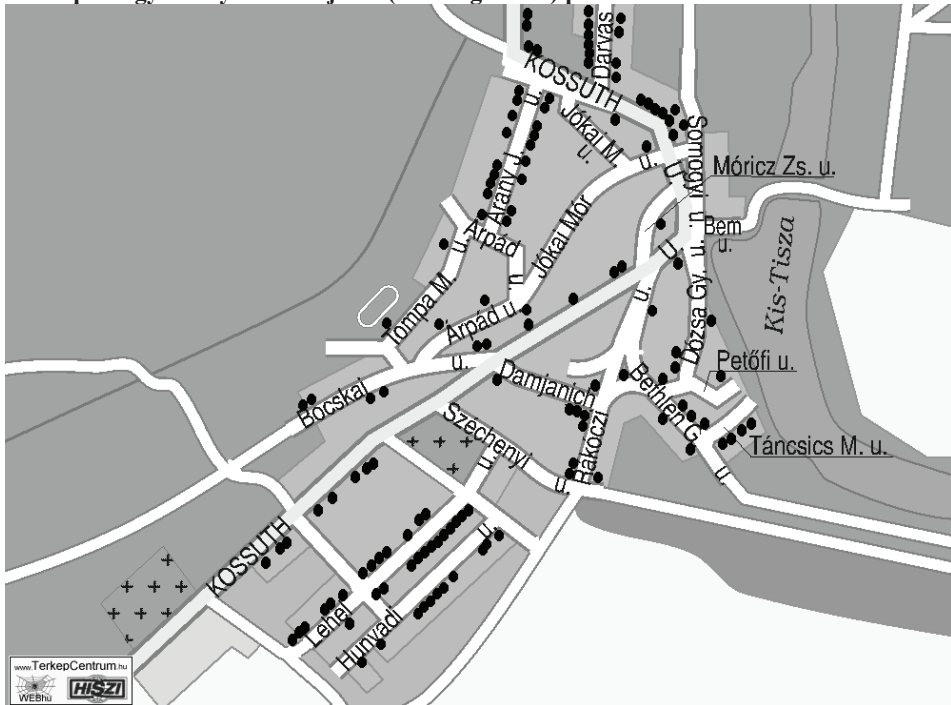
A lakóházak értékleltára alapján látható, hogy Falú és Újfalú a leginkább kompakt, jó állapotú, rendezett megjelenésű, főként „jeles” értékelésű része a falunak. Nyilván a legtöbb leromlott állapotú épület a várakozásnak megfelelően a Cigánysoron található. Az értékleltár eredménye,

valamint a megkérdezettek által adott válaszok a „hol szeretne”, és a „hol nem szeretne semmiképp élni” kérdésre tökéletesen összecseng (3. térkép).

Tapasztalatainkhoz hozzátartozik az is, hogy a telek-méretekben, azok beépítési logikájában nagyon sokféle megoldással lehet a faluban találkozni. Különösen a halmazos elrendeződésű, ősbibnek tekinthető falumagban. A haszonvétel, a beépítés egyértelműen összefügg a településrész- főként- felszíni vizeinek, belvizeinek közlekedésével is.

Tiszaladány, lévén egy hagyományosan agrárfalu, így a lakóingatlanok elemzése során vizsgáltuk azt is, hogy a hagyományos parasztházak, azok továbbgondolt, felújított megoldásai mennyire vannak jelen a faluban. Megállapítottuk, hogy az egykori ősi falubelső (Falu) jelentősebben átalakult, azaz az egykori parasztházak helyén újabb, főként kockaházak épültek. A parasztházak ma főként az „Ér” és az „Újfalú” településrészen uralkodnak (4.térkép).

4.térkép: Hagyományos és felújított (továbbgondolt) parasztházak előfordulása

Forrás: Nagy Kamilla és Nagyné Molnár Melinda készítette, terepbejárás alapján (2020)

Összefoglalás

Mint minden településnek, így Tiszaladánynak is van saját arculata. Ugyanakkor ez az arculat nagyon színes képet mutat. Láthatóan sok a parasztház ma is a faluban, ami hűen tükrözi a falu egykori uralkodó megélhetéséhez, a mezőgazdasághoz kapcsolódó parasztemberek életterét. Többször főként Újfaluban és az „Ér” elnevezésű településrészen lehet találni viszonylag hosszan régi, vagy felújított, továbbgondolt parasztházakat. Az életter minőségében a faluban látványos különbségek tapasztalhatóak. Az egyes településrészek megítélése a megkérdezettek körében,

valamint a terepbejárással nyert értékleltár készítés eredményei összecsengnek. A településrészek megítélésben gyökeres változást a 2012-es vizsgálathoz képest nem lehetett kimutatni. Talán csak a Fő utcának nevezett Kossuth utca veszített a vonzerejében: korábban sokkal több említése volt a szívesen lakott utcák sorában. A legrosszabb értékleltárral rendelkező, valamint a legrosszabb helyzetűnek ítélt utcák egybeesnek. Ez összefügg a cigány lakosság területi elhelyezkedésével is.

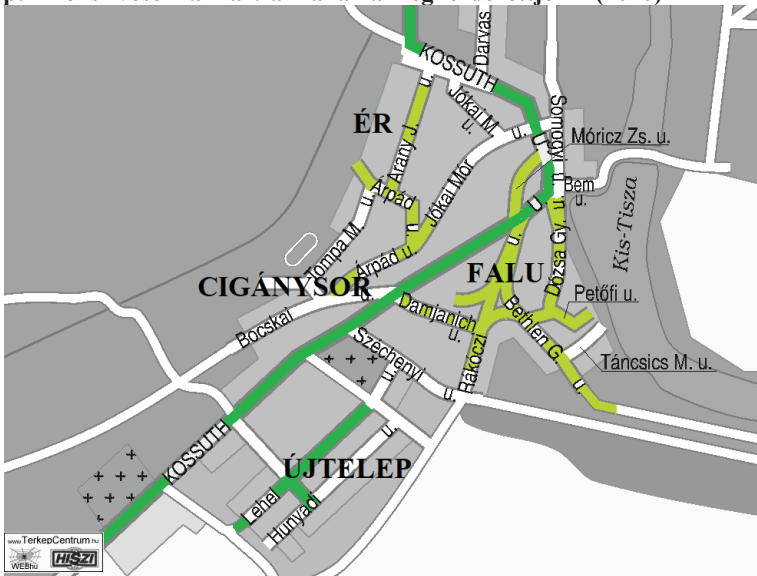
Irodalomjegyzék

- Bogárdi T* (2018): Társadalmi helyzetfeltárás Dél- Hevesben Ph.D. disszertáció kézirat
- Cséfalvay Z.* (1994): A modern társadalomföldrajz kézikönyve, Budapest
- G.Fekete É.* (2006.): Hátrányos helyzetből előnyök? – Elmaradott térségek felzárkózásának esélyei az Észak-magyarországi régióban In: Földrajzi Közlemények 2006/1-2. 55-66.p
- Molnár M.* (2016): Utcakép-elemzés Egercsehiben *Acta Regionis Rurum* 2016 (10. kötet) 34-42 p.
- Molnár M.* (2019): Baks problématerképe *Acta Regionis Rurum* 2011. (5. kötet) 99-99. pp.
- Molnár M.- Bencsik B.* (2015): Utcakép-elemzés Hollókőn *Acta Regionis Rurum* 9. 28-34. pp.
- Timár J.- Velkey G.- Nagy T.* (2012): Szelektív vándorlás és kiegyensúlyozatlan nemi arányok a rurális rérségekben /Esettanulmányok. Vezetői összefoglaló: Észak-alföldi régió
- Tóth G.* (2012): Tiszaladány történeti, szerkezeti leírása *Acta Regionis Rurum* 2012 (6. kötet) 19-26 pp
- Vígh V.- Illés L* (2019): Baks közlekedésföldrajza *Acta Regionis Rurum* 2019 (13. kötet) 35-46.p.
- Vitéz B.* (2014): Átányi utcakép *Acta Regionis Rurum* 2014 76-86 p.

13. kép: A református templom, mely nemcsak szakrális helyszín, hanem a település egyik fontos közösségi, kulturális központja (a fotót készítette: Molnár Melinda)

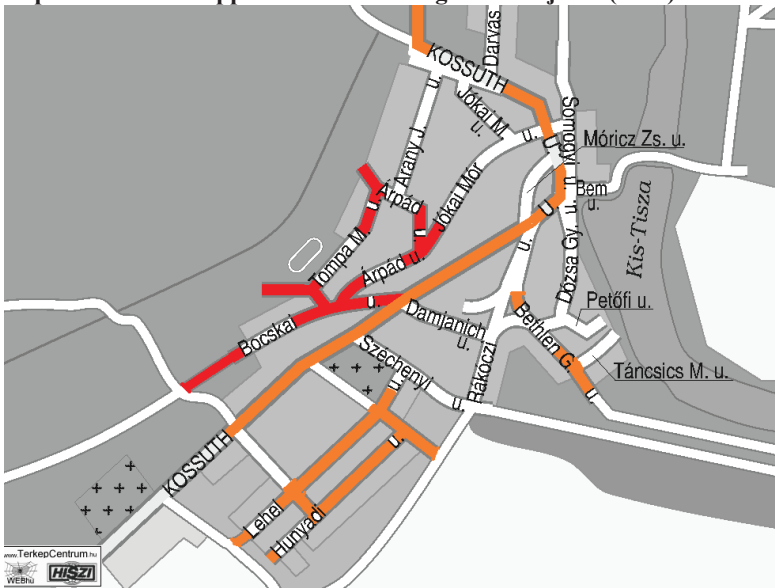
1.térkép: Ahol szívesen laknak/laknának a megkérdezettjeink (2020)

Jelmagyarázat: sötétzöld: 10-nél több jelölést kapott, világoszöld: 5-10 jelölést kapott

Forrás: 2020-as kérdőív (Faluszemináriumi Kutatóműhely) alapján szerkesztette Molnár M. 2020.

2. térkép: Ahol semmiképp se laknának a megkérdezettjeink (2020)

Jelmagyarázat: piros: 10-nél több jelölést kapott, narancssárga: 5-10 jelölést kapott

Forrás: 2020-as kérdőív (Faluszemináriumi Kutatóműhely) alapján szerkesztette Molnár M. 2020.

3.térkép: A házak értékleltára

Jelmagyarázat: piros pötty: elégtelen (1), narancssárga pötty: elégséges (2), citromsárga pötty: közepes (3), világoszöld pötty: jó (4), sötétzöld pötty: jeles (5).

Forrás: Nagy Kamilla és Nagyné Molnár Melinda terepbejárás alapján készítette (2020)

14.kép: A Park: rendezvények tartására is alkalmas (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

15. kép: Csinos porta a Faluban (a fotót készítette: Molnár Melinda)

16.kép: Presszó a Faluban a lakóházak ölelésében (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

17. kép: Újfalu: „Kádár- kockákkal” (a fotót készítette: Molnár Melinda)

18. kép: Újfalu: Újragondolt parasztházakkal (a fotót készítette: Molnár Melinda)

19. kép Ér: Ügyeskezű helyi fafaragó kapuja (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

20. kép: Cigánysor (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

ROMA FELZÁRKÓZTATÁS TISZALADÁNYBAN

ROMA INTEGRATION IN TISZALADÁNY

Mezei Martin, okleveles közgazdász – Martin Mezei, economist

Nagy Alexa, okleveles szociálpolitikus – Alexa Nagy, social policy expert

Absztrakt

Tanulmányunkban a Tiszaladányban élő cigány népesség felzárkóztatását vizsgáltuk, valamint a többségi társadalommal való kapcsolatukat. A releváns szakirodalmak és a főbb integrációs szinterek, eszközök megnevezése után a 2012-ben Topa Zoltán által leírt helyzetet hasonlítottuk össze a napjainkban tapasztalható állapotokkal. Dolgozatunkban elemezzük a cigány-magyar együttélést a településen, majd a településen készített interjúk alapján bemutatjuk a főbb kitörési pontokat, integrációs elemeket.

Abstract

In this study, we examine the development of the local Roma community and their relationship with the majority society in Tiszaladány. After listing the relevant literature and the main areas and tools of integration, we compare the 2012 state of the settlement described by Zoltán Topa, with today's situation. In our paper, we analyse the dynamics of how the Roma and the Hungarian live together in Tiszaladány, then we introduce the main breakthrough points and the instruments of integration based on the recorded interviews.

A vizsgálat elméleti háttérét biztosító szakirodalmak

Roma felzárkóztatásról nem beszélhetünk és azt nem vizsgálhatjuk anélkül, hogy néhány alapvető fogalmat tisztáoznánk. A tanulmányunk alapját képező fogalmakat a témában íródott néhány szakirodalom ismertetésével kívánjuk bemutatni. Amikor egy cigányokról szóló értekezést írunk, mint minden eddig ezzel foglalkozó kutatónak, legelső feladatunk meghatározni, hogy ki számít cigánynak. A történelem során számos kísérlet történt a cigány lakosság népességen belüli számának felmérésére, amihez elsősorban el kellett dönteni, hogy kit tekintsenek a vizsgálat alanyának (Majtényi & Majtényi, 2012). Egészen pár évtizeddel ezelőttig mindig külső jegyek, vagy épp nyelvhasználat alapján döntöttek el, hogy ki a cigány, tehát a vizsgálatok a többségi társadalom meghatározását vették alapul. A Központi Statisztikai Hivatal a népszámlálások során több adatot is figyelembe vesz annak meghatározásában, hogy ki vallja magát a nemzetiséghez tartozónak. Emellett léteznek olyan megközelítések is, amelyek „az egyes közösségek kultúráján, életmódján, mindennapi szokásain keresztül” (Majtényi & Majtényi, 2012, p. 30) értelmezik a roma/cigány identitást. A Majtényi Balázs és Majtényi György szerzőpáros kiemeli, hogy amikor azt szeretnénk meghatározni, hogy ki tartozik egy adott nemzetiségi, etnikai csoporthoz, abból kell kiindulni, hogy egy személy az adott kisebbséghez tartozónak vallja-e magát (Majtényi & Majtényi, 2012).

Másik fontos fogalom a társadalmi integráció, amit már több szerző is megfogalmaz. A Kovács-Kristóf (2012) szerzőpáros a durkheimi elméleti tradícióra alapozva határozza meg a társadalmi integrációt, mely szerint az olyan módok és eszközök, amelyek révén a társadalom tagjai egymásra hatnak, kapcsolatot tartanak, megerősítik és elfogadják összetartozásukat egy közösségen belül

(Kovách & Kristóf, 2012, p. 30). Ezzel szemben Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor (2012) az integrációt egyfajta kölcsönhatásként határozzák meg, amelynek végeredménye egy egységes, összehangolt rendszerré válás, az „Egésszel” való azonosulás (Kapitány & Kapitány, 2012, p. 83). Egy hasonló, de az eddigieket újabb szintre emelő, összesítő elmélet szerint pedig integráció az, amikor egy egyén vagy intézmény együttműködik egy társadalmi csoporttal, kollektivitással úgy, hogy elfogadja annak értékeit, normáit és szabályait (Dupcsik & Szabari, 2015., p. 61). Ezek alapján az integráció egy olyan hosszas folyamat, amely során a társadalom tagjai kölcsönhatásban állnak egymással, segítik és elfogadják egymást a közösség tagjának, ezzel pedig egy egységes rendszerben tudnak együttműködni. Az integráció szereplői nem csak emberek, hanem szorosan kapcsolódnak hozzá a társadalom intézményei is. Az integráció akkor tekinthető sikeresnek, ha a társadalomban meglévő normák, szabályok, az intézményekbe vetett bizalom mindenki számára elfogadottá válik, és a létrejött egységben szereplő ágensek, mind a társadalom elfogadott tagjainak tekintik magukat.

Integrációs modellek

A szakirodalom egyik jelentős modellje az integráció három szintjét említi (Kovách, et al., 2016). Az első a rendszerintegráció, amelyet „a politikai részvétellel, az intézményekbe vetett bizalommal, és a társadalmi normák elfogadásával, követésével” mérhetünk (Kovách, et al., 2016, p. 75). A második a társadalmi szintű integráció, amit a munkaerőpiaci és civil részvétellel lehet mérni, a harmadik pedig a személyközi integráció, melynek szintjét az egyéni kapcsolathálóknak megléte és azok minősége mutatja. Gerő és Hajdu (2015) modellje szerint egy társadalom integráltsága mérhető a bizalom szintje, a normakövetés és a közéleti, civil részvétel mentén is. Ehhez a hármashoz viszont hozzátartozik az integráltság szubjektív értékelése is, vagyis annak vizsgálata, hogy az egyén mennyire érzi magát a társadalom fontos, megbecsült tagjának (Gerő & Hajdu, 2015.).

Az integráció szinterei

Mint azt a fenti modell mutatja, a társas kapcsolatok megléte az integráció mérésének egyik fő indikátora, hiszen fontos, hogy egy egyénnek legyenek kapcsolatai. Ha valaki jól integrált a társadalomba, akkor heterogén kapcsolathálóval rendelkezik, ezáltal több, széleskörűbb információhoz jut, melynek köszönhetően a mobilitási lehetőségei is sokrétűbbek (Gerő & Hajdu, 2015.).

Véleményünk szerint az iskola egy olyan szintér, ami nagy szerepet játszik az egyének későbbi boldogulásában. Iskolai mobilitás szempontjából Győri és Balogh (2020) kétfajta rendszerről ír. Az egyik a szelektív, amelyben az eltérő képességű gyermekek elkülönítve tanulnak, a másik pedig a komprehenzív, amelyben a különböző adottságú gyermekek együtt tanulnak. A magyar oktatási rendszer az előbbibe sorolható, aminek az az eredménye, hogy az alacsony társadalmi státusszal, gyengébb képességekkel, rossz családi körülményekkel rendelkező gyermekek hátránya csak fokozódik, lemorzsolódnak. Ez a folyamat pedig újratermeli az egyenlőtlenségeket (Győri & Balogh, 2020).

A magyarországi romák főbb jellemzői

A magyarországi roma népesség több olyan jellemzővel is bír, amelyek miatt integrációjuk elősegítése komplex megoldásokat kíván. Bernát Anikó 2018-as tanulmánya bemutatja a roma

nemzetiségük főbb társadalmi problémáit, úgy, mint a szegénység vagy társadalmi kirekesztettség, a súlyos anyagi depriváció, és a munkanélküliség, melyek a roma embereket halmozottan érintik. Munkaerőpiaci helyzetüket negatívan befolyásolja, hogy magas köztük a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya, csaknem négyszerese a nem romákénak. Számuk a felsőoktatásban még mindig elenyésző, a korai iskolaelhagyók, lemorzsolódók aránya viszont magas körökben (Bernát, 2018). Ezen felül a mindennapi életben szembesülniük kell az őket érintő hátrányos megkülönböztetéssel is (Miklós, 2017).

Integrációs kísérletek

A magyarországi romák helyzetének vizsgálata nem újkeletű dolog, mint ahogyan arról Miklós Péter (2017) is ír, már a tizenkilencedik században megjelent, és azóta is számos kutatás készült a témában. Igazi igény a komplex megismerésükre csak az 1960-as években keletkezett, ugyanis ekkor váltak a szociálpolitika számára is fontossá. Megkezdődött a cigány népesség munkaerőpiaci integrálása, az iparban történő tömeges alkalmazása, a telepek felszámolása. Az államszocializmus vége azonban a kiterjedt foglalkoztatásuk végét is jelentette. Ők a rendszerváltás utáni időszak egyik legnagyobb vesztesei. Azóta jóléti beavatkozások és különböző felzárkóztató programok igyekeznek a hátrányaikat kompenzálni (Miklós, 2017).

Helyi társadalmi integrációs törekvésre példa Gyöngyös, ahol az ottani - főként romák által lakott - leszakadó, lelakott városrészt folyamatosan igyekeznek rehabilitálni, például az útburkolat helyreállításával (Kovács & Loncsák, 2020). A város leghatékonyabb integrációs eszköze a sport, amely az alsóbb társadalmi csoportokat is vonzza, így e téren egy homogén, helyi identitást erősítő tényezőről beszélhetünk. Legnépszerűbbek a tömegsportok, ezen belül is a kispályás foci az, ami az alsóbb rétegekhez tartozók integrációját erősíti.

Egy másik érdekes példázata a helyi integráció elősegítésének egy Szegeden történt, társadalomtudósok által végrehajtott részvételi akciókutatás (Málovics, et al., 2014). A kutatás során a tudósok először megismerték a helyi társadalmat, a célcsoportot, majd velük egyeztetve, képviselőiket (CNÓ) bevonva létrehozták az ottani tanodaprogramot. Ennek folyamatos biztosítása mellett olyan egyéb feladatokat is elláttak, mint tanácsadás és az érdekérvényesítés elősegítése a helyi önkormányzat felé.

Ahogy azt tanulmányában Kádár Katalin (2017) is írja, az integrációs programok sikeressége soktényezős dolog, melynek egyik legfontosabb eleme a célcsoport széleskörű ismerete, a céljaik, motivációik megismerése. Problémát jelent, hogy a projektek célcsoportjának sokszor nincs beleszólása a programok tényleges tartalmába és hogy a források hasznosítását megnehezíti a bürokratikus rendszer, amelybe azok beágyazódnak. Ha egy program sikeres is, a legtöbb esetben a fenntartására nincs lehetőség ugyanabból a forrásból, mert a legtöbb újabb pályázati kiírás egy újfajta programról szól (Kádár, 2017). Aggodalomra ad még okot, hogy a roma integráció egy olyan téma, amelyre a politika nagy befolyással bír, így ezáltal egy- egy program sikeressége, a roma nemzetiségű személyek integrálása nagyban függ a helyi erőviszonyoktól (Málovics, et al., 2014).

A fenti okok miatt hatékonyabb lenne az alulról jövő kezdeményezéseket támogatni és a célcsoporttal történő folyamatos kapcsolattartás, amely kiterjed a véleményük figyelembevételére, céljaik közös megfogalmazására. Ezen felül a pályázati rendszer, a törvényi szabályozás leegyszerűsítése és független civilek aktív bevonása mind olyan tényezők, melyek előbbre tudnák vinni az integrációs programok sikerességét (Kádár, 2017).

A 2012-es tiszaladányi falukutatás eredményei

A faluszemináriumi kutatások helyszíneinek nyolcéves periodikus ismétlődése megengedi, hogy részleges, vagy adott esetben teljes összehasonlító elemzést végezzünk a korábbi eredményekkel. Jelen kutatásunk a tiszaladányi cigányság felzárkóztatásáról szól, amelynek alapját részben Topa Zoltán (2012) kutatása is megalapozta. A szerző nyomán olvashatjuk, hogy a magyar anyanyelvű tiszaladányi romungró cigányok megélhetési stratégiáik a második világháborút követően a kutatás időpontjáig sokszínűek voltak. A magyar cigányság helyzetére az egyébként is jellemző alacsony iskolázottság és kedvezőtlen munkaerőpiaci státus Tiszaladányon sem mutatkozott másképp, ezért hosszú évtizedeken keresztül a helyi romák a társadalom képzeletbeli és földrajzi értelemben vett peremén nehézkesen éltek.

A vizsgálatunk szempontjából Topa Zoltán tiszaladányi kutatásával leginkább összehasonlítható rész a cigány-magyar együttélés, illetve a helyi cigányok jövőképeinek vizsgálata tekinthető. Topa megfogalmazza, hogy a helyi társadalomban megkülönböztették azokat a cigányokat, akik a Bocskai és a Tompa Mihály úton, tehát az ú.n. Cigánysoron éltek, míg az onnan kiszakadókat jobban tisztelte a lakosság. 2012-ben az elemzés rámutatott, hogy a helyiek szerint a cigányok és a magyarok viszonya a vizsgálatot megelőző évtizedekben szinte konfliktusmentes volt, azonban 2012-re kezdett megromlani. Ezt megelőzően az ott élők jól ismerték egymást, sőt még vegyesházasságra is történt példa, de nehézkes megélhetés miatt megszorodtak a lopások és egy alkalommal egy halálos kimenetelű bűncselekmény is történt, amelynek cigány származású elkövetője nem is volt tiszaladányi illetőségű, de mégis tovább rontotta a helyi magyarok és romák kapcsolatát. Topa Zoltán leírja, hogy a kialakult hangulatot mindkét fél sajnálta, igyekeztek visszaállítani a korábbi évtizedek nyugalmas együttélését. A jövőképeket illetően a helyi cigányság 2012-ben a munkahelyteremtés szükségességére hívta fel a figyelmet, és akkortájt a mezőgazdaságban és a turizmusban is láttak potenciált. Topa rávilágít, hogy Liskai Ferenc polgármester 2012-ben még beruházásokkal és projektekkel kívánta foglalkoztatni és felzárkóztatni a helyi romákat. Ezek az elképzelések a kétkezi munkára, mint például egy hagyományos cigány mesterségre, a vályogvetésre-, illetve egy lehetséges biogáz üzem megépülésére alapoztak, de a falu első embere már akkor külső források bevonásához kötötte a projektek megvalósulását (Topa, 2012).

Anyag és módszer

A tiszaladányi cigányság helyzetét bemutató kutatásunk vizsgálati anyaga - a korábbi évek faluszemináriumi gyakorlatához hasonlóan – egy primer és egy szekunder adatfelvételtől tevődik össze. A primer források egyik sarokköve a 2020. évi faluszeminárium kérdőíves adatbázisa, melyet összesen hetvenkilenc helyi válaszadó segítségével hoztunk létre. A megkérdezettek önbevalláson-, valamint a kérdezőbiztosok megítélésén alapuló válaszok szerint a teljes sokaságon belül 11% tekinthető cigány nemzetiségűnek.

A primer adatgyűjtés a kutatótábor időszaka alatt további négy interjúval is kiegészült, melyeket a helyi társadalomra széleskörű rálátással rendelkező személyekkel végeztünk. Ezek a személyek a következők voltak:

- dr. Liskai Ferenc, polgármester
- Csurgóné Zsuzsanna, védőnő
- Dr. Szemánné Görög Marianna, református lelkész
- Bényeiné Szőke Andrea, tanítónő

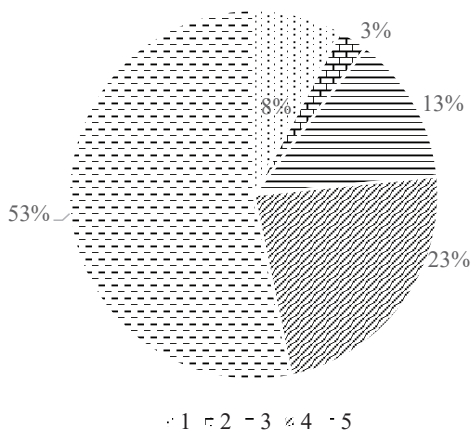
A szekunder adatfelvétel során a vonatkozó szakirodalmak elemzését végeztük el.

Vizsgálatunk módszertana a kérdőíves adatbázis elemzésére-, illetve az elvégzett személyes interjúkra épül. A statisztikai elemzés során százalékos megoszlásokat és átlagokat számoltunk, valamint feldolgoztunk egyes nyitott kérdéseket is, ahol a gyakori válaszokat szófelhőben jelenítettük meg. Az interjúk feldolgozását a tanulmány kitörési lehetőségekkel foglalkozó szakaszánál végezzük el.

A cigány-magyar együttélés megítélése Tiszaladányban

A 2020-as tiszaladányi kutatás során megkértük válaszadóinkat, hogy értékeljék a cigányok és magyarok együttélését a településen. Az osztályozás egy 1-től 5-ig terjedő skálán történt, ahol az 5-ös azt jelenti, hogy az együttélés teljesen nyugodalmas, az 1-es pedig, hogy viszályokkal terhelt. (1. ábra)

1. ábra: A kérdőív válaszadói értékeléseinek megoszlása arra az állításra, hogy: „Tiszaladányban a cigányok és a magyarok együttélése békés” (%)

Jelmagyarázat: 1: egyáltalán nem ért egyet az állítással, 5: teljes mértékig egyetért az állítással

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján (2020)

A 1. ábráról jól leolvasható, hogy a megkérdezettek több, mint fele 5-ös értékelést adott, és a teljes sokaság negyede értékelt 4-esre az együttélés minőségét. A fennmaradó értékelések közül 1-es 8%, 2-es 3%, valamint a 3-as 13%-os megoszlással szerepel. A válaszok egyszerű átlaga 4,12, míg a leggyakoribb értékelés – a módusz – 5-ös volt.

A fenti eredményekből kiderült, hogy Tiszaladányban a cigányok és magyarok együttélése a megkérdezettek háromnegyede szerint inkább nyugodt, békés, mintsem konfliktusokkal terhelt. Ebben az értelemben hasonlóan békésnek tudjuk leírni a társadalmi csoportok viszonyát, mint Topa (2012) korábbi kutatásában, melynek vizsgálatunk szempontjából releváns eredményeit a vonatkozó szakirodalmak bemutatásánál ismertettük.

Békés együttélés, de tisztas távolból

Kutatásunk egy többnyire konfliktusmentes cigány-magyar együttélés tényét bizonyította. Ennek az egyik okaként az nevezhető meg, hogy a romák és a magyarok lakókörnyezete földrajzilag is határozottan elkülönül. Nagyné Molnár M. (2020) tanulmányában is lehet olvasni arról, hogy milyen utcák fordultak elő abban a felsorolásban, melyet kérdőíves felmérésünkben a megkérdezettek állítottak össze arra a kérdésre, hogy hol *nem* élnének szívesen Tiszaladányban.

Kutatásunk során vizsgáltuk, hogy a leggyakrabban emlegetett Bocskai, Tompa, illetve Árpád utcákat és településrészeket miért nem tartják vonzó lakó- és élettérnek. Azon válaszadók leggyakoribb indoklásait láthatjuk a 2. ábrán egy szófelhőben, akik a Cigánysoron és közvetlen környezetében semmiképp sem élnének.

2. ábra: A Bocskai utcát és környezetét legkevésbé sem vonzóknak tartó válaszadók leggyakoribb indoklásai arra kérdésre, hogy miért nem élnének az említett lakókörnyezetben

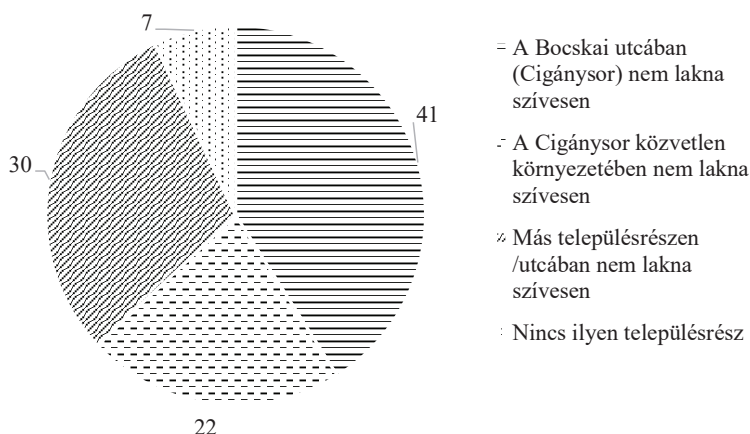
Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján (2020)

Az indoklások között a leggyakoribb a „*cigányok miatt*” volt, de számos további alkalommal érveltek a roma nemzetiség területi felülreprezentáltságával vagy a rossz lakókörülményekkel. Ez további kutatói kérdéseket vet fel, mint például azt, hogy a széleskörű társadalmi elutasítottság és a telepről a község központi részeibe költöző romák között a jövőben kialakulhatnak-e negatív társadalmi diskurzusok.

A Bocskai utcában és annak közvetlen környezetében, mint a Tompa Mihály utcában a válaszadóink 63%-a nem élne szívesen, ami beszédes párhuzam az előzetesen bemutatott eredményeinkkel. A megkérdezettek további 30%-a Tiszaladány más részén nem élne szívesen, 7% esetében pedig nem volt válasz a kevésbé kedvelt településrészekre (3. ábra). A cigány és nem cigány emberek élettere minimálisan érintkezik egymással. Ez a fizikai távolság lehetőséget teremt a békés együttélésre. Kérdés azonban, hogy ez a térbeli elkülönültség a jövőben is megmarad?

Topa (2012) tanulmányában is a Bocskai utca és környéke (Tompa Mihály utca, Árpád utca) volt a cigányok által leginkább lakott településrész, de már akkortájt sem volt kivételes eset, ha egy-egy, a falu központi részén megüresedett házba fel-, illetve beköltöztek a helyi romák. Így a cigánykérdés már 2012-ben sem maradt a Cigánysoron és környezetében. Mivel azonban a békés együttélés vizsgálata során nem észleltünk számottevő változást a 2012-es kutatáshoz képest, így a beköltözések társadalmi hatásait a lakókörnyezetre nézve az elkövetkező faluszemináriumi kutatások során is érdemes lesz vizsgálni.

3. ábra: A megkérdezettek válaszainak százalékos megoszlása arra a kérdésre, hogy hol nem élnének szívesen?

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján (2020)

Kitörési pontok – Oktatás, munka, jövőkép

A primer adatfelvétel során megismertük négy olyan személy álláspontját a helyi cigányság felzárkóztatásával kapcsolatban, akik széleskörű rálátással és ismeretekkel rendelkeznek a vizsgált társadalmi csoportról. Alanyunk volt Tiszaladány polgármestere, a helyi védőnő, az általános iskola egyik tanítója, illetve a református lelkészasszony.

dr. Liszkai Ferenc polgármester a települést egy összetartó és fejlődő falunak látja, melyben sok lehetőség rejlik. Véleménye szerint a megélhetőségi lehetőségek többnyire adottak, csakúgy, mint az infrastrukturális háttér vagy az egészségügyi ellátórendszer, ami élhető településsé teszi Tiszaladányt. A helyi cigányság felzárkóztatásához fontos szerep jutna az oktatásnak is, de a falu első embere szomorú dolognak és nagy csapásnak tartja, hogy 2006 óta csak az általános iskola alsó tagozata elérhető helyben. Liszkai úr a természeti környezetet, az összetartó közösséget, a jó közbiztonságot, valamint a sportot kiemelten fontos megtartó- és integráló erőnek tartja a helyi cigányságot illetően is, ezért maga is tevékenyen részt vesz a helyi futballcsapat munkájában. A csapatban sok cigány fiatal játszik, maguk is kitörési lehetőséget látnak a labdarúgásban.

Csurgóné Zsuzsanna védőnő is hasonlóképpen élhető faluként vélekedik Tiszaladányról. A cigánysággal kapcsolatosan is elmondható, hogy bizalommal fordulnak felé, az érintettek egészségügyi tudatossága véleménye szerint megfelelő. Érdekesség, hogy a védőnő a társadalmi felzárkóztatás tekintetében is a közösség erejében bízik. Elmondása szerint a helyiek nem kocsnába járnak, hanem horgászni, legyen az cigány vagy nem cigány. A pecások között nagy az összetartás, így ez a közösség már egy létező és jól működő csoport.

A helyi Darvas József Általános Iskola egyik tanítója, Szőke Andrea egy másik nézőpontból közelíti a helyi cigánykérdést. Az intézményben mindössze 19 diák tanul, melyek közül mindenki legalább „2H-s”, tehát hátrányos helyzetű. Többségében cigányok. Az oktatás számukra nagy kihívást jelent. A diákok osztályoktól függetlenül összevonva tanulnak, ami sokszor megosztja figyelmüket. Szőke Andrea úgy véli, hogy a gyerekek, akik az iskolában megfelelő oktatást kapnak; fontos, hogy otthon is jó mintát lássanak. Ebben az ügyben nagyon fontos, de nem egyszerű a szülőkkel való kommunikáció. A tanító nő összességében pesszimistább Tiszaladány jövőjét illetően, és valószínűsíti, hogy a falu teljes előregedése elkerülhetetlen.

Az oktatási problémákat a személyes interjúnk során negyedik alanyunk, a helyi református lelkészasszony, Dr. Szemánné Görög Marianna is említette. Úgy véli, hogy a tanórákon kívül nincs érdemi tevékenység, ezért az ifjúságnevelés ezen fázisa kiesik a diákok életéből. Azt is kifejtette, hogy az egyház szerepét az ifjúságnevelésben fontosabbnak tartja az iskoláénál, de ezt egy egyházi fenntartású iskola jobban tudná kezelni, amivel erősödne az integráció. Elmondása szerint a roma közösségnek csupán egy része jár templomba, a roma fiatalok többsége pedig nem jut el a konfirmálásig sem, többnyire ebből adódóan a kezdeti foglalkozásokról történő elmaradozás után teljesen kimaradnak az egyházi életből. A helyi ifjúság egésze azonban nagyon kedveli a lelkészasszony által szervezett nyári ifjúsági táborokat, többek között ezért is tekint Dr. Szemánné Görög Marianna a református közösségre a település egyetlen valójában működő, és minden korcsoportot megmozgató összetartó erejére.

Összefoglalás

Vizsgálatunk során a társadalmi felzárkóztatás és integráció alapfogalmain, modelljein és lehetőségein túl a 2020-as tiszaladányi falukutatás primer adatfelvételét is feldolgoztuk. Tényként közölhető, hogy a cigányok és magyarok együttélése békés, mely többnyire a társadalmi csoportok elszeparált életterének is köszönhető. Ezt a kijelentésünket arra alapozzuk, hogy ugyan békés a romák viszonya a nem romákkal, de a válaszadóink kétharmada a Cigánysoron és közvetlen környezetében semmiképp sem kívánna lakni. Ugyanakkor a Cigánysorról a falu belső részeibe történő beköltözés már 2012-ben is előfordult a romák között, tehát a helyi cigánykérdés már akkor sem tudott kizárólag a Cigánysoron maradni. Ismerve egyes válaszadóink elutasító véleményét, akár még komoly társadalmi vita is kerekedhet ebből a jelenségből a jövőben. Az oktatás az integráció talán egyik legfontosabb színtere. Ebben a településen megkérdezett négy interjúalany is egyet ért. Megállapítható azonban, hogy Tiszaladányban ez az eszköz nem tudja betölteni felzárkóztató funkcióját, hiszen helyben csak az általános iskola alsó tagozata elérhető. A gyerekek egy részét már beiskolázáskor elviszik más településekre. A Tiszaladányban iskolát kezdők zöme hátrányos helyzetű. Ez magában hordozza a korai lemorzsolódás veszélyét, a szegénységi csapdába szorulással együtt. Kutatásunkból kiderül, hogy a sport – akárcsak a szakirodalmi példában említett Gyöngyösön – Tiszaladányon is egy fontos integrációs eszköz, különösen a futball. Az önkormányzat, azon belül pedig dr. Liszikai Ferenc polgármester is tevékenyen részt vesz a helyi sportegyesület működésében. A református közösség minden korcsoportot elér, de

sajnos a helyi cigányság között kevés, aki látogatná az istentiszteleteket. Az egyház közösségformáló hatása így sajnos korlátos.

A kutatási eredményeink ismertetését követően az alábbiakban megfogalmazunk néhány javaslatot is, melyek adott esetben segíthetnek a helyi cigányság felzárkóztatásában. Ezen javaslataink a következők:

1. Véleményünk szerint Tiszaladányon szükség lenne a társadalmi integráció és felzárkóztatás résztvevőinek aktívabb és tudatosabb kooperációjára. Kutatásunk interjúalanyai több esetben is utaltak az effektív kommunikáció hiányára az önkormányzat, az iskola és az egyház között, gyakran felelősöket keresve egy-egy másik szereplőnél. Úgy gondoljuk, hogy a szervezetek és intézmények nagyobb odafigyeléssel kiküszöbölhetik a feltárt problémaköröket.
2. Megoldás lehet helyben egy tanoda létrehozása is az oktatással kapcsolatos problémákra. A településen egyértelműen kirajzolódik az oktatás, az iskolán kívüli tevékenységek hiányának problémája. Erre egy esetleges megoldás lehet egy tanoda létrehozása, melynek első lépése az arra való igény felmérése. A hátrányos helyzetű, lemorzsolódással fenyegetett gyermekeknek itt lehetőségük nyílna rendezett, támogató és nyugodt körülmények között iskola után házi feladatot írni, felkészülni a következő napra, fejlesztő és tanulás-módszertani foglalkozásokon részt venni. Úgy gondoljuk, ez hozzá járulna ahhoz, hogy a későbbiekben tovább tudjanak tanulni, felismerjék saját képességeiket és új perspektívát kapjanak jövőjüket illetően.
3. A közösségépítést folytatni, a hatékonyságát pedig növelni kell. Elemzésünk arra is rámutatott, hogy a helyiek egyetértenek abban, hogy a közösségek sikeres együttműködése alakítja Tiszaladány jövőjét, ezért fenntartásukra és jellegük megőrzésére kiemelt figyelmet kell fordítani, amely az önkormányzaton és a református közösségen túl minden tiszaladányi felelőssége is egyben.

Irodalomjegyzék

- Bernát A. (2018): A magyarországi romák társadalmi integrációja a 2010-es években. In: T. Kolosi & I. G. Tóth, szerk. *Társadalmi riport 2018*. Budapest: Társi, pp. 144-165.
- Dupcsik C. & Szabari V. (2015): Elméleti bevezető az Integrációs és dezintegrációs folyamatok a magyar társadalomban című OTKA kutatáshoz. *socio.hu*, 5.(3.), pp. 44-63.
- Gerő M. & Hajdu G. (2015): Az egyéni kapcsolathálók nagysága, heterogenitása és a társadalmi integráció Magyarországon. *socio.hu*, 4. kötet, pp. 12-33.
- Győri Á. & Balogh K. (2020): Hogyan függ össze a társadalmi integráció az iskolai vézhetségszintjének generációk közötti eltéréseivel?. *socio.hu*, 10(1.), pp. 1-24.
- Kádár K. (2017): Kétséges felzárkóztatás, racionális pénzfelhasználás?. In: I. Laki, L. Olasz, T. Sánta & P. Szabó, szerk. *Tanulmányok a társadalomról III: A Szegedi Tudományegyetem JGYPK Alkalmazott Társadalomismereti és Kisebbségpolitikai Intézet valamint ETSZK Szociális Munka és Szociálpolitika Tanszék tudományos diákköri munkái..* Szeged: Belvedere Meridionale Kiadó - SZTE Polgáriért Alapítvány, pp. 25-36.
- Kapitány Á. & Kapitány G. (2012): A kultúra és az értékek szerepéről. In: I. Kovách, C. Dupcsik, T. P. Tóth & J. Takács, szerk. *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. Budapest: Argumentum - MTA TK Szociológiai Intézet, pp. 83-99..
- Kovách I. és mtsai. (2016): A magyar társadalom integrációs és rétegződésmoდეlljei. *Szociológiai Szemle*, 26(3), pp. 4-27..

- Kovách I. & Kristóf L. (2012): Elit és társadalmi integráció. In: I. Kovách, C. Dupcsik, T. P. Tóth & J. Takács, szerk. *Társadalmi integráció a jelenkori Magyarországon*. Budapest: Argumentum - MTA TK Szociológiai Intézet, pp. 40-44..
- Kovách I. & Loncsák N. (2020): Kettős társadalmi integráció Gyöngyösön. *Kultúra és Közösség*, 11.(2.), pp. 73-84..
- Majtényi B. & Majtényi G. (2012): *Cigánykérdés Magyarországon 1945-2010*. Budapest: Libri Kiadó.
- Málovics G. és mtsai. (2014): Részvételi akciókutatással a társadalmi kirekesztés ellen: egy szegedi példa tanulságai. *Tér és Társadalom*, 28(3), pp. 66-84.
- Miklós P. (2017). Roma Fiatalok a munkaerőpiac kapujában=Young Romanies at the gate of labour market. *Közép-Európai Közlemények*, 10(3), pp. 183-194.
- Nagyné Molnár M. (2020): Tiszaladányi településkép *Acta Rehionis Rurum* 14. kötet pp.39-49.
- Topa Z. (2012): A tiszaladányi cigányság megélhetési stratégiáinak jellemzői. In: Z. Deáky, M. Molnár & Z. Kassai, szerk. *Acta Regionis Rurum* 6. kötet. Gödöllő: Szent István Egyetemi Kiadó, pp. 102-107.

21. kép: Családban (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

A TISZALADÁNYI KÖZNEVELÉS, EGÉSZSÉGÜGY ÉS SZOCIÁLIS ELLÁTÓRENDSZER VIZSGÁLATA

EXAMINATION OF PUBLIC EDUCATION, HEALTH AND SOCIAL WELFARE SYSTEM IN TISZALADÁNY

Bogárdi Tünde egyetemi adjunktus, Eszterházy Károly Egyetem

Tünde Bogárdi senior lecturer, Eszterházy Károly University

Absztrakt

Tanulmányom célja a tiszaladányi köznevelési intézmények, az egészségügyi és a szociális szolgáltatások vizsgálata. Bemutatom az óvodások és helyben tanuló általános iskolások létszámának, összetételének (hátrányos helyzetűek aránya) változását hosszú időszoros adatokon. Kitérek arra, hogy a felső tagozat osztályai már Tokajban tanulnak. Ezen túlmenően települési statisztikai adatok alapján vizsgálom a helyi egészségügyi és szociális ellátást (pl. különböző támogatások, segélyek igénybevételét). Mindezt kiegészíti a 2020 nyarán Tiszaladányban végzett lakossági kérdőíves felmérés helyi oktatással, egészségügyi ellátással és szociális gondoskodással kapcsolatos elégedettség-vizsgálata, valamint az általam készített interjúk.

Abstract

The aim of my study is to examine the public educational institutions, health and social services in Tiszaladány. I present the changes in the number and composition (proportion of disadvantaged people) of kindergarteners and primary school students of the village on long time series data. I will point out that students of senior classes are already studying in Tokaj. In addition, I examine local health and social care (eg the use of various subsidies, aids) on the basis of local statistical data. This is all complemented by the satisfaction questionnaire survey of the population conducted in Tiszaladány in the summer of 2020 on local education, health care and social care, as well as the interviews I conducted.

Bevezetés

Tiszaladány, mint hátrányos helyzetű Borsod-Abaúj-Zemplén megyei – azon belül is, ha tájegységet kívánunk meghatározni, taktaközi – település, mely esetében az alacsonynak tekinthető lakosságszámából adódóan a köznevelési intézmények megtartása az egyik legrelevánsabb kérdés kutatási témám szempontjából. A helyi óvoda gyermeklétszáma stagnálónak tekinthető, az iskolába azonban már csak 1-4. (összevont) osztályban tanulnak a diákok. Mindez számos kérdést felvet: hogyan alakult az iskola tanulói létszáma hosszabb időszoron vizsgálva, milyen a diákok között a hátrányos helyzetű tanulók aránya, megfigyelhető-e, hogy már korábban – akár óvodában, akár alsó tagozatban – inkább elviszik a tiszaladányi szülők más településre gyermeküket? Ha igen, mi ennek a motivációja, illetve mit okoz mindez a helyi köznevelési intézmények és a település életében?

Tanulmányomban a helyi humán szolgáltatásokat vizsgálom, azt, hogy az imént említett kérdések mellett az egészségügyi és a szociális ellátások helyzete miként alakul, valamint a helyi társadalom problémái, kihívásai hogyan képeződnek le a helyi humán ellátórendszerben. Az időbeli változás

bemutatásával kettős céloom van: egyrészt a 2012-es falukutatás során nem készült olyan tanulmány, mely kifejezetten e (köz)szolgáltatásokat, azok helyzetét vizsgálta volna, így egyfajta visszatekintést is nyújtok; másrészt pedig a helyi társadalmi változások nyomon követhetőek a köznevelés, az egészségügy és a szociális ellátások elemzésével.

Anyag és módszer

Tanulmányom megírása során az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) KSH-TSTAR (Települési Statisztikai Adatok Rendszere) adatbázisait használtam a tiszaladányi köznevelési intézmények (óvoda, általános iskola), valamint az egészségügy és a szociális ellátás helyzetének feltárásához. Törekedtem rá, hogy időbeli változást is tudjak vizsgálni, így az adatsorokat – azok rendelkezésre állásától függően – 2008-, 2010- vagy 2012 és 2019 között mutatom be. A tanulmány megírásakor a 2020. évi adatok még nem álltak rendelkezésre. A települési statisztikai adatok másodelemzését kiegészítik a 2020 nyarán a Faluszemináriumi Kutatóműhely szakmai keretein belül végzett lakossági kérdőíves felmérés kutatási témám szempontjából releváns adatai, valamint interjújt készítettem a helyi iskola tagintézményvezetőjével, Agárdi Leventénével és a helyi óvoda óvónőjével, Szegedi Tibornéval.

A tiszaladányi köznevelés helyzete

A helyi köznevelési intézményeket Tiszaladányban az óvoda és az 1-4. osztályos tanulókat fogadó általános iskola jelenti. Ahhoz azonban, hogy a gyermeklétszám, valamint ezen belül a hátrányos helyzetű óvodások/tanulók számának a változását vizsgáljuk, szükséges a törvényi vonatkozásokat tisztázni.

A rendelkezésre álló statisztikai adatok és a törvényi változások ugyanis nem teszik lehetővé, hogy hosszabb időszoron vizsgáljuk a hátrányos helyzetű gyermekek számának változását. 2013-ban lépett hatályba az a rendelet, mely újradefiniálta – szigorította – a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzet fogalmát.

Az 1997. évi gyermekvédelmi törvény 67/A paragrafusának (1) bekezdése szerint: „Hátrányos helyzetű az a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosult gyermek és nagykorúvá vált gyermek, aki esetében az alábbi körülmények közül egy fennáll:

a) a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony iskolai végzettsége, ha a gyermeket együtt nevelő mindkét szülőről, a gyermeket egyedül nevelő szülőről vagy a családbafogadó gyámról - önkéntes nyilatkozata alapján - megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor legfeljebb alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezik,

b) a szülő vagy a családbafogadó gyám alacsony foglalkoztatottsága, ha a gyermeket nevelő szülők bármelyikéről vagy a családbafogadó gyámról megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor az Szt. 33. §-a szerinti aktív korúak ellátására jogosult vagy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként nyilvántartott személy,

c) a gyermek elégtelen lakókörnyezete, illetve lakáskörülményei, ha megállapítható, hogy a gyermek a településre vonatkozó integrált településfejlesztési stratégiában szegregátumnak nyilvánított lakókörnyezetben vagy félkomfortos, komfort nélküli vagy szükséglakásban, illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol korlátozottan biztosítottak az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek.”

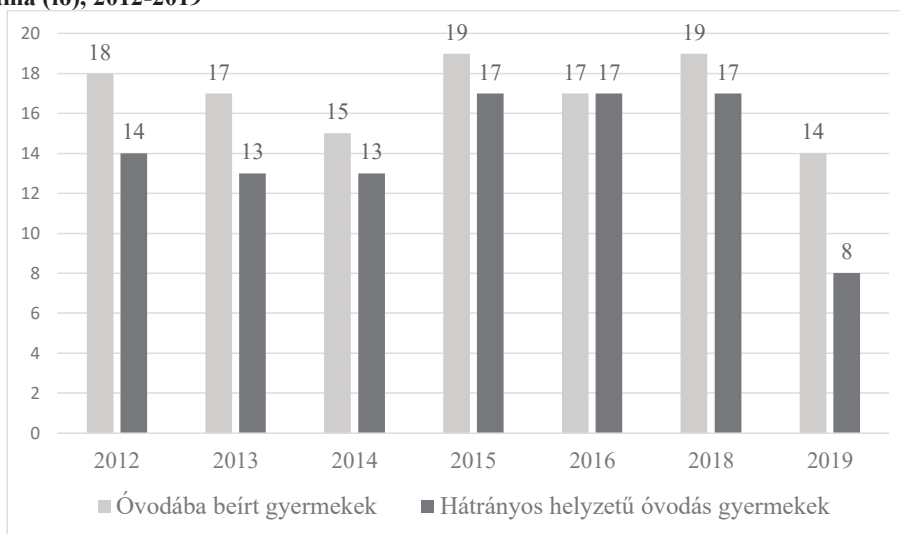
Vagyis jelenleg azokat a gyerekeket tekinthetjük hátrányos helyzetűnek, akik rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosultak (a család alacsony jövedelembe miatt), és ahol fennáll a szülők alacsony az iskolai végzettsége vagy munkanélkülisége vagy elégtelenek a lakáskörülmények.

A korábbi – 2013. szeptember 1. előtt hatályos – jogszabály szerint a hátrányos helyzet megállapításához elegendő volt a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultság (nem kellett további kritériumnak megfelelni.)

Szintén a gyermekvédelmi törvény 67/A paragrafusa alapján azok a gyerekek minősülnek halmozottan hátrányos helyzetűnek, akik esetében az említett három kritériumból (a-c) legalább kettő fennáll. (Vagy nevelésbe vett gyermekről, vagy az utógondozói ellátásban részesülő és tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőttől van szó.). E törvényi változás korlátozza a 2013 előtti és utáni mutatók összehasonlíthatóságát (Fejes – Szűcs, 2018), mely megnehezíti annak vizsgálatát is, hogy miként változott a hátrányos helyzetű óvodások és általános iskolások aránya, valamint korlátozottak az ebből levonható következtetések is.

Az 1. ábra mutatja a Tiszaladányi Fecskefészek Óvodában a gyermeklétszám és ezen belül a hátrányos helyzetű óvodás gyermekek számának változását 2012-2019 között. Amennyiben a tiszaladányi óvodás gyermekek számát vizsgáljuk, megállapítható, hogy 2012-2018 között stagnálás (+/- 1-2 fő) volt megfigyelhető, mely létszám 14 főre zuhant 2019-ben. (A tanulmány írásakor a 2020. évi adatok még nem állnak rendelkezésre, de az óvónő szerint, aki az interjúalanyom volt, az interjú időpontjában, 2020 őszén 17 óvodás járt az intézménybe.) A vezető óvónő mellett egy óvónő és egy dadus gondoskodik az óvodás gyermekekről. Az óvodai férőhelyek száma 25.

1. ábra: A tiszaladányi óvodába beírt gyermekek és a hátrányos helyzetű óvodás gyermekek száma (fő), 2012-2019

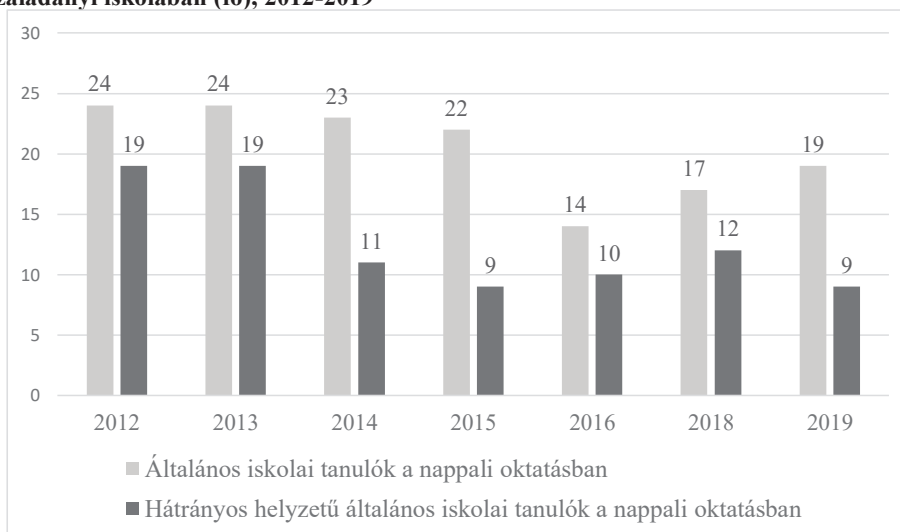

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

Tiszaladányban működik a Tokaji II. Rákóczi Általános Iskola, Alapfokú és Művészeti Iskola tagiskolája, Darvas József Általános Iskola, jelenleg már csak 1-4. osztályos tanulók számára. Az

óvodához hasonlóan a helyi általános iskola esetében is vizsgáltam az általános iskolai tanulók, valamint a hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók számának változását. A 2. ábrán látható, hogy 2012-2015 között a tanulói létszám csökkenő tendenciát mutatott, 2016-ban 14 fővel elérte a vizsgált időtartamon belül a minimum értéket (14 fő), majd ismét növekvő tendenciát mutatott. (A tanulmány írásának időpontjában a 2020. évi adatok még nem állnak rendelkezésre.) Az iskolának a tagintézmény vezetőn túl két tanára van. A főállású pedagógusok száma 2015-ig három fő volt, 2016-tól kettő.

2. ábra: Az általános iskolai tanulók és hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók száma a tiszaladányi iskolában (fő), 2012-2019

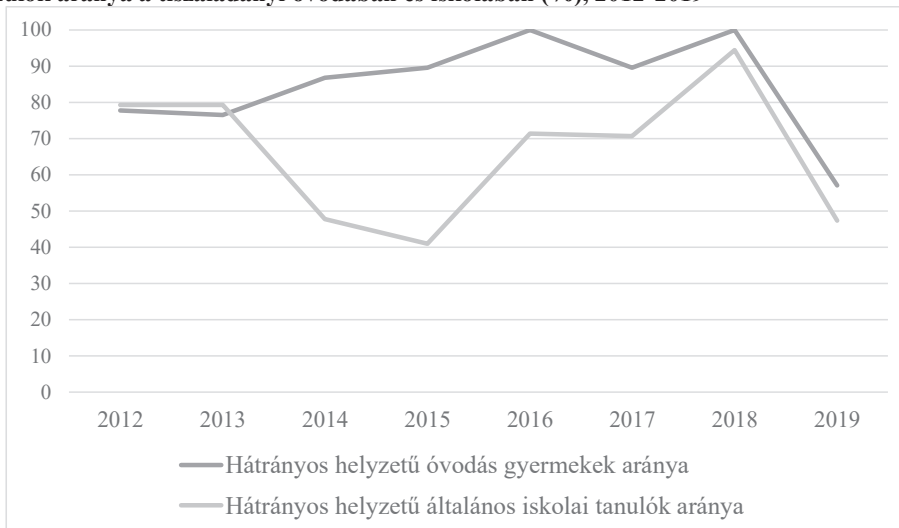
Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

Mind az óvoda (1. ábra), mind az általános iskola (2. ábra) alacsony gyermeklétszámmal működik Tiszaladányban. Utóbbi esetében, míg korábban 1-8. osztályos volt, most már csak alsó tagozatos tanulókat fogad.

Érdekeség, hogy bár a vonatkozó adatbázisok, melyek alapján a 3. ábra készült, a hátrányos helyzetű óvodások és általános iskolások arányának csökkenését mutatják, azonban interjúalanyaim – a Tiszaladányi Fecskefészek Óvoda óvónője és a helyi általános iskola tagintézmény vezetője – szerint a két intézményben továbbra is magas a hátrányos helyzetű gyermekek aránya. Ennek oka valószínűleg szintén az lehet, hogy bár a szigorított törvényi kritériumok alapján egy részük nem számít hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetűnek, de valójában olyan mértékű javulás nem következett be a családok élethelyzetében, mely alapján az óvoda és az iskola szakemberei nem tekintenék őket hátrányos helyzetűnek.

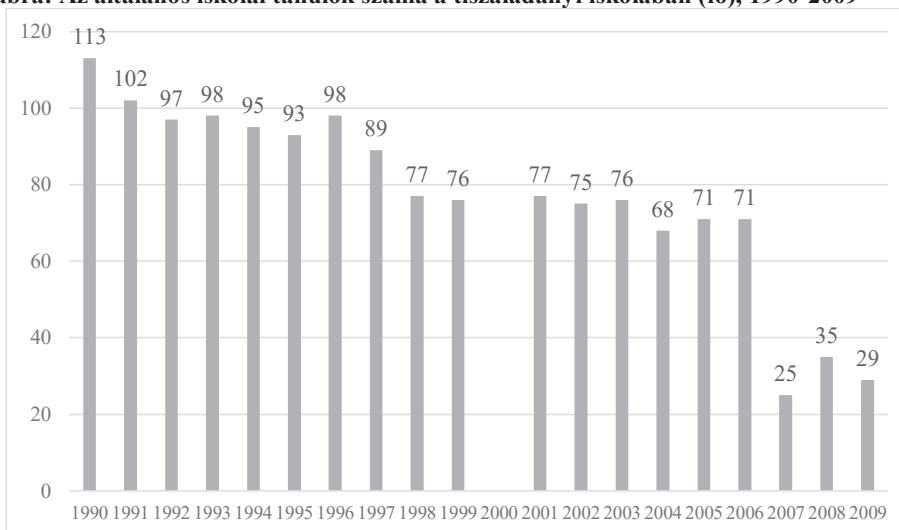
Tanulmányom bevezetőjében már említettem, hogy mint viszonylag alacsony lakosságszámú, hátrányos helyzetű település, Tiszaladány számára fontos kérdés a köznevelési intézmények megtartása. Az általános iskola tanulói létszámának vizsgálatát érdemes hosszabb időszoron is elvégezni, nemcsak a 2010-es évek adatai alapján, hanem 1990-től kezdődően (4. ábra).

3. ábra: A hátrányos helyzetű óvodás gyermekek és hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók aránya a tiszaladányi óvodában és iskolában (%), 2012-2019

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

4. ábra: Az általános iskolai tanulók száma a tiszaladányi iskolában (fő), 1990-2009

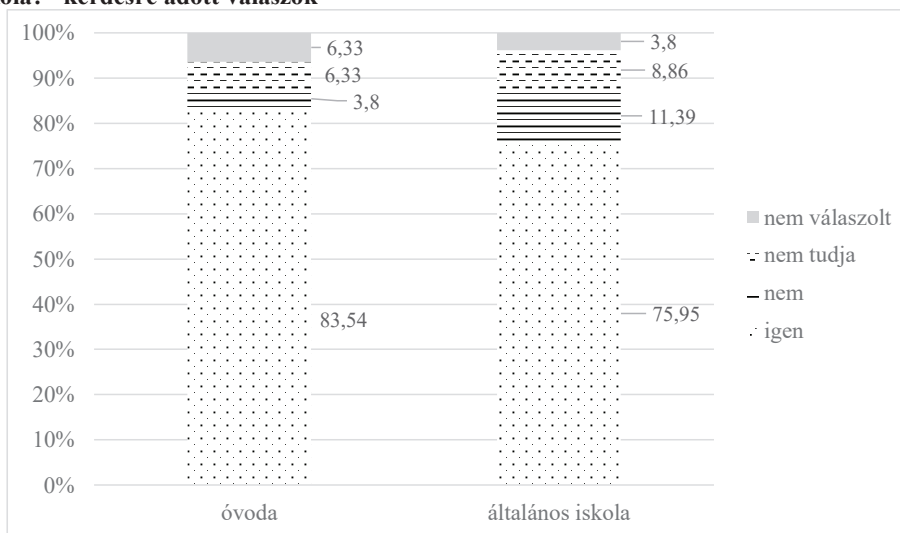

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

A 4. ábra mutatja a tiszaladányi általános iskolában tanulók létszámának változását, csökkenését. 1990-ben és 1991-ben még több mint száz diák járt az iskolába, azonban egyértelmű csökkenő tendencia figyelhető meg. (A 2000. évi adatok nem állnak rendelkezésre.) 2006-ban 71 tanulója, 2007-ben viszont már ennek alig harmada, 25 tanulója volt az iskolának. Ennek oka, hogy ettől az évtől a felső tagozatos diákok Tokajba jártak. A 2. ábra mutatja az utóbbi évtized adatait. Az elmúlt években már a 20 főt sem érte el a tanulók létszáma.

Egy alacsony lakosságszámú település esetében létkérdésként szokták megfogalmazni, hogy meg tudja-e tartani iskoláját. A 2020. évi falukutató lakossági kérdőívében rákérdeztünk, szükségesnek tartják-e válaszadóink, hogy biztosított legyen helyben az óvoda és az általános iskola (5. ábra). Mind az óvoda, mind az iskola esetében a megkérdezettek több mint háromnegyede mondta azt, hogy szükségesnek tartja ezek helyben történő biztosítását. Az óvoda esetében mindössze 3,8% azok aránya, akik nem tartják fontosnak; az iskola esetében pedig 11,39%. (A „nem tudom” válaszok és a nem válaszolók viszonylag magas arányának oka az lehet, hogy e kérdések kiemelten az óvodás és iskolás gyermeket nevelők számára fontosak, míg például valószínű, hogy egy idős válaszadó – főleg, ha az unokái nem a településen élnek – kevésbé tud állást foglalni e kérdésben.)

5. ábra: A „Szükségesnek tartja-e, hogy biztosított legyen helyben az óvoda és az általános iskola?” kérdésre adott válaszok

Forrás: a kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A zárt kérdések után – miszerint „Szükségesnek tartja-e, hogy biztosított legyen helyben az általános iskolai oktatás/ óvoda?”, indoklást is kértünk a válaszadóktól. Az óvoda esetében a válaszadók közel 85%-a mondta, hogy szükséges helyben biztosítani, az ő indokaik jellemzően az alábbiak:

- voltak, akik az óvoda működését, színvonalát hangsúlyozták:
 „Az óvoda jól működik.”
 „Jók az óvónők.”
 „Nyugodtan elvannak, szeretik a gyerekek.”
- voltak, akik praktikus érveket soroltak fel (jellemzően a távolabbra történő utazás ellen):
 „Egy ovis gyerek ne keljen korábban.”
 „Ne kelljen annyit hozni-vinni.”
 „A gyerek ne utazzon, ne kelljen utazni.”
 „Tokajba jární nem jó.”
 „Jó, ha itt vannak, könnyebb.”
- voltak, akik a település és a helyi lakosság érdekét nézve fogalmazták meg indokaikat:
 „Ha nincs, akkor vége a településnek.”
 „Végünk, ha az iskola/óvoda is eltűnik.”

„Ha ez nincs, akkor semmi jövőkép.”

„Megtartó ereje van.”

„Helyben munkát ad.”

„Biztosít munkát és a konyhát.”

Ugyanakkor többen kiemelték, hogy alacsony a gyermeklétszám, viszont körükben magas a hátrányos helyzetűek és/vagy cigányok/romák aránya:

„De nincs elég gyerek.”

„Csak kisebbségi gyerekek vannak.”

„Kellene több nem cigány gyerek.”

„Csak kell, de sok itt is a cigány. Sok magyar elviszi a gyerekét.”

„Kisgyermekes anyukák máshogy látják. Nincs szegregációs baj.”

Az iskola esetében szintén megkérdeztük, milyen indokkal foglaltak állást válaszadóink mellett, hogy szükség van-e helyben rá vagy sem. A válaszadók között voltak, akik a kislétszámú iskola előnyeit hangsúlyozták:

– „Jól tanítanak, megteszik, amit tudnak, jó az ellátás is, kapnak fizetést, ceruzát ingyen.”

– „Nyugodtan elvannak, szeretik a gyerekek.”

– „Nem szűnhet meg, mert ez hozzátartozik a településhez. Kár, hogy csak cigány jár az iskolába.”

– „Munkahely pár embernek, a gyerek ne utazzon annyit.”

– „Gyerekek végett, a helyben tartás fontos.”

– „Megtartó ereje van.”

Olyanok is voltak, akik az iskolának a település életében, jövőjében betöltött szerepéből indultak ki:

– „Ha nincs, akkor vége a településnek.”

– „Ha ez nincs, akkor semmi jövőkép.”

– „Megtartó képesség.”

– „Ha itteni pedagógusok nincsenek, számos kulturális program (március 15., stb.).”

A kislétszámú iskolának megvannak a maga előnyei és hátrányai, több válaszadó például az ennek köszönhetően megvalósítható hátránykompenzálásra hívta fel a figyelmet:

– „Jó, ha van, de így nem jó, hogy két tanár van és 4 osztály össze van vonva.”

– „Kevés gyerek van, gyerekekkel tudnak csoportosan foglalkozni, egyénekre odafigyelni.”

– „Kisebbségi létszámú osztály, ezért több figyelmet kapnak a gyerekek.”

– „Hátrányos helyzetű gyerekek, szociális hátrányok, egyénileg tudnak velük foglalkozni, egymástól is tanulnak.”

– „Helyben nem vesznek el a kicsik. Messze van Tokaj, félténem őket. Bárcsak 8 osztály lenne.”

– „De! Csak cigányok járnak ide, mások átvitték Tokajba a gyermekeiket. Ha mindenki idejárna, jó lenne.”

– „Csak romák maradnak itt, vegyesnek kéne lennie.”

Ugyanakkor a nemleges választ adók érvei is megjelentek:

– „Az a pár gyerek be is járhatna Tokajba.”

– „Pár gyerek jár ide, nincs sok értelme fenntartani.”

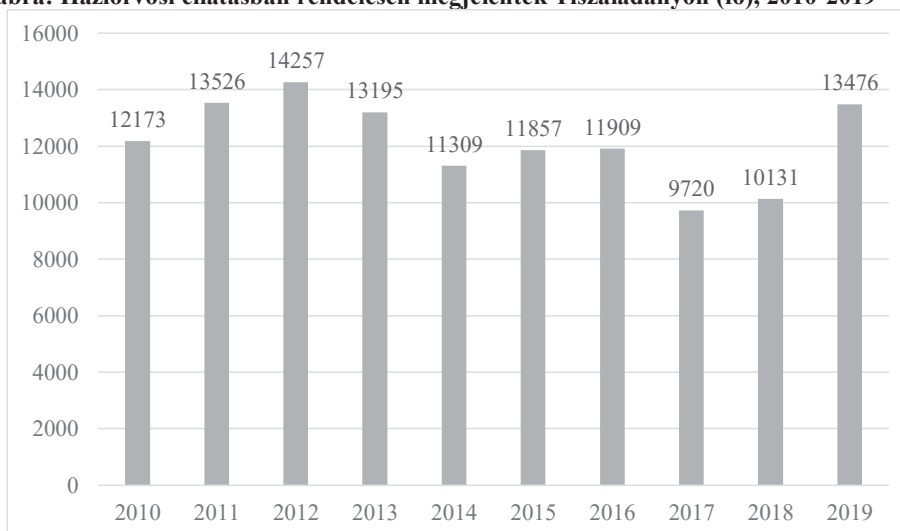
Összegezve megállapítható, a válaszadók jelentős többsége (az óvoda esetében több mint 80%-a, az iskola esetében több mint 75%-a) elkötelezett amellett, hogy szükség van helyben működtetni

ezeket a köznevelési intézményeket. Az indoklások azonban széles skálán mozognak: ki a saját gyermekének, családjának az érdekeit, ki a helyi társadalom, közösség érdekeit nézi (és érvel akár a megtartóképesség, akár a munkahelyteremtés mellett).

A tiszaladányi egészségügyi ellátás

A helyi egészségügyi ellátás vizsgálatához két mutatót használok: egyrészt a háziorvosi ellátásban rendelésen megjelentek számát vizsgálom 2010-2019 között, másrészt pedig a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők számának változását szintén 2010-2019 között.

6. ábra: Háziorvosi ellátásban rendelésen megjelentek Tiszaladányon (fő), 2010-2019

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

A tíz év adatait vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a háziorvosi rendelésen megjelentek száma jellemzően 11.500-13.500 között mozgott, két olyan év volt (2017 és 2018), amikor ennek jelentősen alatta maradt, míg 2012-ben kiugróan magas értéket mutatott. A tanulmány írásakor a 2020. évi adatok még nem álltak rendelkezésre, így a koronavírus-járvány hatását e mutatóra nem tudom vizsgálni. A háziorvosi ellátásban lakáson történt beteglátogatások száma 40-50 körüli értékeket vett fel az elmúlt években.

Másik választott mutatóm a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma. Az 1993. évi III. törvény (a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról) 49. paragrafusának (1) bekezdése szerint „A közgyógyellátás a szociálisan rászorult személy részére az egészségi állapota megőrzéséhez és helyreállításához kapcsolódó kiadásainak csökkentése érdekében biztosított hozzájárulás.” A közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők számának vizsgálata alkalmas arra, hogy vizsgáljuk azon szociálisan rászorult személyek létszámának alakulását, akik minden bizonnyal kapcsolatban vannak a helyi ellátórendszerrel.

Az 1. táblázat adatsora szerint a vizsgált tíz évben a közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők száma duplázódott a településen, főként a 2016. és 2017. évek között figyelhető meg nagy léptékű növekedés.

1. táblázat: Közgyógyellátási igazolvánnyal rendelkezők Tiszaladányon (fő), 2010-2019

év	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
fő	28	35	27	21	30	31	34	65	70	64

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

A tiszaladányi szociális gondoskodás

A szociális alapszolgáltatások közé tartozik az étkeztetés, házi segítségnyújtás, jelzőrendszeres házi segítségnyújtás és a családsegítés. Tiszaladányon a családsegítést és gyermekjóléti szolgáltatást a Tokaji Többcélú Kistérségi Társulás Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálatá biztosítja.

Az idősellátás terén a házi segítségnyújtásban és a jelzőrendszeres házi segítségnyújtásban részesülők számának változását vizsgáltam. Mindezek alakulásának elemzéséhez azonban előbb szükséges a vonatkozó törvény szerinti meghatározás.

Az 1993. évi III. törvény 63. paragrafusának (1) bekezdése szerint „Házi segítségnyújtás keretében a szolgáltatást igénybe vevő személy saját lakókörnyezetében kell biztosítani az önálló életvitel fenntartása érdekében szükséges ellátást. A (2) bekezdés differenciálja a házi segítségnyújtás keretében végzett tevékenységeket: „szociális segítséget vagy - a szociális segítség tevékenységeit is magába foglaló - személyi gondozást kell nyújtani.” A szociális segítség keretén belül a (3) bekezdés értelmében biztosítani kell:

- „a) a lakókörnyezeti higiénia megtartásában való közreműködést,
- b) a háztartási tevékenységben való közreműködést,
- c) a veszélyhelyzetek kialakulásának megelőzésében és a kialakult veszélyhelyzet elhárításában történő segítségnyújtást,
- d) szükség esetén a bentlakásos szociális intézménybe történő beköltözés segítségét.”

A (4) bekezdés a személyi gondozás keretén belül biztosítandó feladatokat sorolja fel:

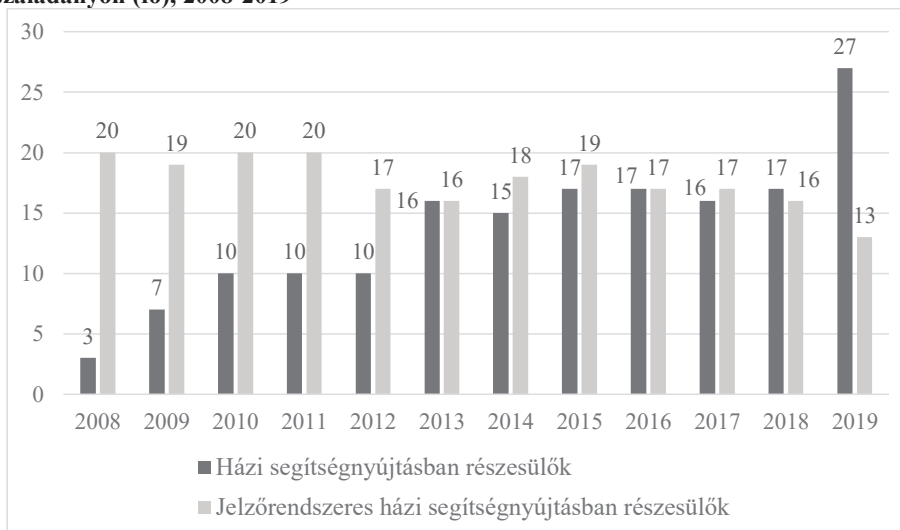
- „a) az ellátást igénybe vevővel a segítő kapcsolat kialakítását és fenntartását,
- b) a gondozási és ápolási feladatok elvégzését,
- c) a (3) bekezdés szerinti feladatokat.”

Szintén az 1993. évi III. törvény határozza meg a jelzőrendszeres házi segítségnyújtás definícióját, működtetésének kereteit. A 65. paragrafus (1) bekezdése szerint „A jelzőrendszeres házi segítségnyújtás a saját otthonukban élő, egészségi állapotuk és szociális helyzetük miatt rászoruló, a segélyhívó készülék megfelelő használatára képes időskorú vagy fogyatékos személyek, illetve pszichiátriai betegek részére az önálló életvitel fenntartása mellett felmerülő krízishelyzetek elhárítása céljából nyújtott ellátás.” A (2) bekezdés felsorolja, hogy ennek keretében az alábbiakat kell biztosítani:

- „a) az ellátott személy segélyhívása esetén az ügyeletes gondozónak a helyszínen történő haladéktalan megjelenését,
- b) a segélyhívás okául szolgáló probléma megoldása érdekében szükséges azonnali intézkedések megtételét,
- c) szükség esetén további egészségügyi vagy szociális ellátás kezdeményezését.”

A törvényi vonatkozások és szakmai tartalmak ismertetését követően érdemes megvizsgálni, hogy Tiszaladányon hogyan alakul a házi segítségnyújtást és/vagy a jelzőrendszeres házi segítségnyújtást igénybe vevők száma az elmúlt bő egy évtizedben (7. ábra).

7. ábra: Házi segítségnyújtásban és jelzőrendszeres házi segítségnyújtásban részesülők Tiszaladányon (fő), 2008-2019

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

A 2008-2019 közötti vizsgált időtartamban a házi segítségnyújtásban részesülők száma jelentős növekedést mutat, míg 2008-ban mindössze hárman vették igénybe, 2018-ban 17-en, 2019-ben 27-en. (A tanulmánya írásakor nem állnak rendelkezésre a 2020. évi adatok, így a koronavírus-járvány hatását még nem tudjuk vizsgálni.) E változás mögött a szolgáltatás ismertségének, népszerűségének növekedése és a település korszerkezete állhat.

A szociális alapszolgáltatások közé tartozik az étkeztetés is, mely az 1993. évi III. törvény 62. paragrafusának (1) bekezdése értelmében azt jelenti, hogy „Az étkeztetés keretében azoknak a szociálisan rászorultaknak a legalább napi egyszeri meleg étkezéséről kell gondoskodni, akik azt önmaguk, illetve eltartottjaik részére tartósan vagy átmeneti jelleggel nem képesek biztosítani, különösen

- a) koruk,
- b) egészségi állapotuk,
- c) fogyatékoságuk, pszichiátriai betegségeik,
- d) szenvedélybetegségeik, vagy
- e) hajléktalanságuk

miatt.”

A szociális étkeztetésben részesülők számát Tiszaladányon 2010-2019 között vizsgáltam (2. táblázat)

2. táblázat: Szociális étkeztetésben részesülők Tiszaladányon (fő), 2010-2019

év	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
fő	10	16	11	23	20	20	15	15	13	18

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

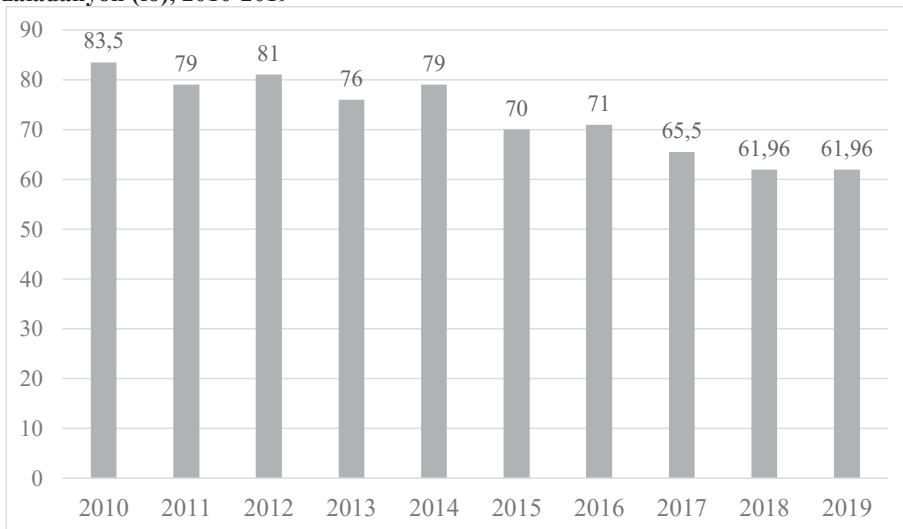

A szociális étkeztetésben részesülők létszámát vizsgálva hullámvázis figyelhető meg az adatsorban, de a vizsgált évtized alatt közel duplájára növekedett az igénybe vevők száma.

Vizsgáltam – a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzet definiálásakor már említett – rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek számát, ennek változását (8. ábra). Az 1997. évi gyermekvédelmi törvény 19. paragrafusának (2) bekezdése értelmében a gyámhatóság állapítja meg a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságot, ha „a gyermeket gondozó családban az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg

- a) az öregségi nyugdíj mindenkori legkisebb összegének a 145%-át,
  - aa) ha a gyermeket egyedülálló szülő, illetve más törvényes képviselő gondozza, vagy
  - ab) ha a gyermek tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos, vagy
  - ac) ha a nagykorúvá vált gyermek megfelel a 20. § (2) bekezdésében foglalt feltételeknek (a nagykorúvá vált gyermek:
    - középfokú nappali oktatás munkarendje szerint tanulmányokat folytat és 23. életévét még nem töltötte be, vagy
    - felsőfokú oktatási intézmény nappali tagozatán tanul és a 25. életévét még nem töltötte be; és
- a nagykorúvá válását megelőző második hónap első napja, valamint a nagykorúvá válását megelőző nap közötti időszakban legalább egy napig rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre volt jogosult.);
- b) az öregségi nyugdíj legkisebb összegének 135%-át az a) pont alá nem tartozó esetben, feltéve, hogy a vagyoni helyzet vizsgálata során az egy főre jutó vagyon értéke nem haladja meg külön-külön vagy együttesen a gyermekvédelmi törvényben meghatározott értéket.”

8. ábra: Rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek havi átlagos száma Tiszaladányon (fő), 2010-2019

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

A 8. ábráról leolvasható, hogy a vizsgált 10 év alatt csökkenő tendencia figyelhető meg a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesítettek havi átlagos létszámában, amely 2010-et és 2019-et összehasonlítva közel negyedével csökkent. Ugyanakkor 2019-ben 9 óvodás és 8 általános iskolás számított hátrányos helyzetűnek, amely számok összege jelentősen elmarad a

rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosultak számától. E különbséget részben a 0-3 évesek, valamint a 10 év felettiak adják, részben viszont ők azok, akik bár rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre jogosultak, de a gyermekvédelmi törvényben meghatározott három kritérium (szülők alacsony iskolai végzettsége, munkanélkülisége, elégtelen lakáskörülmények) nem felelnek meg. (Ez utóbbi oka gyakran a közfoglalkoztatás.)

Amennyiben egy gyermek jogosult a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre, az 1997. évi gyermekvédelmi törvény 19. paragrafusának (1) bekezdése értelmében a szociális helyzete alapján jogosult egyrészt az ingyenes vagy kedvezményes intézményi étkeztetés, másrészt – ha megfelel a törvényben foglalt kritériumoknak – a szünidei gyermekétkeztetésnek az igénybevételére. Ez utóbbiban részesült gyermekek számának változását vizsgáltam a 3. táblázatban.

3. táblázat: Szünidei étkeztetésben részesült gyermekek Tiszaladányon (fő), 2016-2019

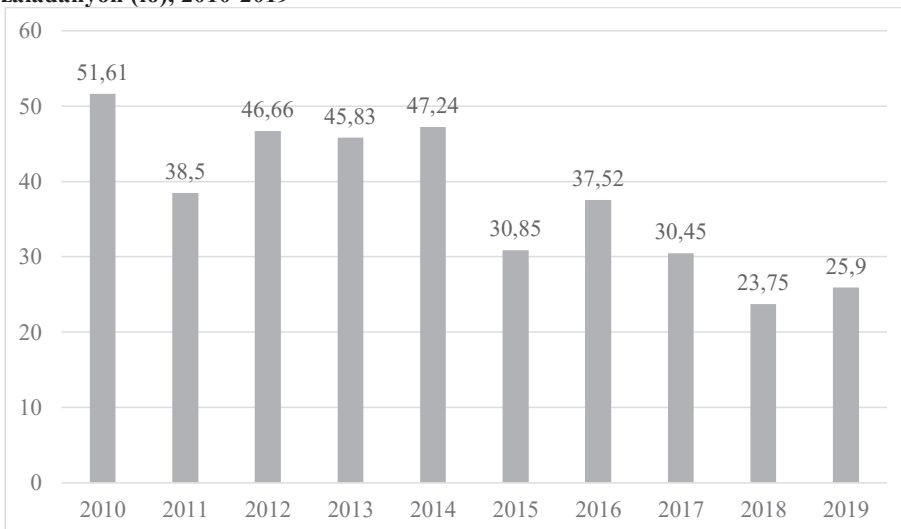
év	2016	2017	2018	2019
fő	34	60	49	47

Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

A szünidei étkeztetést a hátrányos helyzetű és rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek vehetnek igénybe (a 328/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet alapján), számuk másfélszeres növekedést mutat a vizsgált időtartam alatt Tiszaladányon.

Vizsgáltam továbbá a foglalkozást helyettesítő támogatásban részesítettek számának változását. Az 1993. évi szociális törvény szerint az a személy jogosult foglalkoztatást helyettesítő támogatásra, aki nem felel meg az egészségkárosodási és gyermekfelügyeleti támogatás megállapításához szükséges feltételeknek. A foglalkoztatást helyettesítő támogatás összege 2021-ben 22.800 forint.

9. ábra: Foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek átlagos havi létszáma Tiszaladányon (fő), 2010-2019

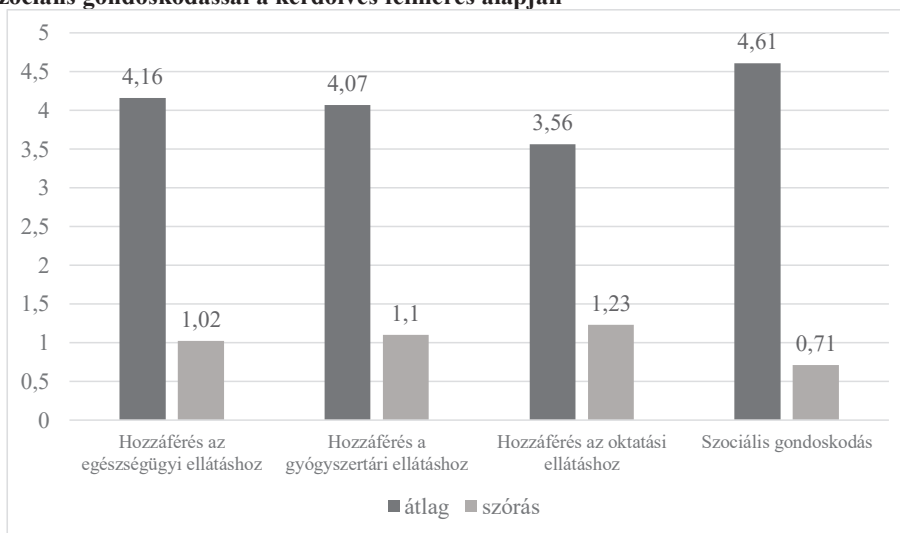
Forrás: TeIR (KSH-TSTAR) alapján saját szerkesztés

A vizsgált 10 évben jelentős csökkenés figyelhető meg, felére csökkent a foglalkoztatást helyettesítő támogatásban részesítettek átlagos havi létszáma a településen.

A kérdőíves felmérés elégedettség-vizsgálatának eredményei

A tiszaladányi falukutatók során 2020 nyarán végzett lakossági kérdőíves felmérés során rákérdeztünk a válaszadóktól, mennyire elégedettek az egészségügyi ellátáshoz, gyógyszerügyi ellátáshoz, oktatási ellátáshoz való hozzáféréssel, valamint a szociális gondoskodással (idősekről, rászorulókról).

10. ábra: Hozzáférés az egészségügyi, gyógyszerügyi ellátáshoz, az oktatáshoz és elégedettség a szociális gondoskodással a kérdőíves felmérés alapján

Forrás: a kérdőíves felmérés alapján saját szerkesztés

A 10. ábra alapján megállapítható, a megkérdezettek leginkább a szociális gondoskodással elégedettek (átlag: 4,61; szórás: 0,71; N = 76), majd ezt az egészségügyi ellátáshoz (átlag: 4,16; szórás: 1,02; N = 76) és a gyógyszerügyi ellátáshoz (átlag: 4,07; szórás: 1,1; N = 73) való hozzáférés követi. A válaszadók száma (N) amiatt tér el az egyes szolgáltatások esetében, mert nem volt kötelező a válaszadás, nem akarok válaszolni/ nem tudom/ nem tudom megítélni válaszok is születtek.

Látható, mindhárom esetben négy egész fölötti az átlagérték (vagyis jónak tartják), a szórásértékek alapján pedig levonhatjuk a következtetést: a szociális gondoskodás megítélését tekintve a leginkább egységes a válaszadók véleménye. Az oktatási ellátáshoz való hozzáférés átlaga 3,56; szórása 1,23, a válaszadók száma e kérdés esetében 55 fő volt. Ennek értékelése elmarad az imént vizsgált humán szolgáltatásoktól, azonban fontos hangsúlyozni, nem az oktatás színvonalára/minőségére, hanem az ahhoz való hozzáférésre kérdeztünk rá a vizsgálat során, a választ pedig – részben vagy egészben – indokolja, hogy helyben már csak az általános iskola alsó tagozatos tanulói tudnak tanulni, a felső tagozatos diákok Tokajba járnak (a tiszaladányi tagiskola anyaintézményébe). A mintába viszonylag alacsony számba kerültek be olyan válaszadók, akik gyermeke a tiszaladányi óvodába vagy iskolába jár, így bár elvégeztem az ő válaszaik

leválogatását és jelentős mértékű különbség nem tapasztalható a teljes mintához képest, de alacsony számuk miatt összefüggés-vizsgálatot végezni, valamint következtetéseket levonni nem lehet. (Azt, hogy a helyben lakó szülők gyermeküknek a helyi óvodát, iskolát választják-e, nyilván állásfoglalást jelent részükről a tekintetben, hogy milyennek ítélik meg ezeket. Óvónő interjúalanyom elmondta, óvodában még nem jellemző, hogy a szülők más település óvodájába vinnék el gyermeküket, ilyen akkor történik, amikor annak oka például az, hogy a munkahelyhez közelebb van vagy pedig költözést terveznek a szülők, és a gyermeknek ne kelljen két óvodába beszkölnia, ne kelljen óvodát váltani a költözés miatt, ezért már inkább az új lakóhelyhez közeli óvodába írárták be.

Amennyiben a 2020-as és a 2012-es felmérés elégedettség-vizsgálati eredményeit hasonlítjuk össze, megállapítható, hogy a gyógyszerári ellátáshoz való hozzáférés kivételével a további három vizsgált tényező alacsonyabb osztályzatot kapott nyolc évvel ezelőtt, hiszen akkor a helyi oktatás 3,18; a szociális gondoskodás 3,84; az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférés 3,95; a gyógyszerári ellátáshoz való hozzáférés viszont 4,45 átlagpontoszámot ért el (Molnár 2012).

Összegzés

Tanulmányomban elvégeztem a tiszaladányi köznevelési intézmények helyzetfeltárását, hosszú idősoros adatok alapján rávilágítottam, hogy míg az óvoda esetében stagnáló gyermeklétszám jelenik meg, az iskola tanulóinak létszáma az elmúlt 30 évben kevesebb mint ötödére csökkent. A hátrányos helyzetű óvodások, iskolások aránya azonban mindkét intézményben magas. Ugyanakkor a 2020 nyarán a falukutatás keretén belül végzett lakossági kérdőíves felmérés eredményei megerősítették, a helyiek jelentős többsége elkötelezett amellett, hogy Tiszaladányon a továbbiakban is működjön óvoda és iskola. Vizsgáltam továbbá a helyi egészségügyi és szociális ellátások igénybevételét, az igénybe vevők számának változását az elmúlt évtizedben. A helyi társadalom egészségügyi és szociális problémái megjelennek, leképeződnek a helyi ellátórendszerben, és egyúttal látható, erős a kiettségük az országos döntéshozatalnak, hiszen egy-egy törvényi szigorítás hatására akár anélkül is csökken a jogosultak/igénybe vevők száma, hogy élethelyzetük érdemben javult volna.

Alacsony lakosságszámú, hátrányos helyzetű településként Tiszaladány kiettsége e folyamatoknak fokozott, egy leendő (előreláthatólag 2028-as) falukutatás esetében az egyik legnagyobb kérdés, hogy az akkori kutatók milyen helyi társadalmat találnak majd itt, és ezen akkori helyi társadalom számára milyen intézmények, szolgáltatások lesznek elérhetőek helyben.

Irodalomjegyzék

- Fejes J. B. – Szűcs N. (2018): Az oktatási integráció ügye a 2010-es évek végén. In: Fejes József B.– Szűcs N. (szerk.) (201): *Én vétkem – Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Motiváció Oktatási Egyesület, Szeged
https://www.researchgate.net/publication/325060254_En_vetkem_Helyzetkep_az_oktatasi_szegegacirol
- Molnár M.- Lendvay E. (2012): A helyi társadalmat és gazdaságot meghatározó sikertényezők vizsgálata Tiszaladányban. In: *Acta Regionis Rurum* 6. kötet, 111-117. pp.
<http://www.faluszeminarium.hu/wp-content/uploads/2020/02/ACTA6.pdf>

Egyéb források

1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300003.tv>

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv>

328/2011. (XII. 29.) Korm. rendelet a személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti alapellátások és gyermekvédelmi szakellátások térítési díjáról és az igénylésükhöz felhasználható bizonyítékokról

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100328.kor>

Interjúalanyok

Agárdi Leventéné, tagintézmény-vezető, Tokaji II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola, Alapfokú és Művészeti Iskola tagiskolája, Darvas József Általános Iskola
Szegedi Tiborné, óvónő, Tiszaladányi Fecskefészkek Óvoda

22. kép: A hátrányos helyzet jelenléte (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

23. kép: Felújított iskolaépület, de már csak alsó tagozattal működik (a fotót készítette: Molnár Melinda)

24. kép: Utcai gyermek-sereglet (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

HÁTTÉRADOTTSÁGOK ÉS LEHETŐSÉGEK TISZALADÁNYBAN EGY KIEMELT TURISZTIKAI CENTRUMTÉR PEREMÉN

BACKGROUND CONDITIONS AND OPPORTUNITIES IN TISZALADÁNY, ON THE EDGE OF A PRIORITY TOURIST CENTER

*Kárász Katalin, PhD hallgató, Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola, SZIE
Katalin Kárász, PhD student, Doctoral School of Economic and Regional Sciences, SZIU*

Absztrakt

Jelen tanulmányban Tiszaladány infrastrukturális adottságait vizsgálom elsősorban a turizmus-közlekedés szempontjából, társadalmi-gazdasági kitekintéssel. Arra kerestem a választ, hogy a 2012-es kutatás óta eltelt időszakban hogyan változtak a település közlekedési és infrastrukturális feltételei, a lakosság bevásárlási szokásai, az utak minősége és az ide látogatókhoz való lakossági hozzáállás. Megvizsgálom a fejlesztési elképzelések jövőbeni lehetőségeit a turizmus és közlekedési infrastruktúra területén, kimondottan a mintegy 150 milliárdos összköltségű Tokaj-Zemplén kiemelt fejlesztési program várható hatásainak fényében. A program kedvezményezett települései közé ugyan nem került bele Tiszaladány, azonban jól sáfárkodhat a tőszomszédságában megvalósuló fejlesztések kínálta másodlagos lehetőségek kiaknázásával.

Abstract

This study investigates the infrastructural attributes of Tiszaladány focusing mainly on tourism and transport in view of the socio-economic environment of the settlement. I was looking forward to find how the conditions for transport and infrastructural development changed since the previous survey of 2012, along with the quality of road surfaces, as well as the purchasing habits and the attitudes towards tourists of the local population. I shall examine future directions for infrastructural development, especially in the light of the Tokaj-Zemplén Key Development Programme worth 150 Bn Hungarian Forints. Tiszaladány, although not a direct beneficiary of the programme, may well benefit from the secondary opportunities offered by the neighbouring investments.

Bevezetés

Tiszaladány hazánk északkeleti részén, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a tokaji Nagy-Kopasz hegytől délre fekszik. A község északi része mély, déli része dombosabb, különösen a Tisza mentén. A község, bár mindössze 6 km-re déli irányba fekszik a járásközpont Tokaj városától, szervesen mégsem képes kapcsolódni a tokaji borvidékhez, sokkal inkább az Alföld Taktaköz nevű tájegységéhez tartozik. A községet keletről és délről a Tisza, illetve holtágai határolják el, ezért – híd hiányában, és a szomszédos Tiszatardos és Tiszalök között csak időszakosan működő kompjárat okán – a település lakossága és az átmenő forgalom számára a fő közlekedési irány északra, Tokaj városa felé, és nyugati irányba, a taktaközi települések felé visz. A Taktaköz az Alföldnek közvetlenül az Északi-középhegység lábánál fekvő kistája, amely a Takta folyó és a Tisza között elterülő, elmocsarasodott terület, melynek legnagyobb része ma már mezőgazdasági művelés alatt áll (1. ábra). A Taktaköznek messze nem cseng olyan jól a neve,

mint a Tokaji borvidéknek, az itt lakók azonban lehetőséget látnak a táj adottságaiban. A híres borvidékek közelsége, a falusi turizmus vonzereje jól használható erőforrása a tájnak.

1.ábra: A Taktaköz kistáj elhelyezkedése

Forrás: Wikimedia Commons alapján saját szerkesztés

A településvezetés úgy próbálja fejleszteni a falut, hogy mivel nem kedvezményezettje a Tokaj-Zemplén Kiemelt Fejlesztési Programnak, nem is feltétlen igyekszik a térségben megvalósuló nagyobb fejlesztési koncepciók egyértelmű megvalósítási helyszínei közé befurakodni, azonban folyamatosan monitorozza, hogy azokhoz hogyan tud majd kapcsolódni. Ez egyfajta közvetett, vagy másodlagos részvételt jelent a nagyobb volumenű térségfejlesztési programokban, ahol Tiszaladánynak azokat a könnyen áttekinthető és könnyen megvalósítható fejlesztéseket kell megtalálnia, amelyek iránt a térség más településeinek az érdeklődését is fel tudja kelteni, vagy olyan dolgokat kínál majd a jövőben, amelyek kellően vonzóak a nagyobb fejlesztések közvetlen kedvezményezettjei számára is. A közlekedés témaköre ilyen szempontból egy ideális témakör, hiszen sem a Tokaj-térség, sem Tokaj városának a fejlesztése nem valósulhat meg kellően eredményesen, ha a délkeleti irányban a Taktaköz felé kaput jelentő Tiszaladány nem lesz képes önmaga is fejlesztéseket megvalósítani, lehetőleg olyanokat, amelyek kapcsolódnak a térség kiemelt fejlesztési céljaihoz.

Véleményem szerint lehet ráció abban, hogy Tokaj felől ne csak Rakamaz irányába lehessen Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megye, illetve a délre és keletre fekvő járások felé eljutni, hanem akár a Taktaköz nyugati sarkából a Tiszán átkelve is, ahol a prioritás nem a magas létszámú személyi közlekedés vagy áruszállítás lenne, hanem a turizmust segítő „lassú” és pénztárca-barát közlekedés.

Mindehhez elsősorban és elsőként a településen belüli közlekedési viszonyokat szükséges fejleszteni, ami évek óta egyértelműen zajlik. Ehhez kapcsolódhat az elsősorban Tokaj és a Taktaköz irányában fejleszteni érdemes infrastruktúra, amely egyszerre vonatkozik a közösségi és egyéni közlekedésre.

Anyag és módszer

Tanulmányomat főként a 2012-es és a 2020-as Faluszemináriumi Kutatóműhely kérdőíves adatbázisára építettem. Használtam emellett a menetrendi adatokat, a Google maps-et, a polgármesterrel történt személyes interjúból nyert információkat, valamint a témához kapcsolódó pályázati anyagokat. Kutatási kérdéseimet az alábbiakban összegzem:

- Hogyan közelíthető meg a település?

- Milyen tömegközlekedési eszközöket vehetnek igénybe az idelátogatók és a helyi lakosok?
- Mi jellemzi Tiszaladány utcahálózatát és útviszonyait?
- Milyen az utak minősége?
- Hogyan fejlődött az úthálózat?
- Milyen tendenciák figyelhetők meg a személygépkocsik számának változásában?
- Milyen közlekedésföldrajzi kapcsolatokkal rendelkezik a település?
- Milyenek a helybeliek vásárlási szokásai?
- Hol veszik igénybe az egyes egészségügyi szolgáltatásokat?

Tiszaladány megközelítése

Tiszaladány Budapest felől személygépkocsival kb. 2,5 óra alatt érhető el forgalommentes időszakban. A falu megközelíthető az M3-as autópályán, amelyről a 151-es km-nél le kell térni az M30-as autópályára, majd onnan a 30-as km-nél a 37-es útra. Szerencs után a 38-as úton kell tovább haladni Tokaj irányába, innen a falu 6 km-re délre található. Alternatív útvonalként az M3-as autópályáról elég Nyíregyháza magasságában letérni a 338-as útra, amelyről a 38-as út vezet a holtágakat kikerülve Tokajra, ezúttal az ellenkező irányból, ahonnan az előbb is említett a Ladányi út vezet a faluba. Nyíregyháza felől a 36-os útról Tiszalök felé letérve déli irányból is megközelíthető a település, azonban számolni kell a Tiszalök és Tiszatardos között időszakosan, igény szerint közlekedő rév bizonytalanságával.

Jó hír, hogy az eredetileg kétsávos 37-es útnak elkezdődött a felújítása és kiszélesítése a Szerencs-Sátoraljújhely szakaszon, mely meggyorsítja és biztonságosabbá teszi a közlekedést. Tervben van a mellékúthálózat megújítása is. A közúthálózat átgondolt, jelentős léptékű fejlesztését erősen indokolja, hogy jobban megközelíthetők legyenek a meglévő és a közeljövőben megvalósuló turisztikai látványosságok. A Tokaj-Zemplén Kiemelt Fejlesztési Program részeként a kerékpáros turizmusnak, mint az egészségturizmus egyik legnépszerűbb ágának a fejlesztése is fontos célkitűzés, amely idővel egyre összetettebb hűzőhatást fog gyakorolni a szolgáltatási szektorra is. A biciklikölcsönzés és -javítás mellett a kerékpáros pihenők létesítése és működtetése, a vendéglátóhelyek, biciklizszállások és programok várhatóan szép számmal teremtenek majd új munkahelyeket. A térség bővelkedik természeti értékekben, amelyeket a legjobban kerékpárral lehet felfedezni, hiszen autóval sem az erdők mélyére, sem a szőlőhegyekbe, se a patakpartok közelébe nem jutunk el. Ezért a turisztikai vonzerőket közvetlenül növelő intézkedések között kiemelt jelentőséggel bír annak a mintegy 150 km hosszú körpanoráma-kerékpárútnak a megvalósítása, amely összekapcsolja a Zempléni-hegység természeti és kulturális adottságait és megteremti a kerékpáros összeköttetést Kassával is. A kerékpáros turizmusnak az ebben a programban tervezett térségbeli fejlesztése ugyan nem érinti Tiszaladányt, remélhetőleg azonban a fellendülő kerékpáros turizmus nyomán hamarosan kibővíülhetnek a fejlesztések ebbe az irányba is.

Vasúti összeköttetéssel nem rendelkezik a falu, a legközelebbi megállók Szerencsen és Bodrogkeresztúron találhatóak, ahonnan óránként járnak vonatok – Intercity vagy személyvonatok – a főváros irányába. Vasúton a Nyugati vagy a Keleti pályaudvarról induló Intercity járáttal átszállás nélkül, kényelmesen lehet Szerencsig eljutni kb. 2,5 óra alatt. A vonatról a Taktaköz falvainak során áthaladó 3853-as járatszámú távolsági buszra kell átszállni, amelynek menetideje további 46 perc és a 21-24. megállónál kell leszállni. A település területén egy-egy irányban 4 darab buszmegálló található, valamennyi a települést hosszában átszelő főúton, a Kossuth utcán található. Alternatív lehetőségként tovább lehet Bodrogkeresztúrig vonatozni az IC-n, majd átszállni a 3874-es távolsági buszra Tokajig, majd onnan ugyanazzal a 3853-as járáttal – ezúttal a

másik irányból közelítve – az 5. megállónál kell leszállni. Ez utóbbi megoldás eggyel több átszállást és valamivel hosszabb utazási időt jelent.

Tokaj és Tiszaladány között napi 26 buszjárat közlekedik a 3853-as Szerencs–Prügy–Csobaj–Tokaj vonalon, ebből Tokaj felől Tiszaladányba, illetve visszafele 13-13 járat. A csúcsidőben, reggel 6 és 7 óra között gyakrabban – egy órán belül 4 alkalommal, – a fennmaradó időszakban hajnali 4 óra és este 9 között óránként-kétóránként közlekedik³.

Közlekedési kapcsolatot teremt a Tiszán működő révközlekedés. A Tiszalököt és Tiszatardost összekötő rév időszakosan, késő tavasztól kora őszig, a folyó állapotától függően 2 óránként, illetve igény szerint közlekedik, azonban árvíz és jégzajlás idején nem működik⁴.

A falu lakossága többnyire elégedett a tömegközlekedés elérhetőségével és minőségével, és bár egyre többen közlekednek személygépkocsival, és a kerékpár továbbra is népszerű közlekedési eszköz, sokan igénybe veszik azt, elsősorban munkába járás és vásárlás céljából. A kérdőívben megkérdezettek összességében 5-ös skálán átlagban 3,23-ra értékelték a tömegközlekedés minőségét, amely a 2012-es felméréshez képest nem jelent változást (mindössze 2 század a különbség). A tömegközlekedés szubjektív megítélése tehát szinte megegyezik a hét évvel korábbi felmérés eredményével (Szűcs A. 2012).

Tiszaladány utcahálózata és útviszonyai

A tiszaladányi utak túlnyomó többsége aszfaltozott volt már a 2012-es felmérés idején is. A település fő ütőere a falut átszelő főút, a Kossuth utca. Itt található a falu főbb intézményei és közösségi terei: a bolt, a polgármesteri hivatal, a művelődési ház, az új temető, a református templom és a buszmegállók. A korábbi kutatás (2012) alkalmával a lakosoktól a legtöbb panasz az aszfaltburkolatok állapotára érkezett. Pedig a hivatal, illetve a főutat karban tartó illetékes közútkezelő rendszeresen kátyúzott. Sajnos azonban a javítások minősége rendszerint hagyott maga után kívánnivalót, és jelentősen rontotta mind a falu összképet, mind az utak használhatóságát.

A 2012-es vizsgálat idején a tiszaladányi utak többsége már aszfaltozott volt. Az azóta eltelt években tovább nőtt az aszfaltos és térköves utak aránya, azonban azóta sem oldódott meg minden tekintetben az utak állag-problémája. Öröndetes hír viszont, hogy a falu főutcáját adó 3621-es számú, Taktaharkányt Kenézlővel összekötő Tisza-menti országút felújítása folyamatban van. A falu számos járdája az elmúlt években épült ki és újult meg annak érdekében, hogy a lakosok gyalogosan – akár babakocsival, bottal, járókerettel vagy kerekesszéssel is – nagyobb biztonsággal tudjanak közlekedni a faluban. A géppel is takarítható, 1,36 méter széles járdák és tetszetős, új parkolók kialakítását és térkövezését az önkormányzat elsősorban közmunkások foglalkoztatásával oldja meg, akik egytől-egyik büszkének saját kezük munkájára. Az ígéretek szerint hamarosan minden ház előtt elkészül a járda, ami megkönnyíti az idősek mozgását, és biztonságosabbá teszi a közlekedést a gyerekek és a babakocsival közlekedők számára is. Jelenleg az önkormányzat 36 főt tud közmunkásként alkalmazni, leginkább ács, kőműves, útépítő, takarító, kertész és egyéb munkakörökben.

A Tokaj és Tiszaladány közötti kb. 5 km-es útszakaszt elfogadható minőségűnek találta a 2012-es kutatás (Szűcs 2012). Azóta ez az útvonal is vadonatúj aszfaltburkolatot kapott. Ugyanez a kiváló

³ forrás: Volánbusz menetrend <https://www.volanbusz.hu/hu/menetrendek/vonal-lista/vonal/?menetrend=3853>

⁴ Tiszatardos-Tiszalök kompközlekedése <http://www.tiszatardos.hu/?id=komp>

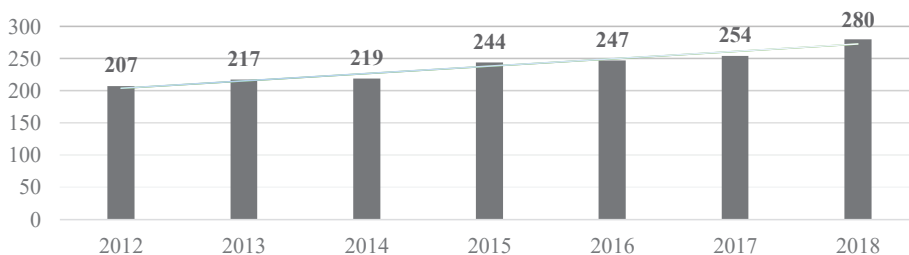
minőségű burkolat folytatódik a falu főutcáján, a Kossuth utcán, és megy tovább Tiszatardoson át – itt egy kis leágazással a rév felé Tiszalök irányába, – Taktabájon keresztül. Ez az útszakasz már egy évtizede is siralmas állapotban volt. A tervek szerint Prügy és Taktaköz érintésével egészen Taktaharkányig ér majd a felújítás, így szinte az egész Taktaköz vadonatúj aszfaltsíkkal gazdagodik. Egyelőre Taktabáj és Prügy közötti szakaszon véget ér az új burkolat, de a munkálatok folytatódnak és 2021 végéig be is fejeződnek. A fel nem újított szakaszon olyan mértékben károsodott a főút futófelülete, hogy csak jelentős sebességkorlátozással lehet végig hajtani rajta, helyenként 20 km/h alá lassítva és manőverezve a kátyúk között a sérülések elkerülése érdekében. A helybeliek üdvözlik az új, jó minőségű utakat, azonban néhányan kifejezték abbéli aggodásukat is, hogy a tükörsima felület a hosszú sík egyenesekben kedvezni fog a gyorsajtásnak, vagy akár illegális gyorsulási versenyeknek is, ezért a biztonságos közlekedés érdekében sürgetik a főútvonaltól biztonságos távolságban kialakítható kerékpárút megépítését. A kerékpárút megépítése érdekében Tiszaladány Önkormányzata pályázatot nyújtott be több másik önkormányzattal konzorciumban, azonban jelen pillanatig (2020 május) az irányító hatóság kedvező elbírálása még várat magára.

Összességében érdemes kihangsúlyozni, hogy a faluba visszatérő látogatóknak szembetűnő a falu összképének tetszetős változása. Az egykor töredezett, kátyús, foltoztatott főutca új aszfaltburkolata, az újonnan kiépített járdák és parkolók könnyítik a közlekedést. Számos középület kapott új köntöst és korszerű energetikai felújítást. A falu szépülése részben a közmunkások igényes munkájának köszönhető.

A személygépkocsik száma

A közlekedés szempontjából fontos a helyi személygépkocsi állomány vizsgálata is. Ez 2012 óta folyamatos növekedésben van, ami hozzájárul a lakosság jobb mobilitásához. Míg 2012-ben 1000 lakosra vetítve 207 személygépjármű volt a lakosok tulajdonában, addig ez a szám 2018-ra 280-ra emelkedett (2. ábra).

2.ábra: Személygépkocsik száma (db, 1000 lakosra)

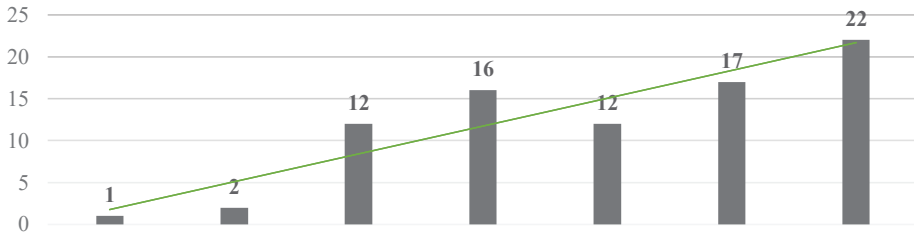

Megjegyzés: A szürke vonal a térségi átlag-értékeket jelenti

Forrás: TeIR alapján saját szerkesztés (letöltés: 2020.05.01.)

Ugyanez a trend jellemzi az újonnan forgalomba helyezett gépjárművek számát is; míg 2012-ben 1000 lakosra vetítve egyetlen gépkocsit helyeztek forgalomba, 2018-ban már 22-t (3. ábra). Az időbeli változásból arra következtethetünk, hogy többen tehetik meg, hogy autóval rendelkezzenek, azt is hogy új autójuk legyen, amiből arra következtethetünk, hogy javulás van az életminőségben. Igaz ugyanakkor, hogy az előbbi adatok rendre alatta vannak a járási, megyei és országos átlagoknak, az utóbbi hasonló a térségbeli adatokhoz.

3. ábra: Újonnan forgalomba helyezett személygépkocsik száma (db, 1000 lakosra)

Megjegyzés: A szürke vonal a térségi átlag-értékeket jelenti

Forrás: TeIR alapján saját szerkesztés (letöltés: 2020.05.01.)

A település műszaki- és humáninfrastruktúrája, térségi működése

A közcsonna hálózatba folyamatosan kapcsolódik be az egész falu. Míg 2012-ben az ivóvízhálózatra kapcsolt háztartások mintegy 72%-a volt a közcsonnahálózatra kapcsolva, addig 2018-ig ez a szám folyamatosan növekedve elérte a 83%-ot. Van még tennivaló, de a háztartások csatornahálózatra kötése egyértelműen folyamatosan halad az útfelújításokhoz hangolva. A 2011-es népszámláláskor a lakosság 10,27%-a vallotta magát romának, helybeli becslések szerint a roma lakosok valós aránya kb. 30%. Annak ellenére, hogy romák faluszerte elszórtan is élnek, a csatornahálózat hiánya elsősorban a falu periferiájára jellemző, ahol magasabb arányban, vagy kizárólag romák élnek.

Tiszaladány számos okból erősen ráutalt a környék ellátási központjaira. Az alábbiakban áttekintem, hogy miért. Először a közoktatást, köznevelést vizsgálom. Bölcsődei ellátás nincs helyben. Óvodai férőhelyet ugyan minden helybeli kisgyermeknek képes biztosítani a település, de jelenleg, 2021-ban 16 fő jár a helyi óvodába. Sajnos nagyon korán elkezdődik a gyermekek ingázása. Ennek oka, hogy a falu fiatal korcsoportjában magas a hátrányos helyzetűek aránya, így aki teheti, elviszi a gyermekét, hogy jobb körülmények között tanuljon, fejlődjön. Illusztrálásul: azoknak az óvodásoknak az aránya, akik esetében a hátrányos helyzet fennállását megállapították, korábban is az országos átlagot jóval meghaladó volt, és folyamatosan növekszik 2012 óta. 2016-ban és 2018-ban a hátrányos helyzetű óvodások aránya elérte a 100%-ot. Ráadásul, miután a tiszaladányi Darvas József Általános Iskola felső tagozatát megszüntették és csak alsó tagozat működik, azóta a nem hátrányos helyzetű családok gyermekei elsősorban Tokajba járnak általános iskolába. Többségüket iskolabusz szállítja, vagy a szülők viszik őket, illetve kerékpárral közlekednek. Súlyosítja a helyzetet, hogy a már máshova járó felső tagozatosok kisebb testvérei jellemzően nem is helyben kezdik el az iskolát, hanem a nagyobbakkal együtt ingáznak.

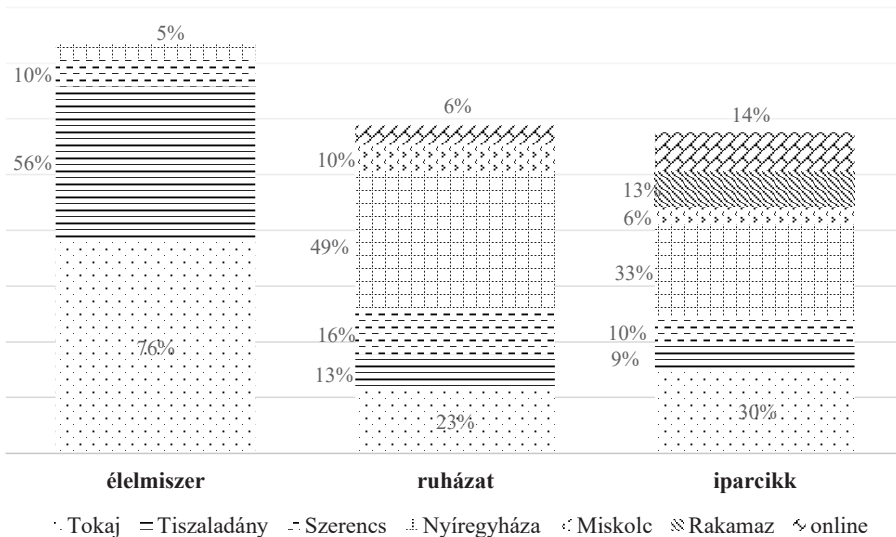
A kereskedelmi szükségletek kielégítése térben még inkább kiszélesedett közlekedésföldrajzi kapcsolatok kialakulásához vezet. Tiszaladányban a 2020 augusztusában lefolytatott kérdőíves felmérésünk alapján az élelmiszerek beszerzését a válaszadók közül – ne feledjük, a megkérdezettek mindnyájan egy-egy háztartást képviselnek, – a legtöbben elsősorban a közeli Tokajban (60 fő válaszadó, vagyis a megkérdezettek 76%-át jelenti), és helyben (44 fő, 56%) igyekeznek megoldani – illetve jónéhányan egyszerre több helyszínt is megjelöltek, – míg jóval kevesebben járnak heti rendszerességgel Szerencsre (8 fő, 10%) és Nyíregyházára (4 fő, 5%), elsősorban olyanok, akiket a munkájuk köt a távolabbi településekhez. A megkérdezettek túlnyomó többsége autóval (49 fő, 62%) és kerékpárral (23 fő, 29%) jár boltba, de szép számmal vannak olyanok is, akik rendszeresen gyalog (19 fő, 24%) intézik a bevásárlást, ez utóbbiak

természetesen helyben vásárolnak, illetve mellettük a távolsági autóbust is igénybe veszik (13 fő, 16%). Három további háztartásba rokonok hozzák az élelmiszert (4%) (4. ábra).

Ruházatot elsősorban Nyíregyházáról (39 fő, 49%), illetve Tokajból (18 fő, 23%), Szerencsről (13 fő, 16%), Miskolcra (8 fő, 10%), és ritkán Debrecenből (3 fő, 4%) vagy távolabbról vásárolnak a ladányiak, de vannak olyanok is, akik helyben is megtalálják az ízlésüknek és pénztárcájuknak megfelelő ruházatot (10 fő, 13%). A technika fejlődésével, és különösképpen a koronavírus járvány miatti korlátozások okán, néhányan már a mintavétel idején is rendszeresen igénybe vették az internetes vásárlást (5 fő, 6%), az ő számuk valószínűsíthetően meredeken emelkedett az azóta eltelt időszakban (4. ábra).

A ladányi háztartások iparcikkért is leginkább Nyíregyházára járnak autóval (26 fő, 33%), de szinte ugyanennyien Tokajban is megtalálják, amit keresnek (24 fő, 30%). Egyre többen értékelik az online rendelési lehetőségeket (11 fő, 14%), és olyanok is vannak, bár kevesebben, akik a környékbeli Rakamazról (10 fő, 13%), Szerencsről (8 fő, 10%), vagy helyből (7 fő, 9%) szerzik be ezeket, de néhányan Miskolcig is elmennek értük (5 fő, 6%) (4. ábra).

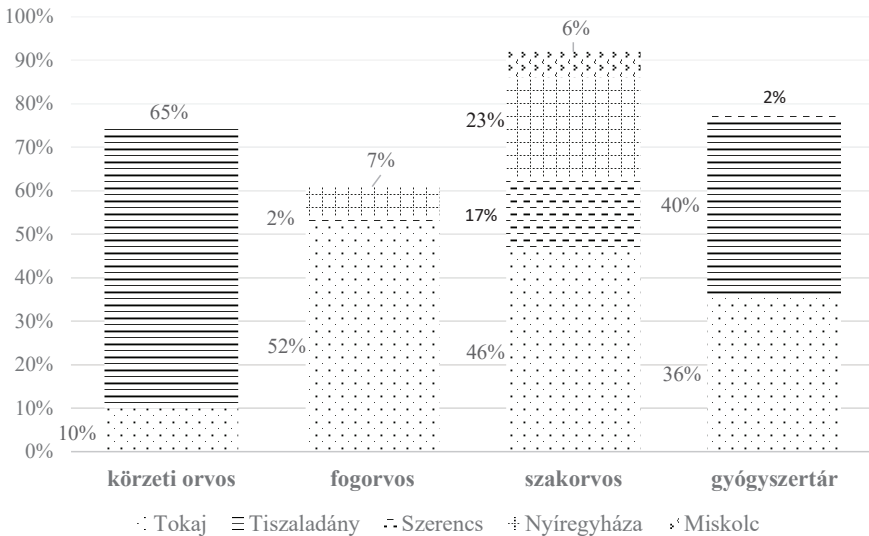
4.ábra: A tiszaladányi háztartások vásárlási szokásai

Forrás: a 2020-as Faluszemináriumi Kutatóműhely felmérése alapján saját szerkesztés

Az egészségügyi ellátásnak is kiterjedt térbelisége van. A körzeti orvosi szolgáltatás kiválóan működik a faluban, szinte minden megkérdezett háztartásban az érintettek helyben járnak háziorvoshoz (65 fő). Mellettük néhányan Tokajba (10 fő), és 1-1 fő Nyíregyházára és Debrecenbe jár, leginkább a munkahelyük okán. Fogorvosi praxis nincs Tiszaladányban, ezért panaszok esetén a legtöbben Tokajba ugranak át (52 fő), illetve Nyíregyházán (7 fő) és Szerencsen (2 fő) vesznek igénybe fogászati ellátást. Ugyanígy, szakorvosi ellátásért a legtöbb ladányinak szintén Tokajba kell mennie (46 fő), de sokaknak kell Nyíregyházára (23 fő), Szerencsre (17 fő) vagy Miskolcra (6 fő) utazniuk, ha nem tudják őket közelebb ellátni, vagy speciális szakrendelésre kell menniük. Védőnői szolgálat működik a faluban, így a védőnői és csecsemőgondozási szolgáltatást helyben igénybe tudják venni a családok (5. ábra).

5.ábra: Egészségügyi szolgáltatások igénybevétele

Forrás: a 2020-as Faluszemináriumi Kutatóműhely felmérése alapján saját szerkesztés

Fejlesztések és fejlesztési lehetőségek

Számos település van ma Magyarországon, amelyek a kormányhatározatok által kiemeltnek nyilvánított, jogszabályok támogatásával is meghatározott fejlesztési programoknak lehetnek közvetlen kedvezményezettjei. E kiemelt kezdeményezések általában egy szélesebb, jól beazonosítható téma köré szerveződnek (pl. a paksi atomerőmű II. blokkjának bővítése, a Budapest-Belgrád vasútvonal építése, vagy a Tokaj-Zemplén régió turizmus-fejlesztése). Ugyanakkor az is egyre inkább trend, hogy komplex módon segítsenek a térség gazdaságát élénkíteni, lehetőleg minél több ember számára kedvezőbb életkörülményeket és munkalehetőségeket teremteni. Az efféle kiemelt fejlesztési programokba bekerülő települések, valamint azok lakói okkal bizhatnak abban, hogy egyértelmű kedvezményezettjei lesznek majd a történéseknek, miközben a kiválasztottak közé be nem kerülő más települések a kihagyottság érzésével kénytelenek megküzdeni és alternatív külső fejlesztési forrásokat felkutatni – többkevesebb sikerrel.

Tiszaladány, bár egészen közel fekszik Tokajhoz, szintén egy ilyen kimaradó település, hiszen nem tartozik a Tokaj-Zemplén kiemelt fejlesztési program kijelölt települései közé. Ez a tény azonban nem húzza vissza Tiszaladányt, amit többek közt annak (is) köszönhet, hogy a települést vezető polgármester és menedzsmentje, az általa képviselt értékrend, és tervek a helyi közösségben is támogatottak. A településvezetés racionális döntése az, hogy másként kell a kínálkozó lehetőségeket megkeresni, próbálni tágítani a meglévő mozgásteret. Tiszaladány vezetése a Tokaj-Zemplén fejlesztési program nyomán kínálkozó „közvetett” fejlesztési lehetőségekben gondolkodik, amelyek forrásigénye a kiemelt fejlesztési program százmilliárdos tételekben meghatározott forrásaival összevetve elhanyagolható tételek, de az itt élők számára legalább olyan fontoságúak, mint a fejlesztési program grandiózus elemei.

A helyi fejlesztési irányok meghatározásában a településvezetésnek – egyetértésben a térség parlamenti képviselőjével és a megyei döntéshozókkal – egyértelműen meg kell vizsgálnia, hogy a kiemelt fejlesztés közvetett hatásaival hogyan járhat jól a település. A közvetett hatásoknak elsősorban a helyi igényekre kell válaszokat adniuk.

A 2014-2020-as uniós költségvetési időszakban a település igyekezett a helyben meglévő ellátási rendszereket fejleszteni. A következő területeken nyújtott be pályázatot és valósította meg sikerrel: Idősek Napközi Otthonának korszerű kialakítása, amely ma már Ifjúsági Klubként működik, a Faluház felújítása és korszerűsítése, az iskolai konyha megújulása, amely így már 150 fő részére tud főtt ételt biztosítani, orvosi rendelő és csecsemőgondozó felújítása szolgálati lakással kiegészítve, sportcentrum kialakítása, az iskolaépület korszerűsítése, az óvoda felújítása, a csapadékvíz-elvezetés megoldása, aszfaltos utak felújítása és járdák folyamatos kiépítése, valamint egy falubusz beszerzése (1. táblázat).

1. táblázat: A 2014-20-as uniós költségvetési időszak fejlesztései Tiszaladányban

Támogatott projekt	Támogatási döntés dátuma	Megítélt támogatás
TOP-3.2.1-15-BO1-Önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése Önkormányzati épületek energetikai korszerűsítése Tiszaladány Községben	2017.05.16	68 412 421 Ft
TOP-2.1.3-16-BO1-Települési környezetvédelmi infrastruktúra-fejlesztések Települési környezetvédelmi infrastruktúra-fejlesztések Tiszaladány községben	2020.04.03	70 000 000 Ft
VP6-7.2.1-7.4.1.2-16 Külterületi helyi közutak fejlesztése, önkormányzati utak kezelése Tiszaladány községben	2020.04.03	96 031 217 Ft
Magyar Falu Program ingatlanvásárlás		5 000 000 Ft
Magyar Falu Program Falu- és tanyagondnoki szolgálat támogatására kisbusz (8+1 fős)		14 944 999 Ft

Forrás: saját szerkesztés pályázat.gov.hu alapján

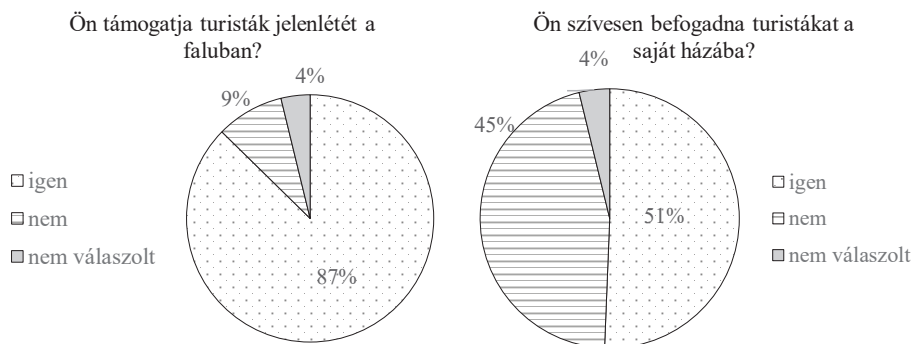
Ami a fejlesztés lehetőségeket illeti, ha a településvezetés úgy ítéli meg, hogy a turizmusfejlesztés az elsődleges kitérési lehetősége a falunak, akkor a meglévő szálláshelyek mellett ehhez közlekedést, további szálláshelyeket, és a helyi hagyományokra épülő turista attrakciókat szükséges fejleszteni.

A 2020 nyarán történt kérdőíves felmérés alapján a megkérdezettek közül 69 háztartás képviselői támogatják a turisták jelenlétét a faluban (87%), és mindössze 7-en válaszoltak nemmel (9%), vagyis 100-ból mindössze 9 lakos nem támogatná a helyi turizmust. Városi szemmel szokatlannak tűnhet, hogy a megkérdezettek több mint fele, 53%-a még a saját házába is szívesen befogadna turistákat egy-egy éjszakára (6. ábra).

A felmérés eredményeire tehát bátran támaszkodhat a településvezetés, amennyiben a fejlesztések további irányát a falusi turizmusban látja, mégpedig olyan potenciális vendégeket célozva, amivel nem lesz – hiszen nem is lehet – vetélytársa a Tokaj borvidék nagyobb vásárlóerővel bíró vendégeit

vonzó borturizmusnak. Tiszaladánynak, mivel nem került a nagyberuházások közvetlen spektrumába, azt kell megvizsgálnia, hogy mi más tud majd kínálni az alacsonyabb vásárlóerővel bíró, illetve a kifejezetten a falusi és aktív turizmust kereső vendégek számára. Ezért a turizmusfejlesztés fő irányát elsősorban az agroturizmusban, a tematikus kerékpáros és lovasturizmusban, illetve a horgászturizmusban keresheti. A falu korábban már élt pályázati lehetőségekkel kerékpárút építésére, lovasturizmus fejlesztésére, és bizony számíthat a falu közösségére a Holt-Tisza kishajós forgalmának fellendítésében is.

6.ábra: A turistákhoz való hozzáállás a faluban (fő; %)

Forrás: a 2020-as Faluszemináriumi Kutatóműhely felmérése alapján saját szerkesztés

Összefoglalás

Már a 2012-es kutatás rámutatott, hogy Tiszaladány sokrétűen hasznosítható helyi adottságokkal rendelkezik (Molnár M. 2012). Tiszaladány esetében, csakúgy mint más településeken, a fejlődés és fejleszthetőség ugyanakkor egy tágabb térségi politika függvényében alakul (Bacsi et al 2011). Csak tágabb térségi szemléletben lehet ugyanis hosszabb távú érdekeket szolgálni, segíteni a táj gazdasági és társadalmi belső értékeinek megőrzésében, annak jobb, fenntarthatóbb kihasználásában (Molnár M. 2006). Tapasztalataink szerint Tiszaladány fejlesztési tervei jól beágyazottak Tokaj és térsége fejlesztési keretébe. A helyi turizmus, a helyi agrárium lehetőségei, az itt élő lakosság ellátását célzó intézmények működése egy komplex vidékgazdasági rendszert feltételez (Ritter K. 2017)

A település a 2012-es felmérés óta eltelt időszak alatt egyértelműen kedvezőbb helyzetbe került. Közlekedésföldrajzi kapcsolatrendszere működőképes. A falu menedzsmentje a helyi ellátórendszerek fejlesztésén keresztül szeretné elérni, hogy a helyiek számára a helyi szolgáltatások színvonala megfelelő legyen. Ennek az összetevői között feltétlenül meg kell említeni az alábbiakat:

- a fejlesztéspolitikai történésekhez a település realista megközelítést követ: megfontolt jövőtervezés jellemzi a falut, szükségtelen kockázat felvállalása nélkül;
- sok nagy fejlesztési cél helyett kisebb, elsősorban a helyi igényeket szolgálni kívánó fejlesztési célkitűzéseket fogalmaz meg;
- az alapfeladatok ellátásában reális célkitűzések vannak, melyek a szükséges színvonal növelésére irányulnak, a feltételek kedvezőbbé tételének szándékával, igényével (iskolai, óvodai nevelés, közlekedés);

- törekvés mutatkozik a társadalmi és gazdasági leszakadás lassítására, illetve a társadalmi problémák kezelésére;

Várható, hogy a fentiek alapján a település a következő egy évtizedben is próbálja a lehető legegyszerűbben és legpraktikusabban megfogalmazni a saját igényeit, és azokhoz helyben és a térségben is olyan együttműködések kialakítani, amelyek lehetővé teszik a folyamatos és eredményes településfejlesztést, kapcsolódást a tágabb térségi (turisztikai) keretekhez.

Irodalomjegyzék

Bacsi Zs.- Forman B.- Káposzta J.- Nagyné Molnár M.- Péter B. (2011): Regionális gazdaságtan Szaktudás Kiadóház

Molnár M. (2006): Az ország térszerkezetének formálói: terület- és vidékfejlesztés A Falu 21:1 pp. 43-39

Molnár M.- Lendvay E. (2012): A helyi társadalmat és gazdaságot meghatározó sikertényezők vizsgálata Tiszaladányban Acta Regionis Rurum 6. pp. 116-124

Ritter K. (2017): Vidékgazdasági tanulmányok Gödöllő, Szent István Egyetemi Kiadó

Szűcs A. (2012): Közlekedési és megközelíthetőségi vizsgálatok Acta Regionis Rurum 6. 27-33.pp.

Egyéb források

<https://www.volانبusz.hu/hu/menetrendek/vonal-lista/vonal/?menetrend=3853>

<http://www.tiszatardos.hu/?id=komp>

TeIR-adatbázis

palyazat.gov.hu

25. kép: A polgármesteri hivatal épületének felújítása (a fotót készítette: Molnár Melinda)

26. kép: Újrakövezett járda a főút mellett (a fotót készítette: Molnár Melinda)

27. kép: Horgászturizmus: a jövő egyik lehetősége? (a fotót készítette: Nagy Kamilla)

A MEZŐGAZDASÁG HELYZETE ÉS SZEREPE TISZALADÁNYBAN SITUATION AND ROLE OF AGRICULTURE IN TISZALADÁNY

Ritter Krisztián egyetemi docens, SZIE – Erdélyi Dániel, PhD hallgató, Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola, SZIE – Kárász Katalin, PhD hallgató, Gazdaság- és Regionális Tudományok Doktori Iskola, SZIE

Krisztián Ritter associate professor, SZIU – Dániel Erdélyi, PhD student, Doctoral School of Economic and Regional Sciences, SZIU – Katalin Kárász, PhD student, Doctoral School of Economic and Regional Sciences, SZIU

Absztrakt

A falukutatások során - a települések gazdasági-, társadalmi helyzetének feltárásán belül - az agrárium vizsgálata minden esetben kiemelt hangsúlyt kapott. Jelen fejezet azokra a kutatási eredményekre fókuszál, melyek - szorosan összefonódva a szociális gazdaság, a helyi foglalkoztatás és a helyi termék előállítás témakörével - a mezőgazdaság jelenlegi, és jövőbeni fejlesztésekben játszott szerepét mutatják be a vizsgált településen. Az agrárium helyi történetének rövid bemutatása után a jelenlegi állapotok felvázolásához a rendelkezésre álló hivatalos statisztikák és kiemelten a falukutató tábor primer kutatásának eredményei szolgálnak alapul. Összességében megállapítottuk, a mezőgazdaság szerepvesztése tovább folytatódó tendencia a településen, ugyanakkor a település „agrár-kitettsége” még jellemzően nagyobb, mint az általános tapasztalataink mutatják. A megfelelő helyi és országos politika sokat visszaállíthat az agrárium vidékgazdaságban elvesztett szerepéből.

Abstract

During village-research camps - besides many other topics - the role of agriculture as an endogenous competitive factor in long time local development is analyzed. After analyzing the short history of the agriculture in Tiszaladány, this chapter focuses on this role in close relation to social economy, local employment, local production based on the results of secondary and mainly primary research (questionnaires among residents and in-depth interviews with the main local actors). Although the decreasing weight of the agriculture is still an ongoing trend nowadays in Tiszaladány, the role of the sector in the local economy could be improved by right strategy of the municipality and appropriate regulations of the government as a conclusion.

Bevezetés

Tiszaladány a Honfoglalás kora óta a mezőgazdaságból élő, hagyományos agrártelepülés volt. Az agrárágazat szerepe a rendszerváltásig, sőt még azt követően is meghatározó volt, amiben változást a volt TSZ hanyatlása, majd megszűnése okozott. A 2012-es falukutató tábor még élő agrárhagyományokat tárt fel. Jelen tanulmány fő célja, hogy az előző falukutatás tapasztalataiból kiindulva bemutassa Tiszaladány jelenlegi mezőgazdaságát, valamint vizsgálja, hogy a település milyen eszközökkel tudná a mezőgazdaság jelentőségét növelni, hogyan tudná elősegíteni az agrárium fejlesztését, az ágazatot bevonni a helyi szociális problémák kezelésébe valamint a település fejlesztésébe, illetve hogy mindezeknek van-e realitása. Összességében annak megállapítása a cél, az agrárszektor hogyan járul hozzá Tiszaladány gazdaságához.

A mezőgazdaság rövid története a településen

A vizsgált település hazánk északkeleti részén, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, az Alföld Taktaköz nevű tájegységében, a tokaji Nagy-Kopasztól délre fekszik, Tokajtól alig hat km-re. A község határában három tájegység található; a határ északi része mély, déli része pedig, különösen a Tisza mentén dombos. Mai arculata a pleisztocén - holocén folyamán alakult ki, formálásában döntő tényező a víz és a szél volt.

Tóth (2012) alapján az általános tendenciákból feltételezhető, hogy a megélhetés jelentős részét Ladányon a Honfoglalás után a legeltetéses állattartás mellett az ártér biztosíthatta (halászat, pákászat, csikászat, darvaszat, tőzsérkedés, révészlet, gyékényszövés, kaskötés, stb.). Tiszaladány nevét viszonylag korán, már 1067-ben birtokadományozások kapcsán megemlítik (7 ekényi föld és 5 halastóval - forrás: Wenzel, 1860: 26. o. idézi Tóth, 2012: 19. o.). Ismereteink szerint a falu volt a Rákócziak birtoka, majd a Kincstáré lett, a XX. század elején pedig már báró Győrffy Róza birtokának tüntették fel.

Tiszaladány - melynek lakossága csak 1880-1980 között haladta meg az 1000 főt - tipikusan agrárjellegű és aprófalú volt, Az első magyarországi népszámlálás idején (1784-87) 567 lakót számlált, ami 101 családot és 68 házat jelentett (Gazdag, 1982). Az agrárjelleg, a falu mezőgazdaságból való megélhetése a kedvező földrajzi fekvéséből is kézenfekvően adódott, hisz a piaci kapcsolatai a jó forgalmi helyzete okán széleskörűek voltak. A korabeli dokumentumok tanúsága szerint a tokaji piacra naponta akár gyalog is el lehetett járni (ezt még a primer kutatásunk alapján a rendszerváltás környékén is megtették a helyi termelők). A kertészeti termékeknek a borra specializálódott hegyaljai községek (pl. Mád, Tálya, Erdőbénye stb.) is jó piacai voltak (Gazdag 1982).

A település fejlődését és mezőgazdaságát is nagyban befolyásolta a Tisza és annak szabályozása. A XIX. század közepétől megkezdődő folyószabályozásokkal jelentős változások mentek végbe. Miközben egyre nagyobb termőterületre volt szükség, az ármentesített területeket szántóföldként és kertműveléssel hasznosították. A folyószabályozások és lecsapolások révén 1846-tól tízezer hektár vált hasznosíthatóvá a Taktaközben. A szántóterület növekedése a Tiszaladánytól Ny-ÉNy-ra elterülő területeken (Nagyhomokos, Bika-rét) volt a legnagyobb arányú (Dobány, 1995 idézi Tóth, 2012). Mindezzel párhuzamosan sorvadásnak indult az évszázados hagyományokkal bíró ártéri gazdálkodás modellje, mely a környező településeken életmódváltáshoz is vezetett. A lecsapolásokkal szinte egy időben 1850-től a kincstár bérbé adta a Tiszaladányhoz közeli földeket, melynek következményeként a XX. század elején két nagyobb urasági központ is létre jött.

Ennek hatása, ami a mezőgazdálkodás oldaláról (is) fontos, hogy a település jelentősebb külterületi lakossággal is rendelkezett a története folyamán. Ez a külterületi lakóhely két, gazdasági értelemben jelentős újításokat, foglalkoztatást biztosító majorság területén volt. Az egyik az ún. Nagyhomokos, a másik pedig a Reviczkytanya. Ez utóbbi az utolsó birtokosáról Reviczky Józsefről kapta a nevét, míg az előzőt sokan ma is Szirmay birtokként jegyzik, mivel Szirmay gróf családjának volt a tulajdonában, akik ott is laktak.

A tiszaladányi urasági birtokok megjelenése és gazdasági aktivitása megerősítette a település Tokaj felé irányuló kereskedelmi potenciálját is. Az uradalomban számos beruházás történt (útépítések, kútúrások, három úvegház, sertésstelep, marha hizlalda, magtárak, terménytároló, víztorony intézői lakások, tejcsernok stb.) A korszerű mezőgazdaság állattenyésztési, tejfeldolgozó kapacitásai számos környékbelinek adtak munkát, kiegészítő keresetet. A közel négy évtizeden keresztül üzemelő urasági területek azonban mára már kiürültek. A majorság, a

külterületi kintlakás felszámolódása Tiszaladányban is szorosan összefüggött a pártállami idők nagyüzemi átszervezésével, a magánbirtokok felszámolásával. A külterületeken élő agrárnépesség egy része elhagyta a falut, egy másik része pedig beköltözött a faluba (Molnár, 2012; Tóth 2012).

A táji adottságoknak megfelelő agrárarculat a II. világháborút követően is megmaradt, a foglalkoztatási átrétegződés viszonylag lassan indult el, gyökeres változást a rendszerváltás okozott. A háborút követően Tiszaladányban is, mint az ország egész területén megkezdődött a nagybirtokok felszámolása. Itt az uradalmi földterület mintegy 500 hektárt tett ki, ennek a területnek a felosztása történt meg, amely megváltoztatta az itt élő emberek életét is. A földosztás eredményeként országos átlagban 5,1 kataszteri hold földhöz jutottak a jogosultak. A földre jogosultak köre széles volt, az észak-magyarországi régióban ez elsősorban a korábban föld nélküli gazdasági cselédek, napszámából élő mezőgazdasági munkások, törpebirtokosok körét jelentette. Tiszaladányon is problémát okozott, hogy az új földtulajdonosok harmada önállóan még soha nem gazdálkodott, nem rendelkezett megfelelő felszereltséggel, a fölműveléshez szükséges tudással és tapasztalattal.

Tiszaladány az első kollektivizálási hullámot átvészelte, itt ekkor még nem alakult meg a TSZ. Ennek oka, hogy a tartott jószág mennyisége, a Tisza közelsége, a kosárfonás sok többletbevétel jelentett a falunak, amely a beszolgáltatás éveiben, és utána kisegítette a falut. Mivel tudták viselni a költségeket, ezért nem kényszerültek az emberek a szövetkezetbe. Aztán az ún. szocialista átszervezés második szövetkezeti hulláma során 1961. január 11-én Tiszaladányban is megalakult a Magyar Róna Termelő Szövetkezet, amely megalakulását követően körülbelül 300 hektár szántót, 500 hektár rétet és legelőt foglalt magában. A természetű növények közül a meghatározó a búza volt, a másik fő termény a kukorica, amelyeknek a termesztése a szántók 30%-át tette ki, de árpat és cukorrépat is termesztettek. A növénytermesztés mellett az állattartás is fontos volt, birkát és szarvasmarhát tartottak a szövetkezetben belül, valamint lóállománnyal is rendelkeztek. A TSZ megalakulása utáni években a ladányi emberek a konyhakerteket megművelték, igyekeztek háztájikat kialakítani, kosarat fonni. Az új gazdasági mechanizmus 1968-ban jobb körülményeket teremtett az emberek megélhetésében itt is, hisz legalizálódott a háztáji művelés. Később, a hatvanas évek végén, a racionalizálást hirdető reformkommunizmusban megindultak a tsz-összevonások itt is. A ladányi tsz-t összevonták a tiszatardosi, majd 1972-ben a tokaji Kossuth szövetkezettel, és bár a tiszaladányi térség a kedvezőtlen adottságú területek közé tartozott (főként a belvíz és az árvíz miatt), összességében az 1970-es évek mégis fellendülést hoztak. Volt itt szarvasmarha tenyésztélep, fejőház, valamint az 1980-ra tönkremenő tokaji szőlőtermelő szövetkezettel történő egyesülés után - az összességében 3000 hektáron tevékenykedő szövetkezetben belül - szőlészet és borászat is (Tordai, 2012).

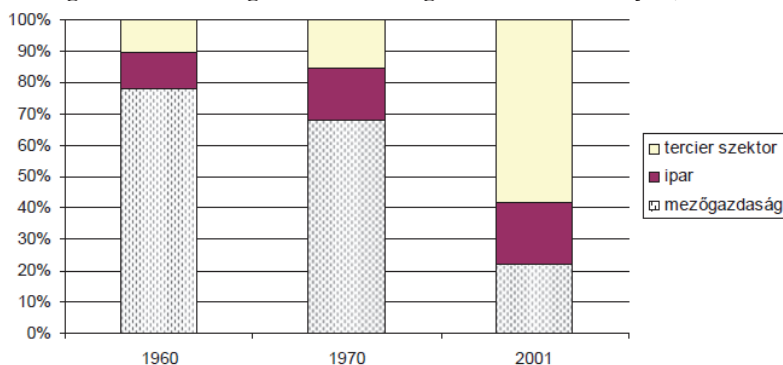
A ladányiak ebben az időszakban a TSZ-t tekintették az önálló falu gazdasági gerincoszlopának, működését a falu „aranykora”-ként tekintik. A szövetkezet üzemelése alatt a település népessége gazdaságilag növekvő szakaszban volt, melynek pozitív képzetei legerősebben az „Új telepre” vetültek. A helyiek szemszögéből ez nem alaptalan, hiszen a rendszerváltás után az „Új Telep” termelő intézményeként, ha nem is foglalkoztatott annyi embert, mint korábban, de megmaradt, elkerülte a bezárást. A TSZ szerepe fontos volt még az ezredfordulót követő időszakban is, mert az egész település egyedüli termelőintézményeként működött, számos család megélhetése függött tőle. A rendszerváltást kísérő sajátosságok ugyanakkor Tiszaladányra is rányomták a bélyegüket (Tóth, 2012).

A rendszerváltás hatására, ahogy az ország többi szövetkezetében is, a tagoknak ki kellett adni a vagyonukat. Ekkoriban épült le az erdőgazdálkodás, a szántóföldi növénytermesztés, teljesen megszűnt a szőlő-termesztés és a borkészítés, végül majdnem az állattartás is. Ugyanakkor 1991-

ben a szövetkezet tőke-injekciót kapott, ez a fennmaradást és a megfelelő gazdálkodást is biztosította. Ez lehetett az oka, hogy Tiszaladányban kevesen kérték ki a részesedésüket (a tagok 7,4%-a lépett ki), aminek fejében területet, jószágot vagy pénzt kaphattak. A bent maradók egy üzletrészt kaptak, amit pár év múlva befektetői részvényekké kellett átalakítani, ami eladható, átruházható volt, miközben a szövetkezetnek elővásárlási joga volt.

A '90-es évek végéig még aránylag jó helyzetben volt a szövetkezet, eredményeket produkált, ám az évek során a fejlesztések elmaradtak, a géppark amortizálódott, gazdaságosan már nem lehetett termelni ezekkel (ezeket bérmunkával kellett kiváltani). Mivel a túlfoglalkoztatottság és a hatalmas költségek jellemezték a szövetkezetet az utolsó pár évben, már nem volt érdemes tovább életben tartani. Így 2011-ben végül a szövetkezet Tiszaladányban is felszámolásra került (Tardos, 2012).

1. ábra: A foglalkoztatottak ágazonkénti megoszlása Tiszaladányon, 1960-2001 (%)

Forrás: Molnár, 2012: 16. o.

A rendszerváltással párhuzamosan a nagyüzemi gazdálkodás, a helyi szövetkezet széthullása után létrejött új birtokrend új munkahelyeket nem hozott létre az agráriumban, így a falu foglalkoztatási szerkezete alapvetően átalakult, melyben dominált - sok más településhez hasonlóan - itt is a terciér szektor felé való eltolódás (1. ábra).

Szakirodalmi kutatások az ezredfordulót követő első évtizedben Tiszaladányt a mutatói alapján a „Rohamosan fogyó népességű, rossz munkaerő-piaci helyzetű, jelentős arányú agrárkeresőkkel jellemzett aprófalvak” csoportjába sorolták (ld. Beluszky - Sikos, 2007), ami fálvaink egyik legveszélyeztetettebb típusa. Ugyanakkor már a 2012-es falukutatásunk is megállapította, hogy miközben a település népessége az utóbbi időszakban folyamatos fogyással jellemezhető, a település gazdasági életében a korábban egyik fő megélhetést jelentő mezőgazdaság és háztáji termelés lassú és további visszaszorulásának, átalakulásának lehetünk tanúi.

Ugyanakkor a mezőgazdasági termelés nyomai, hagyományai, tapasztalatai és eredményei még lépten-nyomon érzékelhetők a faluban, az egyes háztartásokban. A szövetkezet maradványain létrejövő agrárvállalkozás még jelent munkahelyet a helyiek kis részének, agrárvállalkozók és fiatalok még találhatók a településen, a szarvasmarha-tartás és tejtermelés még létezik, a háztartások, köztük a tiszaladányi cigányság egy része is foglalkozik még háznál döntően önálló gazdálkodással.

Míndezekkel párhuzamosan továbbra is aktuális a helyi munkalehetőségek kérdése, miközben a szakirodalmi tendenciák is a mezőgazdaság, az élelmiszertermelés fokozódó társadalmi

hasznosságára hívják fel a figyelmet. Már korábbi eredményeink is kiemelték Csete és Láng (2005) megállapítását, miszerint „a jövőt illetően fontos annak felismerése is, hogy a hazai mező- és erdőgazdaság termelő és szolgáltató tevékenysége és léte, a szervesen összefonódó vidékkel és régiókkal együtt, semmilyen más nemzetgazdasági ággal, vagy éppen importtal nem helyettesíthető, illetve pótolható stratégiai rangú szerepkört tölt be az élelemtermelésben, a természeti környezet és a biodiverzitás hasznosításában, óvásában, sőt gazdagításában, a tájképi értékek, hagyományok őrzésében, a falusi turizmusban, az üdültetésben, a rekreációban, a falusi élet- és települési körülmények fejlesztésében, a vidékiek életmívójában, a nyugdíjasok, munkanélküliek, sokgyerekesek szociális helyzetének javításában, a választópolgárok megnyerésében és helyhez kötésében, valamint az infláció mérséklésében” (idézi Mihály, 2011: 29. o.). Ugyanakkor helyben gond az előregedő gazdálkodó társadalom, a gazdaság átadásának/folytatásának problémái, ezzel párhuzamosan a termelés intenzifikálódása, a diverzifikáció beszűkülése, az agráriumot jellemző birtokkoncentráció.

Anyag és módszer

A mezőgazdaság szerepének vizsgálata több irányból történt, a kutatás primer és szekunder adatokra egyaránt támaszkodott. A rendelkezésre álló dokumentumok, szakirodalmi források felkutatása és feldolgozása után szekunder adatok gyűjtésére és elemzésére került sor, melyhez a statisztikai adatokat az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer (TeIR) alkalmazásai, a KSH által üzemeltett Területi Statisztikai Adatok Rendszere (TStar), valamint az Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) szolgáltatta.

A kutatás primer részét első megközelítésben lakossági komplex (tehát nem csak a mezőgazdaságra vonatkozó) kérdőíves felmérés képezte, melynek rész célja a mezőgazdaság általános szerepének feltérképezése, a lakosság agráriumhoz való hozzáállásának megismerése volt. Ezen túlmenően a terepi munka során strukturált interjúk készültek a témában leginkább érintettekkel (őstermelők, családi gazdálkodók, vállalkozók, önkormányzati szereplők), akik tapasztalataikkal, véleményükkel hozzá tudtak járulni a helyi mezőgazdaság minél hatékonyabb és sokrétűbb megismeréséhez. A kérdőívezés során a település közel 80 háztartása lett bevonva véletlenszerű mintavételrel, míg az interjúalanyok kiválasztása célzottan történt. A következő fejezetekben a szekunder, és a primer kutatás tapasztalatai, legfontosabb eredményei, és a belőlük levonható tanulságok kerülnek összegzésre.

A település mezőgazdasága az adatok tükrében

A mezőgazdaságra vonatkozó településsoros adatokat az Általános Mezőgazdasági Összeírás tartalmaz. Erre teljes körűen utoljára 2020-ban került sor, ám ennek végleges és településsoros adatai a KSH tájékoztatása alapján előre láthatólag 2021 végén lesznek elérhetőek (ld. https://www.ksh.hu/agrararcenzusok_agrarium_2020). Ennél fogva a legutóbbi, település-szinten is hozzáférhető, 2000-es és 2010-es adatokra támaszkodik a fejezet.

Az ÁMÖ 2000-es adatai alapján a település földjeinek minősége átlagosan 10,85 AK/ha, ami nem mondható túl jónak. Ez az érték elmarad mind a Tokaji járás (13,32), mind a megye (14,36), mind pedig az ország (17,76) átlagától. A használt terület nagy része - közel 1600 ha - termőterület (1. táblázat), ami leginkább szántóterületet takar. Emellett közel 315 ha gyep, 55 ha erdő, és 4 hektárnyi konyhakert található a községben (forrás: ÁMÖ, 2010). A 2000-es adatokhoz képest minden tekintetben csökkenés tapasztalható, a legszembetűnőbb a változás a termőterület (közel

1000 hektár), illetve az erdő területek tekintetében (itt egyharmadára esett vissza a méret). Arányait tekintve a konyhakertek visszaszorulása is kiemelhető.

1. táblázat: A termelési ágak megoszlása Tiszaladányon, 2000 és 2010 (ha)

	Használt terület	Termőterület	Erdő	Gyep, legelő	Gyümölcsös	Konyhakert	Szántó
2000	2674,52	2510,61	170,20	319,20	0,00	7,36	1561,17
2010	1582,83	1562,99	55,14	314,92	0,00	4,03	1188,90

Forrás: AMÖ, 2010 adatai alapján saját szerkesztés, 2020

A gazdaságok számán belül Tiszaladányon is - ahogy a járásban⁵, Borsod-Abaúj-Zemplén (BAZ) megyében és országosan is - az egyéni gazdaságok jelennek meg leginkább (2. táblázat). Azonban ha a gazdaságok 1000 lakosra jutó számát vizsgáljuk, megfigyelhető hogy a vizsgált településen a gazdálkodás jóval jellemzőbb, mint a nagyobb téregységekben. A mezőgazdaság hangsúlyosabb szerepét jelzi, hogy a település - járáshoz képest is nagyobb - értékei a megyei és országos átlagoknak gyakorlatilag a dupláját teszik ki. Ugyanakkor észlelhető az agrárium szerepének a tendenciózus visszaszorulása is, mivel a gazdaságok száma 10 év alatt majdnem a felére csökkent. Mindeközben az AMÖ adatai alapján a kifejezetten a konyhakertet használók száma 95-ről 65 főre esett vissza.

2. táblázat: A gazdaságok és egyéni gazdaságok száma Tiszaladányon, területi összehasonlításban, 2010 (db)

	Gazdaságok száma	Gazdaságok száma 1000 lakosra	Összes gazdaságból egyéni gazdaság	Egyéni gazdaságok száma 1000 lakosra
2000				
Tiszaladány	144,00	197,80	143,00	196,43
Tokaji járás	2457,00	165,71	2442,00	164,70
BAZ megye	72200,00	94,50	71697,00	93,84
Magyarország	966916,00	94,29	958534,00	93,47
2010				
Tiszaladány	81,00	122,54	80,00	121,03
Tokaji járás	1619,00	119,55	1585,00	117,03
BAZ megye	44362,00	62,00	43748,00	61,14
Magyarország	576052,00	56,93	567446,00	56,08

Forrás: AMÖ, 2010 adatai alapján saját szerkesztés, 2020

A statisztikai adatok alapján az állatállományban is átlagosan csökkenés figyelhető meg 2000 és 2010 között (3. táblázat). A szarvasmarha, a sertés és az egyéb baromfi állomány is több, mint felére esett vissza, míg a tyúkfélék száma kisebb mértékben csökkent. Ugyanakkor, miközben az állatállomány csökkenése országos tendencia, a vizsgált időszakban a juh és a loállomány növekedett Tiszaladányon.

⁵ A járási szintű adatoknál minden esetben a jelenleg érvényben lévő települési besorolásra (Bodrogkeresztúr, Bodrogkisfalud, Csobaj, Erdőbénye, Szegi, Szegilong, Taktabáj, Tarcal, Tiszaladány, Tiszatardos, Tokaj) aggregált adatok kerülnek bemutatásra.

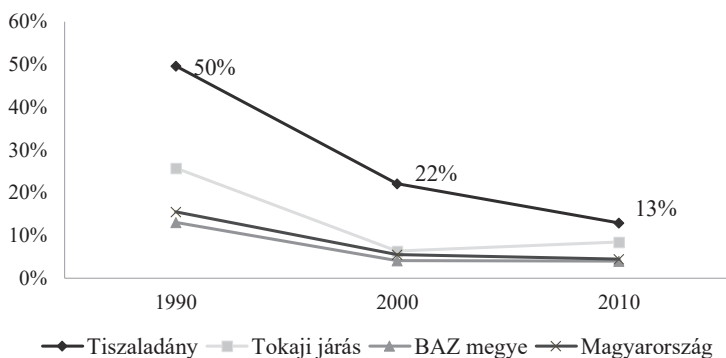
3. táblázat: Az állatállomány alakulása Tiszaladányon, 2000-2010 (db)

	Szarvasmarha	Sertés	Juh	Ló	Tyúkféle	Egyéb baromfi
2000	614	464	7	29	3544	765
2010	292	199	14	71	2805	367

Forrás: ÁMÖ, 2010 adatai alapján saját szerkesztés, 2020

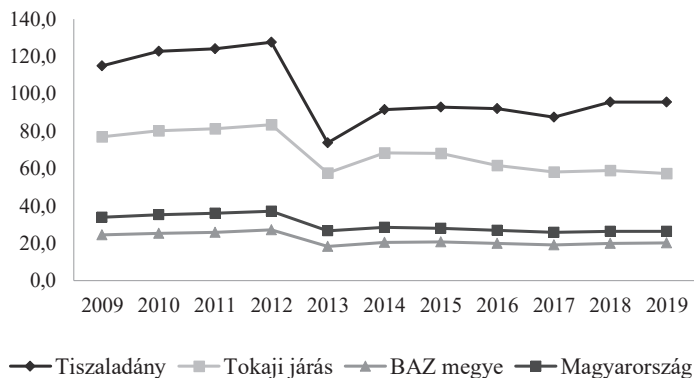
A foglalkoztatáson belül, a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya 1990-ről 2011-re 50%-ról 13%-ra esett vissza (2. ábra). Az adatok azonban mind a járási, megyei, mind pedig az országos átlaghoz képest folyamatosan magasabb arányú agrárfoglalkoztatást jeleznek.

2. ábra A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya Tiszaladányon, területi összehasonlításban, 1990-2011 (%)

Forrás: Népszámlálások adatai alapján saját szerkesztés, 2020

3. ábra: A regisztrált őstermelők fajlagos száma Tiszaladányon, területi összehasonlításban, 2009-2019 (fő/1000 lakos)

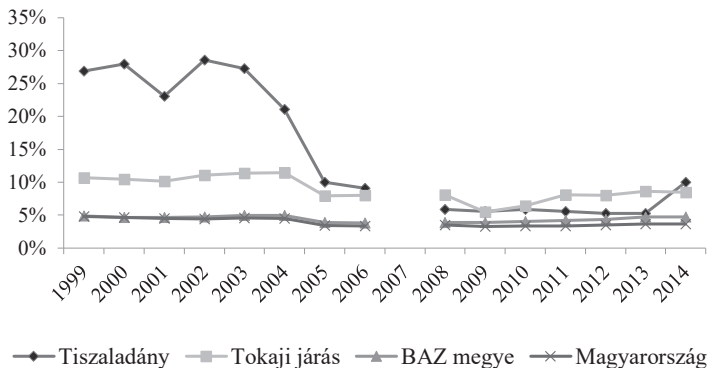
Forrás: KSH T-Star adatai alapján saját szerkesztés, 2020

A regisztrált őstermelők 1000 lakosra jutó számában 2009 és 2019 között összességében visszaesés volt tapasztalható Tiszaladányon (3. ábra), mely tendencián belül 2014-től stagnálás, kismértékű növekedés figyelhető meg. Területi összehasonlításban a számok ebben az esetben

folyamatosan is az összes nagyobb egység átlag felett található. Míg a település 2019-es értékének (95 östermelő 1000 lakosra) eltérése a járás átlagától (77) kisebb, a megyei (25) és országos értékeket (34) jóval meghaladja.

A működő vállalkozásokon belül a mezőgazdaság területén működők arányát tekintve (4. ábra) is megállapítható, hogy az ágazat fontosabb szerepet tölt be Tiszaladányban, mint általában a megyében, vagy országosan. Ez 2008-ig járási összehasonlításban is így volt, ám 2008-tól, megközelítve immár a nagyobb téregységek átlagát, a mutató a járási átlag alá került. Igaz, hogy 2014-ben, amíg a vonatkozó adatok rendelkezésre állnak, ismét a településé a legnagyobb érték. A működő vállalkozások mellett a vizsgált időszakban (1999-2014) végig egyetlen működő mezőgazdasági szövetkezet volt megjelölve.

4. ábra: Mezőgazdasági vállalkozások aránya a működő vállalkozásokon belül Tiszaladányon, területi összehasonlításban, 1999-2014 (%)

Forrás: KSH T-Star adatai alapján saját szerkesztés, 2020

A következőkben a statisztikai adatok által kapott képet a lakossági kérdőívezés során nyert, háztartási szintű eredményekkel lehet tovább árnyalni, illetve a statisztikai adatok hiányosságai, hozzáférhetősége okozta problémákat primer adatok segítségével oldani.

A primer kutatások eredményei

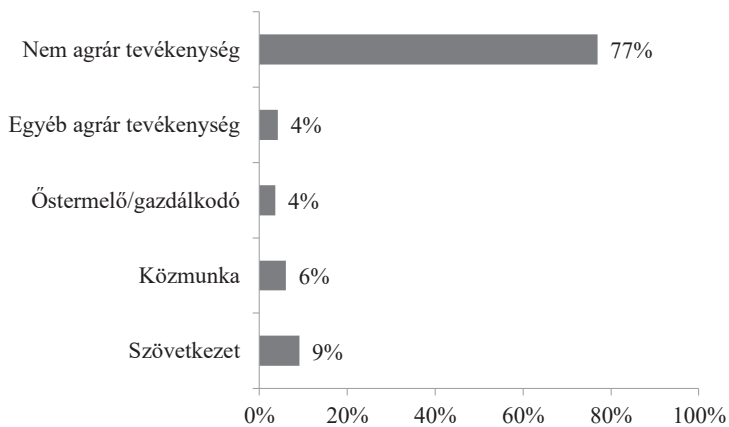
A primer kutatás során a mezőgazdaság szerepére két oldalról próbáltunk rávilágítani. A lakossági kérdőív mezőgazdaságra, háztájijásra vonatkozó tematikus kérdéseivel a lakosság általános „agrár-kitettségét” próbáltuk feltérképezni, míg az előzetes vizsgálatok valamint a kérdőíves vizsgálat közben „reflektorfénybe kerülő” jelentősebb mezőgazdasági vállalkozók, östermelők, gazdálkodók, önkormányzati szereplők véleményét és meglátásait mélyinterjújuk során gyűjtöttük össze.

A kérdőívben a háztartásokat elsősorban a rendelkezésre álló földterületről (saját és bérelt), az általuk megtermelt mezőgazdasági termékek köréről, azok esetleges értékesítésének felhasználásának módjáról, helyéről, valamint arról kérdeztük, hogy az esetleges gazdálkodásban hányan vesznek részt a családból. Kitértünk annak vizsgálatára is, hogy a mezőgazdaság, a helyi termékek, illetve a közmunka szerepét hogyan látják a lakosok. A megkérdezett háztartások

válaszait feldolgozó kérdőív eredményei, valamint az azt kiegészítő kvalitatív interjúk alapján az alábbi megállapítások tehetők.

A 79 megkérdezett háztartáson keresztül, az azokban összefogott közel 170 lakos tekintetében megállapítható, hogy a megkérdezettek közel negyede (23%) valamilyen módon - jelenlegi, vagy legutóbbi munkája, munkahelye végett - kapcsolódik az agáriumhoz (5. ábra). Ezen belül még differenciálni lehet aszerint, hogy közmunkásként, őstermelőként/gazdálkodóként, általánosságban a mezőgazdaságban dolgozóként, illetve - az amúgy legnagyobb arányban „képviselve az ágazatot” - a korábbi vagy jelenlegi szövetkezet alkalmazottjaként azonosították magukat a megkérdezettek.

5. ábra: A megkérdezett háztartások tagjainak megoszlása jelenlegi vagy legutóbbi munkahelyük/tevékenységük alapján (%)

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

Ezekben az eredményekben a mezőgazdaság, mint főállású foglalkozás szerepe jelenik meg a település életében. Ezt tovább lehet árnyalni azzal, ha vizsgáljuk, hogy melléktevékenységként hogyan azonosítható az ágazat súlya. Ennek első szempontja, hogy vajon a háztartások mekkora hányada rendelkezik egyáltalán művelt konyhakerttel, ahol legalább saját használatra termel valamit.

Ennek vizsgálata azt mutatta, hogy a megkérdezett háztartások jelentős része (81%) foglalkozik legalább otthoni gazdálkodással. Ugyanakkor arra a kérdésre, hogy a konyhakerten kívül rendelkeznek-e földtulajdonnal, már csak 34% válaszolt igennel. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy ezek az arányok jellemzően nagyobbak, mint amit az elmúlt évek kutatási helyszínein tapasztaltunk⁶.

Fentiekkel összhangban, a kérdőívek eredménye alapján a bérlés sem jellemző a háztartásokra, mivel a válaszadók közül csak öt esetben jelezték, hogy tevékenységükhöz mástól bérelnek földterületet. A bérbeadás már ellenben jóval nagyobb arányú, a földterülettel rendelkezők fele ugyanis él ezzel a lehetőséggel. Ezekben az eredményekben megjelenik az a tendencia, amit a

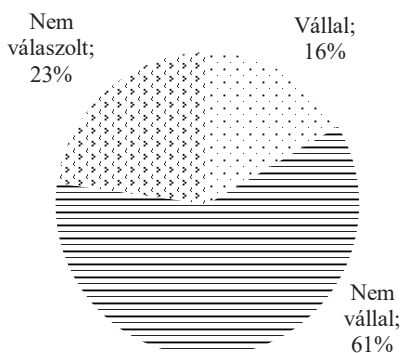
⁶ A vonatkozó kutatások eredményeit ld. az Acta Regionis Rurum periodika korábbi számaiban - Demeter és Ritter (2015, 2017 és 2018) illetve Ritter (2019).

szóbeli interjúk is megerősítettek, miszerint a földet nem adják el a gazdálkodással felhagyó családok (ez máshol általános tendencia a kutatásaink alapján), hanem bérbe adják. Tiszaladányon a néhány nagyobb termelő mellett a szövetkezetet felváltó vállalkozást kell kiemelni, mint fő bérlőt.

A fontosabb szereplőkkel készült interjúk során a mezőgazdasággal valamilyen szinten (a házi kerten kívül) foglalkozó háztartásokat átlagosan nagyjából 25-30-ra becsülték, a kifejezetten a mezőgazdaságból vállalkozóként, östermelőként (tehát nem alkalmazottként) fő- vagy mellékállásban megélt háztartásokkal együtt. Bár a máshol is tapasztalható előregedés itt is tendencia a gazdálkodás kapcsán, Tiszaladányon a szokásosnál nagyobb számban talákoztunk a gazdálkodást folytató/elkezdő fiatalabb generációval⁷. A nagyobb földterületen gazdálkodókat 8-10 főben határozták meg. A jellemző termékek a gabonafélék, a kukorica és a napraforgó.

A mezőgazdaság foglalkoztatási szerepére próbáltunk rávilágítani azzal a kérdéssel is, hogy az ágazatban szoktak-e idénymunkát vállalni a háztartások tagjai. Ez különösen azért volt fontos, mert más falukutatók tapasztalatai, és a szóbeli interjúk is azt körvonalazták, hogy a termelők egyik legnagyobb gondját jelenti, hogy nem találnak munkaerőt időszakos munkákra.

6. ábra: A válaszadó háztartások megoszlása idénymunka vállalás alapján (%)

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

A válaszok alapján (6. ábra), a megkérdezett háztartások 16%-ának tagja, tagjai vállalnak ilyen munkát, míg közel 60% jelezte, hogy egyáltalán nem folytat ilyen tevékenységet (a háztartások 23%-a nem választott ennél a kérdésnél). A kitöltők közt olyat, aki bár eddig nem csinálta, a jövőben tervezi, hogy idénymunkát vállaljon, nem találtunk.

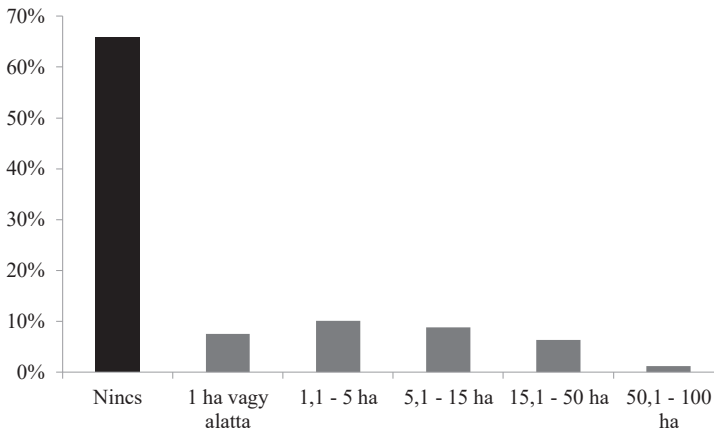
Akik igennel válaszoltak, azok közt legnagyobb arányban a szőlészeti segédmunkát - emellett a kertészeti és az „egyéb” tevékenységet - jelölték meg. A szőlészeti idénymunka különösen fontos a helyi roma közösség szempontjából. Az kiderült, hogy a helyi közmunka program rugalmasan próbál alkalmazkodni azokhoz a munkacsúcsokhoz, melyek a tokaji borvidék szőlőiben, a környező térségben jelentenek munkát és bevételeket a közösség tagjainak.

⁷ Az agráriumban a lehetséges generációváltással kapcsolatban Tiszaladányon tapasztaltakkal a kötet egy másik tanulmánya foglalkozik.

Annak leggyakoribb indoka, ha valaki nem végez idénymunkát az volt, hogy a háztartás tagjai túl idősek, nem érnek rá idénymunkát végezni, vagy eleve ilyen tevékenységet végeznek (tehát maguk is termelnek).

A konyhakert megművelésén kívül a gazdálkodás Tiszaladányon is visszaszorulóban van, még ha nem is akkora mértékben, mint más helyszíneken tapasztaltuk. A megkérdezett háztartások kétharmadának nincsen a kertjén kívül földtulajdona (7. ábra).

7. ábra: A megkérdezett háztartások megoszlása földtulajdon nagysága alapján (%)

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

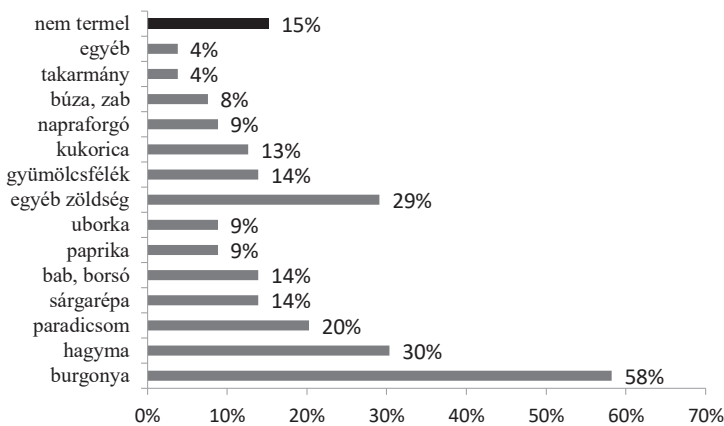
A földtulajdonnal rendelkezők egyötödénél (ez az összes megkérdezett 8%-a) a rendelkezésre álló területek nem haladják meg az egy hektár feletti nagyságot. A földtulajdonok legjellemzőbben az 1-5 illetve 5,1-15 hektáros kategóriába esnek, míg e fölötti területtel a földbirtokosok közel negyede jellemezhető. A nagyobb területeken már jellemzően szántóföldi növénytermesztés folyik, és több esetben az állattartó gazdálkodókkal hozható összefüggésbe. A földek az interjúk alapján vegyes minőségűek, 5-25 aranykorona érték közt oszlanak meg. A legnagyobb gondot ugyanakkor a földek tagoltsága okozza.

Megkérdeztük, hogy ahol folyik valamilyen szintű gazdálkodás/kertészkedés, melyek a legjellemzőbb termékek (8. ábra). Miközben megállapítható, hogy a megkérdezett háztartásoknak csupán 15%-a nem állít elő semmilyen terményt, a válaszok alapján a három legjellemzőbb termelt növény közt első helyen szerepel a burgonya, ezt követi a hagyma és az egyéb zöldségek. Utóbbi mellett meg lehet még külön említeni a paradicsom termesztését is. A szántóföldi növények (kukorica, napraforgó, gabonák) illetve a takarmánynövények a nagyobb, illetve állattartó gazdaságok mentén érhetőek tetten, miközben a gyümölcsfélék termesztésével csupán a háztartások 14%-a foglalkozik.

Hasonlóan vizsgáltuk az állattartás szerepét is a faluban. Ez korábban, a TSZ időkben még nagyon meghatározó volt, mindenki tartott állatot (kiemelhető a szarvasmarha), a faluban több száz gulya, és több ezres birka állomány volt, a szövetkezeti állomány mellett a házaknál is, ahol jelentős volt a sertéstartás is. Az állattenyésztés azóta, sok másikhöz hasonlóan ezen a településen is visszaszorult, de nem akkor mértékben, mint általában tapasztaljuk, hiszen a válaszadó háztartások 66%-a tart még valamilyen haszonállatot. Az állattartással foglalkozó háztartásokra

leginkább a baromfi-félék (csirke, kacs, liba) jellemzőek, azokat követi a sertés-tartás (10%), de megemlíthető még a szarvasmarha, a ló, a nyúl (5-6%) és a kecske tartása (3%) is (9. ábra). A szarvasmarha és a ló tartása hazai viszonylatban már a ritkaságszámba menő jellemzők közé tartozik. A szarvasmarha tartása alapvetően már nem jellemző a háztartásokra. Korábban szinte minden háznál volt tehén, sok háromtehenes porta is előfordult. A korábbi tejszarnok megszűnése azonban az értékesítési lehetőségek beszűkítésével az állattartás felhagyására kényszerítette a helyiek nagy részét. Ugyanakkor, a korábbi tiszaladányi kutatáshoz hasonlóan, még néhány gazda szerepe kiemelhető a településen.

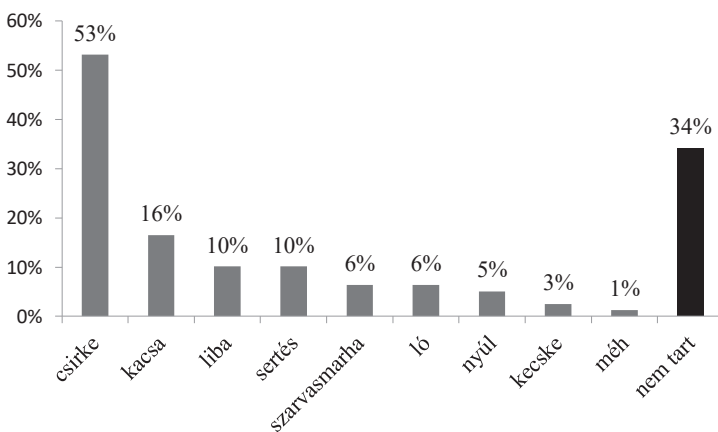
8. ábra: A megkérdezett háztartások megoszlása az előállított főbb termények szerint (%)

Megjegyzés: A három legjellemzőbbet kellett megadni

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

9. ábra: A megkérdezett háztartások megoszlása a főbb tartott haszonállatok szerint (%)

Megjegyzés: A három legjellemzőbbet kellett megadni

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

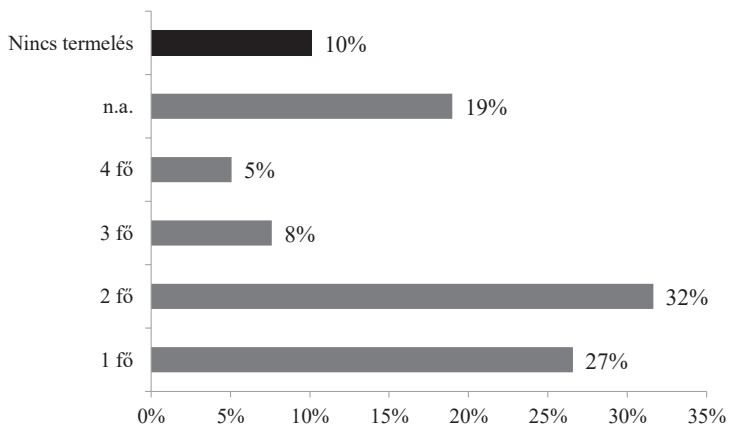
Az fontos megállapítás, hogy az előző kutatáskor beazonosított hét tejtermelőből négy azóta felhagyott az állattartással. Mindehhez kapcsolódik, hogy az akkori pásztor sincs már, és nem is

lehet helyette találni másikat, ami a legeltetési tartást (illetve a közlegeltetést) ellehetetleníti. Aktuális kutatásunkkor öt termelőt sikerült beazonosítani, ebből háromnál a tejhasznú tartás dominál. A legnagyobb volumenű gazdával, aki közel 150 tejhasznú szarvasmarhát tart, sajnos nem sikerült interjút készítenünk, folyamatos elfoglaltsága miatt. Azt megtudtuk, hogy esetében a különlegesség Tokajban a tejautomatás értékesítés, mely a kisebb termelők esetén nem játszik döntő szerepet. Utóbbiak esetében (ahol 7-8 állat található gazdánként) a közvetlen megoldás a meghatározó, mely háztól vagy házhoz történő, illetve a helyi postán keresztüli (a postán vásárolható meg/vehető át a termék) értékesítést takar.

Megkérdeztük, hogy ahol folyik valamilyen termelés (az összes megkérdezett háztartás 90%-a termel valamilyen növényt vagy tart állatot), a háztartás hány tagja vesz részt átlagosan a gazdálkodásban (akár a háztáji kertben, akár nagyobb földterületen). A termelést nem folytató háztartások aránya tehát 10% (10. ábra). A vizsgálatba vont háztartások további 19%-ánál (ahol tehát jeleztek valamilyen növényt vagy állatot) nem került beazonosításra, mennyien végzik a tevékenységet. A válaszadók 13%-ánál jellemző biztosan, hogy kettőnél több családtagot vonnak be a termelésbe (vagy akár alkalmazottat vesznek fel a munkák elvégzéséhez). Ezek alapvetően a főállásban illetve meghatározó mellékállásban a mezőgazdálkodásból megélő vállalkozók, őstermelők. Egy háztartáson belül ugyanakkor döntően (32%) kettő, a megkérdezett háztartások közel egynegyedénél egy családtag végzi az ilyen jellegű tevékenységet.

Az interjúk alapján nemcsak a mezőgazdasági árutermelés, de a piacon történő értékesítés is nagyon jellemző volt Tiszaladányon. A közeli tokaji piacra „batyuval”, gyalog el lehetett járni. Ez azonban jelentősen visszaszorult, és az értékesítésben a közvetlen kapcsolatok, a fix vevőkör került túlsúlyba. Mindezek fényében különösen érdekes, hogy a vizsgálataink alapján milyen súlyt képvisel az értékesítés a tiszaladányi háztartások életében.

10.ábra: A megkérdezett háztartások megoszlása a gazdálkodásban résztvevő családtagok száma alapján (%)

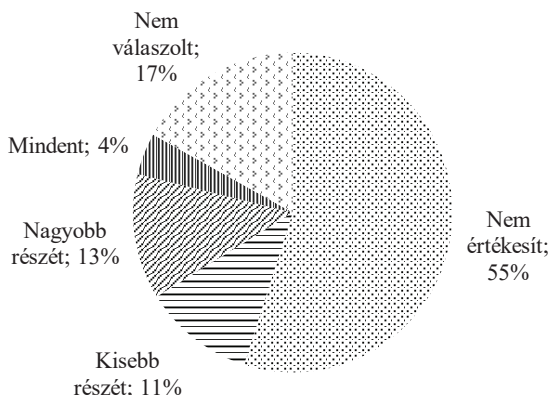

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

Azon háztartások közül, amelyek valamilyen mezőgazdasági terméket (akár növény, akár állat) állítanak elő (tehát az összes megkérdezett háztartás 90%-a), a többség (55%) saját felhasználásra termel, nem értékesíti a megtermelt termékeket (11. ábra). Azon háztartások, amelyek a megtermelt mennyiséget teljes egészében értékesítik, a vizsgált minta 4%-át tették ki. A nagyobb

részt értékesítők aránya 13%, a kisebb részt értékesítőké 11%, miközben az árutermelő háztartások 17%-a nem adott választ erre a kérdésre.

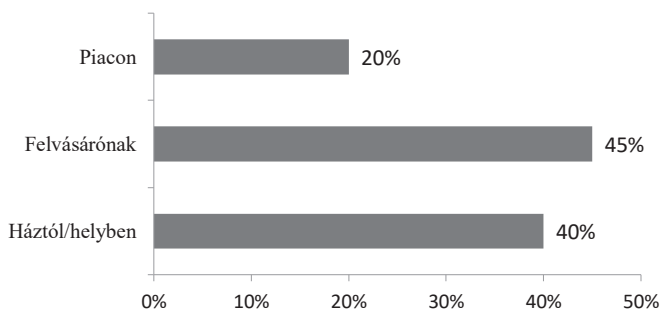
11. ábra: Árutermelő háztartások megoszlása az értékesítés módja alapján (%)

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

Akik nem csak önellátásra, hanem eladásra is termelnek, a gazdálkodók 28%-a. Tőlük vevők vagy a háztól (ld. 12. ábra) viszik el az árujukat (az értékesítéssel is foglalkozó termelők 40%-ára jellemző ez az értékesítési mód), vagy felvásárlónak (45%), illetve piacon, vásárban értékesítenek (20%). A szántóföldi növények értékesítése kapcsán a tiszaezslári és a volt helyi TSZ „utódját”; kisállatok és a zöldségek/gyümölcsök kapcsán a tokaji-, szerencsi- és nyírbátori piacot emelték ki a legtöbben, de olyan is akadt, aki megrendelésre házhoz is szállít (illetve már említettük a posta épületében történő átvételt), vagy például egészségügyi intézménynél közvetlenül értékesít. A nagyobb mennyiségű haszonállat értékesítésnél a hagyományos kereskedői (sokszor török), vagy vágóhídi felvásárlói módokat nevesítették. Természetesen van, aki a felsoroltak közül több lehetőséggel is él.

12. ábra: Az értékesítéssel foglalkozó háztartások megoszlása az értékesítés helye alapján (%)

Megjegyzés: Több választ lehetett jelölni

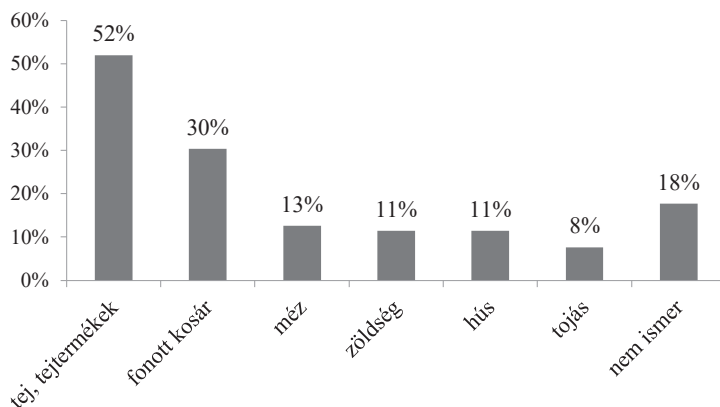
Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

A „külsős” tulajdonban lévő TSZ utód vállalkozás kapcsán meg kell említenünk azt is, hogy az interjúk alapján ez a vállalkozás 10-12 tiszaladányi munkavállalónak nyújt foglalkoztatási lehetőséget, bérlí a helyeik földjeit, gépi szolgáltatást nyújt, valamint felvásárolja a helyi gazdálkodók mezőgazdasági termékeit.

A nagy múltra visszatekintő mezőgazdasággal kapcsolatban vizsgáltuk azt is, hogy a lakosság körében mely helyi termékek a legismertebbek (13. ábra). A megkérdezett háztartások közel egyötöde nyilatkozott úgy, hogy nem ismernek helyben előállított terméket. A többi háztartás a legnagyobb arányban a tejet és a tejtermékeket azonosította be, tehát ezek a helyi termékek a legismertebbek a faluban. Ebben nagy szerepet játszik a hagyományos, tejelő szarvasmarha tartást tovább folytató gazdaságok jelenléte. A helyi termékek kapcsán kiemelkedik még a fonott kosár, amelyet a település jól ismert mestere még mindig készít. Megemlíthető még a méz, a zöldségek, a hús termékek és a tojás szerepe, melyet a háztartások közel egytizede ismert. Akik a termékeket ismerték, azok ezeket jellemzően vásárolják is, és az 1-4 skálán történő értékelésnél (ahol 1 volt a legrosszabb, és 4 a legjobb minősítés) gyakorlatilag minden helyi terméket 4-esre értékelték. A termékeket jellemzően háztól vásárolják meg, de itt ismét megemlíthető a posta szerepe.

13. ábra: A helyi termékek megoszlása a lakossági ismertségük alapján (%)

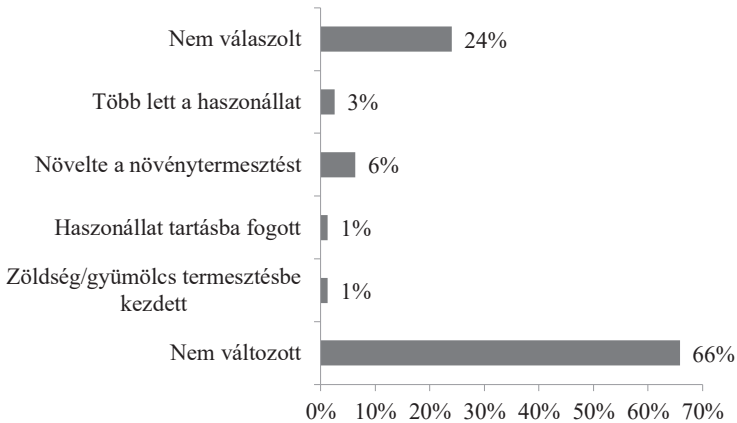

Megjegyzés: Több válasz is megadható volt.

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

A különleges aktualitásnál fogva egy új kérdés is bekerült a mezőgazdaság szerepét vizsgáló kérdések közé, jelesül, hogy a Covid járvány hatására változtattak-e valamit a gazdálkodói szokásaikon a megkérdezettek. Az eredmények alapján (14. ábra) a megkérdezett háztartások jellemzően (66%) nem változtattak az ételmiszer-alapanyag termelésükön. Miközben a válaszadó háztartások negyede nem válaszolt, a legnagyobb arányban (6%) megfogalmazott „válaszreakció” a pandémiára a megtermelt növények mennyiségének a növelése, illetve a több haszonállat tartása (3%) volt. A gazdálkodás elkezdése, mint a kihívásokra adott válasz gyakorlatilag nem volt érzékelhető Tiszaladányon.

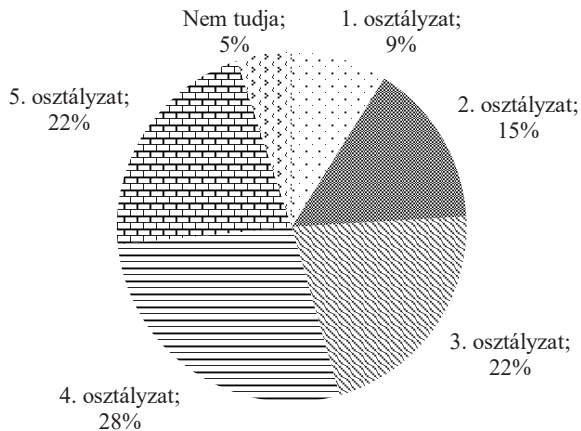
14.ábra: A válaszadó háztartások megoszlása a Covid helyzetre adott gazdálkodói válaszreakciók alapján (%)

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

További kérdéseink már a mezőgazdaság átfogó szerepét kutatták, vagyis milyen mértékben szolgálhatja az ágazat a falu egészének jövőjét, milyen szerepet látnak ennek kapcsán a közösségi problémák oldásában.

15.ábra: A helyi termékek, mezőgazdasági áruk szerepének lakossági megítélése Baks jövőjét illetően (%)

Megjegyzés: 1-5 skálán, ahol 1= egyáltalán nem; 5 = teljesen egyetért

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

Arra a kérdésre, hogy Tiszaladány jövője a helyben termelt termékek, mezőgazdasági áruk értékesítésében van-e (15. ábra), egy 1-5-ig terjedő skálán (ahol 1 = egyáltalán nem ért egyet...5 = teljesen egyetért) a válaszadók fele vélte úgy, hogy megélhetési lehetőséget, kitorési pontot

jelenthet a mezőgazdasági termelés. Miközben a megkérdezettek közel ötöde nagyjából semlegesen nyilatkozott, a háztartások negyede szerint semmilyen, vagy nagyon minimális potenciál rejtőzik a mezőgazdasági termékek értékesítésében. A háztartások 5% nem tudta megítélni a választ. Ide kívánczik viszont az is, hogy a kérdőív azon összefoglaló kérdésére, hogy „milyen kitörési pontjai vannak a településnek, mi lehet a falu jövője”, a megkérdezettek egyötöde azonosította be egyértelműen az agráriumot, illetve a rá épülő lehetőségeket, mint megoldás.

Fontosnak tartottuk annak kiderítését, vajon a közmunka és a mezőgazdálkodás összekapcsolásában látnak-e fantáziát a helyi lakosok, illetve eleve hogyan ítélik meg a közmunka programot. Előzetes kutatásainkból és a korábbi falukutatásból már tudtuk, a közmunka jelentős szerepet töltött be Tiszaladányon. A statisztikai adatok alapján (4. táblázat) elmondható, hogy a 2015-2017-es időszakban volt a legnagyobb a közfoglalkoztatottak száma a településen, ekkor átlagosan havonta 90-nél több fő vett részt a programban. 2017 óta a közmunkások száma csökken.

4.táblázat: A közfoglalkoztatottak fajlagos havi átlagos létszáma Tiszaladányon, területi összehasonlításban, 2013-2019 (fő/1000 lakos)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Tiszaladány	84,8	80,3	96,1	93,7	97,2	84,3	74,0
Tokaji járás	48,1	52,6	64,2	66,8	62,7	49,4	41,3
BAZ megye	33,1	41,9	53,9	55,3	47,7	38,7	32,1
Magyarország	12,6	17,6	20,8	22,3	18,4	13,6	10,6

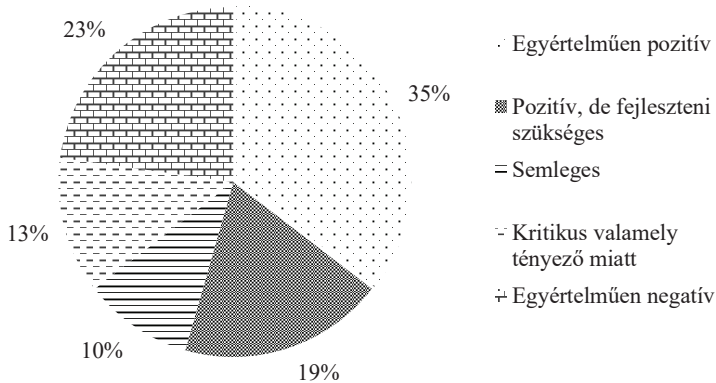
Forrás: KSH T-Stair adatbázis alapján saját számítás és szerkesztés, 2021

A közfoglalkoztatás fontos a település életében, hiszen lehetőséget teremt a munkaerő-piacon elhelyezkedni nem tudó lakosoknak. Területi összehasonlításban vizsgálva a program szerepét megállapítható, hogy Tiszaladányban a közmunka fajlagosan (1000 lakosra vetítve) jóval hangsúlyosabb, mint akár az országos, a megyei vagy a járási átlag.

Primer kutatásunk alapján a program az országos tendenciákhoz hasonlóan kezd „kiürülni” a településen is, a rendelkezésre álló keretet nem tudják feltölteni. A kutatásunk idején 63 fő volt regisztrálva, de az interjúk alapján ebből 45 fő volt aktív. A közfoglalkoztatottak jelentős része roma származású, de a romák jelenléte a programban nem kizárólagos.

Az interjúk alapján a közfoglalkoztatás keretében foglalkoznak gazdálkodással: az önkormányzat területén, illetve az egyház által átengedett területen tervszerű, a település konyhájával egyeztetett zöldségtermesztés folyik, melynek produktumait a helyi közétkeztetésben (óvoda, iskola, idősek otthona) használják fel. Egy állandó, hét fős brigád (ebből kettő roma származású) intézi a termelést, fagyasztással, eltevessel és savanyítással tudnak hosszabb távra is ellátást biztosítani. Ez a fajta „közösségi célú gazdálkodás” a közkonyhát 100%-ban ellátja. Nem zárkóznak el az ilyen jellegű termelés növelésétől, ám ennek feltételei (föld, közmunkásként rendelkezésre álló munkaerő, szakértelem és motiváltság) jelenleg nem adóttak. Történtek próbálkozások szociális szövetkezet kialakítására is, de ezek - többek közt az alacsony motivációnak köszönhetően - zátonyra futottak. A program megítélése összességében a lakosság körében vegyes (16. ábra). Van, aki szerint hasznos volt, de van aki úgy véli, nem megfelelő hozzáállással, nem hatékonyan folyik a munka. A válaszadók kicsivel több mint fele inkább pozitívan, 10% semlegesen, és közel 40% jellemzően negatívként ítéli meg.

16.ábra: A közmunka program megítélésének megoszlása a válaszadó háztartások körében (%)

Forrás: A Faluszemináriumi Kutatóműhely adatbázisa alapján saját szerkesztés, 2020

A háztartások 35%-a szerint kifejezetten pozitív a hatása, mert munkát ad az amúgy munka nélkül lévő embereknek (ezek közt elsősorban a roma kisebbség tagjait emelték ki), ha lassan is, de épül, gyarapodik a falu, a program értékrendet mutat és közvetíti az érintett családoknak, a tapasztalatok pedig egyértelműen jobbakként mutatkoznak, mint más településeken. Akik hasznosnak ítélték meg a programot, de aggályaik voltak (19%), elsősorban az alacsony fizetést és motivációt, a közmunkások hozzáállását, a lassú munkavégzést emelték ki problémaként. A kritikus hozzáállásuk véleménye ugyanezen dimenziók mentén, de már negatív felhanggal jelenik meg (13%), míg a megkérdezettek 23%-a már egyértelműen értelmetlennek tartja a közfoglalkoztatás helyi gyakorlatát, és úgy véli, semmilyen érdemi munka illetve gyarapodás nem jár vele.

Vizsgáltuk azt is, a lakosok véleménye szerint van-e értelme a közmunkaprogram keretében mezőgazdasági termeléssel foglalkozni Tiszaladány önellátása érdekében a jövőben. Itt az előző eredményhez képest meglepő eredmények jöttek ki, mivel a jövő tekintetében a válaszadók 80%-a szerint van értelme ebbe az irányba mozdulni. Ennél a kérdésnél, miközben 9% megítélése semleges volt, csupán a válaszadók 11%-a nyilatkozott negatívan. Ehhez valószínű köze van annak, hogy az önkormányzat által folytatott közösségi célú gazdálkodás jól ismert a településen.

Összefoglalás

Az összegzéshez a fentebb közölt eredményeken túl a fontosabb agárszereplőkkel készült interjúkra, a lakosokkal a kérdőívzés során lefolytatott beszélgetésekre is támaszkodunk.

Tiszaladányon a mezőgazdaság korábban hagyományosan jelentős szerepet töltött be. Egyes elmondások szerint a rendszerváltást megelőző időszakban olyan jól működő gazdaságok üzemeltek, hogy „*abból egy gyermeket mindenki tudott iskoláztatni*”. A helyi gazdálkodásban a világháborúkat követően a kolhozosítás, a TSZ kialakítása hozott változást. Az interjúk alapján kezdetben leginkább a hozzá nem értő vezetés okozott problémákat, ugyanakkor a '80-as évekre egy jól működő szimbiózis alakult ki a szövetkezet és a háztáji gazdálkodás viszonylatában, mely szinte minden háztartás számára pozitív hozadékot eredményezett.

Sajátos vonása a településnek, hogy a szövetkezet átalakulása jó 20 évet csúszott az országos átlaghoz képest, mivel itt 2011-ben következett be az, ami máshol a '90-es évek elején. További sajátosság eddigi eredményeinkhez képest, hogy itt a korábbi földek és eszközök jelentős része jellemzően nem helyi vállalkozóhoz került.

A Tiszaladány körüli földek, a település agrárhagyományai, illetve a még jelenlévő gazdálkodás önmagában potenciált biztosítana, hogy a mezőgazdaság határozott szerepet töltsön be a településen. Az ehhez szükséges meghatározó input, a föld, azonban arányait tekintve alapvetően már nem a helyiek tulajdonában van. Mint azt más településeken is láttuk korábban, ha a gazdálkodás a TSZ időszak után - a művelt terület nagysága alapján - döntően nem helyi vállalkozók irányítása alatt folytatódik tovább, ha nem helyben lakó személyek fogják össze a termelést, akkor az adott település gazdálkodása egyfajta „külső” függőségbe kerül. Ez - mint ahogy Tiszaladányban is tapasztaltuk - nem azt jelenti, hogy ebben az esetben az agrárium nem jelent megélhetést a helyiek egy részének, de azt viszont igen, hogy a termelői hozzáadott érték már nem a saját településen csapódik le.

Azt, hogy a mezőgazdasággal kapcsolatos folyamatokat, a helyi gazdálkodók együttműködését nem fogja össze/nem vállalja fel senki, szinte mindenki megerősítette. A kooperáció hasznosságát és szükségességét szintén mindenki elismerte. Ezek a fajta megállapítások szintén általános falukutatói eredménynek számíthatnak.

Egyes vélemények alapján az agrárium jelenleg is a helyi gazdaság legerősebb ága. Vizsgálataink alapján azt tapasztaltuk, hogy a gazdálkodás szerepe az általános vidéki tendenciákhoz hasonlóan csökken. Mindemellett a kutatásunkba vont háztartásokban összefogott lakosoknak egynegyede valamilyen szinten kötődik, kötődött a mezőgazdasághoz, a háztartások szinte mindegyike termel valamit vagy tart állatot, és az interjú alanyok becslése alapján fő- vagy mellékállásként az agrárium által a háztartások egy jelentős hányada érintett.

Más településekhez viszonyítva itt azt tapasztaltuk, jellemzőbb a fiatalabb generáció jelenléte, illetve akarata a gazdálkodás továbbfolytatására. Ugyanakkor, hasonlóan az általános tendenciákhoz, a nagyüzemi termeléssel és a nagyobb tőkével szemben jóval korlátozottabb lehetőségek gátolják, ellehetetlenítik a kisebb és fiatal, vagy pályakezdő termelőket. Itt is elsősorban a termőföldhöz jutást emelték ki a helyi szereplők.

A háztartások döntő része önellátásra termel. A nagyobb területen gazdálkodók szántóföldi terményeiket felvásárlóknak, vagy a TSZ utód nagyvállalkozónak adják el. Ugyanakkor hozzá lehet jutni helyben előállított termékekhez, melyek kapcsán elsősorban a tej, tejtermékek, húsárúk, szörpök és lekvárok emelhetők ki. Ezek a turizmus esetleges fellendítése esetén is szerepet kaphatnának.

A mezőgazdaság közösségi szerepe az önkormányzat tulajdonában lévő 400 négyszögöles, illetve az egyház által átengedett ugyanekkora területen, a közmunkások bevonásával a közkonyhára termelő önkormányzati gazdálkodáson keresztül érhető tetten Tiszaladányon. Ez a tevékenység átlag napi 5 órában, 5-6 közfoglalkoztatottnak jelent elfoglaltságot a tenyészidőszakban. A döntően zöldeket előállító tevékenység produktumait a közellátásban használják fel. Az érintett önkormányzati telken álló ház felújítása eredményeként egy raktárként funkcionáló pince kialakítására kerül sor a közeljövőben, illetve a tervek közt szerepel egy esetleges feldolgozó üzem kialakítása.

Összességében megállapítottuk, a mezőgazdaság szerepvesztése tovább folytatódó tendencia a településen, ugyanakkor a település „agrár-kitettsége” még jellemzően nagyobb, mint az általános tapasztalataink mutatják. Ismét kiviláglott, hogy megfelelő szakpolitikával és intézkedésekkel a vidéken élők jelentősebb részének nyújthatna megélhetést az agrárium, és számos esetben, mint ahogy ezt Tiszaladányon is tapasztaltuk, még meg van a kedv, az akarat, az adottságok és a hagyományok. A fiatalabb generáció helyzetbe juttatása, a diverzifikáció kialakításának ösztönzése, a kis és közepes vállalkozások megfelelő támogatása, a földhöz jutás feltételeinek szabályozása, az élelmiszer feldolgozó kapacitások kialakítása, a turizmussal, a változó élelmiszer-fogyasztói szokásokkal, a helyi piacokkal történő összeszinkronizálás sokat visszaállíthat az agrárium vidékgazdaságban elvesztett szerepéből. Meggyőződésünk, hogy Tiszaladány esetén ez mindenképpen így van.

Irodalomjegyzék

- Beluszky P. - Sikos T. T. (2007): Változó falvaink (Magyarország falutípusai az ezredfordulón). MTA Társadalomkutató központ, Budapest*
- Csete L. - Láng I. (2005): A fenntartható agrárgazdaság és a vidékfejlesztés. Budapest: MTA TKK.*
- Demeter P. - Ritter K. (2015): Hollókő - tendenciák a mezőgazdaságban. Acta Regionis Rurum 9. pp. 34-43.*
- Demeter P. - Ritter K. (2017): Bag - a mezőgazdaság jelentőségének vizsgálata. Acta Regionis Rurum 11. pp. 56-67.*
- Demeter P. - Ritter K. (2018): A mezőgazdaság jelentősége Komlósán. Acta Regionis Rurum 12. pp. 52-67.*
- Dobány Z. (1995): A taktaközi települések történeti földrajza a XVIII. század közepétől 1945-ig. Történeti földrajzi tanulmányok, Nyíregyháza.*
- Gazdag F. (1982): Életszínvonal és életmód alakulásának vizsgálata Tiszaladány község viszonyai alapján. doktori értekezés (kézirat).*
- Mihály Zs. (2011): Út a megélhetés felé? - Baks, mint agrárfalú. Acta Regionis Rurum 5. pp. 29-43.*
- Molnár M. (2012): Településföldrajzi vázlatrajz Tiszaladányról. Acta Regionis Rurum 6. pp. 10-18.*
- Ritter K. (2019): A mezőgazdaság helyzete és szerepe Bakson. Acta Regionis Rurum 13. pp. 63-81.*
- Tordai N. (2012): Adalékok a tiszaladányi TSZ múltjához. Acta Regionis Rurum 6. pp. 66-73.*
- Tóth G. (2012): Tiszaladány történeti, szerkezeti leírása. Acta Regionis Rurum 6. pp. 19-26.*
- Wenzel G. (1860): Árpád-kori okmánytár I. Budapest*

Interjúalanyok

- a 7. brigád vezetőnöje
Bejó József, közmunka program vezető, gazdálkodó
Bényei György, gazdálkodó
Ifj. Kapuvári Miklós, gazdálkodó
Liszikai Attila, falugondnok, gazdálkodó
Liszikai Ferenc, polgármester, gazdálkodó
Liszikai Kristóf, gazdálkodó
Sári Ilona, kistermelő
Szabó Gyula és Szabó Péter, gazdálkodók
Várkonyi Béla és felesége, szarvasmarha tartó gazdálkodók

HONNAN, HOVÁ: A 2012-ES ÉS 2020-AS TISZALADÁNYI KUTATÁSOK TANULSÁGAI

WHERE FROM AND TO: LESSONS LEARNED FROM THE 2012 AND 2020 RESEARCHES AT TISZALADÁNY

Nagyné Molnár Melinda egyetemi docens, SZIE

Melinda Nagyné Molnár associate professor, SZIU

Absztrakt

Tiszaladány 2012-ben és 2020-ban volt színhelye a gödöllői Faluszemináriumi Kutatóműhely kutatásainak. Egy olyan falu vizsgálatára vállalkoztunk, mely 2001-ben a Beluszky P.- Sikos T.T. szerzőpáros által készített hazai falutipizálásban a „Rohamosan fogyó népességű, rossz munkaerőpiaci helyzetű aprófalvak jelentős agrárkeresővel” elnevezésű csoportba sorolódott. Három karakteres vonást hangsúlyozott ki ez a besorolás: a fogyó népességet, a kevés munkalehetőséget, és a megélhetésben az átlagnál nagyobb hangsúlyt kapó mezőgazdaságot. A 2012-ben elindult, és 2020-ban folytatódó kutatás annak próbált a végére járni annak, hogy vajon ebben az egyik legkedvezőtlenebb falutípusba sorolható taktaközi faluban, hogyan zajlik a mindennapi élet. Miként alakult, alakulhat tovább a falu demográfiai trendje? Miként működik a helyi kisebbségi politika? Van-e, lesz-e jövő a mezőgazdasági megélhetésben? Mérhető-e a pozitív kisugárzása a tágabb térség (Tokaj-Zemplén) kiemelt fejlesztési programjainak? Ebben a fejezetben a vizsgált időszakról nyert ismereteink alapján egy globális szintézisre vállalkozom. Egy olyan átfogó helyzetkép megrajzolására, mely alapján a kihívások és lehetőségek is jól megrajzolhatók.

Abstract

In 2012 and 2020, Tiszaladány was the place of the research of the Village Seminar Research Workshop in Gödöllő. In 2001, the authors Beluszky P.- Sikos T.T. classified this village as the village type called “Small villages with a rapidly declining population and a poor labor market situation with a significant number of agricultural workers”. In both 2012 and 2020, an enthusiastic research team tried to explore how the everyday life goes on in this village in the Taktaköz, belonging in one of the most unfavorable village types. How did the demographic trend of the village develop and continue to develop? How does local minority policy work? Is there or will there be a future in agricultural livelihoods? Can the positive impact of the priority development programs in the wider region (Tokaj-Zemplén) be observed? In this chapter, I undertake a global synthesis based on our knowledge of the examined period. To draw a comprehensive picture of the situation, on the basis of which the challenges and opportunities can be drawn well.

Van-e meghatározható célja egy településnek?

Minden település abban érdekelt, hogy az adottságait a lehetőségekhez mérten minél jobban hasznosítsa. Ez nagyon hasonlatos azzal a vállalatgazdaságtani alapelvvel, aminek középpontjában a versenyképesség áll. A versenyképesség eredendően a piaci versenyben való pozíciószerezést és tartós helytállást jelenti (Horváth Gy. 2001). A régiók/ települések versenye, azaz a területi verseny szinten eltér pl. a termékpiacon megjelenő vállalati versenytől. Az egyes települések, régiók

egyrészt sokkal összetettebb tényezőrendszer alapján hoznak döntést, másrészt közöttük a hálózatos összekapcsoltság, az együttműködés sokkal szükségszerűbb, mint a vállalati szereplők között. Az tehát, hogy egy település adott időben mennyiben és miért tekinthető sikeresnek, számos gazdasági-társadalmi (versenyképességi) tényező függvénye (Molnár M. 2012).

Ebben a fejezetben a sikerfaktorok feltérképezésére vállalkozom. Ez egy szintetizáló műfaj. A faluszemináriumi kutatásaink során mindig akkor készíthető el, ha a vizsgált faluról a különböző tématerületeken kutató kollégák, hallgatók tudományos eredményei már megszülettek. A település sikerességét meghatározó faktorok segítségével rendszerbe lehet szedni az egy-egy tématerületen nyert kutatási eredményeket, kidomborítva benne a település versenyképességének javítását célzó tapasztalatokat (Nagyné Molnár M. 2013). A következő oldalakon a két vizsgált év (2012, 2020) kutatási tapasztalatainak összegzése következik az alábbi sikerességet meghatározó tényezők számba vételével:

- közlekedési elérhetőség
- hasznosítható helyi erőforrások
- hiteles településvezetés
- a jövőtervek „beágyazása” a helyi közösségbe
- tevékeny közösség
- pozitív belső imázs

Közlekedési elérhetőség

Tiszaladány közlekedéscsoporthoz értelemben peremhelyzetű. Akkor is, ha a falu a 151-es km-ig megközelíthető az M3-as autópályán, és számos út-alternatíva is rendelkezésre áll a megközelítésére, beleértve a révvel való közlekedést is. Jó hír, hogy a jelenleg kétsávos 37-es útnak elkezdődött a felújítása és kiszélesítése a Szerencs-Sátoraljaújhely szakaszon, ami meggyorsítja és biztonságosabbá teszi a közlekedést. Tervben van a mellékúthálózat megújítása is. Közvetlen vasúti összeköttetése a falunak nincs. Tokajon van a legközelebbi vasútállomás. A közösségi közlekedés legfontosabb eszköze éppen ezért a busz. A legfontosabb közlekedési célpont a térségi központ: Tokaj. A falu lakossága többnyire elégedett a falu tömegközlekedési elérhetőségével és minőségével. A kérdőívben megkérdezettek összességében 5-ös skálán átlagban 3,23-ra értékelték a tömegközlekedés minőségét, ami csupán két századdal rosszabb érték, mint 2012-ben volt (Kárász K. 2020).

Itt fontos megjegyezni, hogy a Tokaj-Zemplén Kiemelt Fejlesztési Program részeként a kerékpáros turizmusnak, mint az egészségturizmus egyik legnépszerűbb ágának a fejlesztése is fontos célkitűzés, amely idővel egyre összetettebb hűzóhatást gyakorolhat a szolgáltató szektorra is. A biciklikölcsönzés és -javítás mellett a kerékpáros pihenők létesítése és működtetése, a vendéglátóhelyek, bicikliállások és programok is új munkahelyeket teremthetnek. Az a mintegy 150 km hosszú körpanoráma-kerékpárút, amely össze fogja kapcsolni a Zempléni-hegység természeti és kulturális adottságait és megteremti a kerékpáros összeköttetést Kassával is, ugyan közvetlenül nem érinti Tiszaladányt; de Tiszaladánynak is van kerékpárúthálózat-fejlesztési terve, amely nyomán fellendülhet a kerékpáros turizmus, és amely hosszú távon összekapcsolódhat a nagytérségi projekttel (Kárász 2020).

Hasznosítható helyi adottságok

Tiszaladány esetében csak úgy, mint máshol, a hasznosítható adottságok színes képet mutatnak. Ezek egy része *közvetlenül* integrálható a helyi gazdaságba (ilyenek pl. a táji turisztikai értékek, a mezőgazdasági adottság), más részük például a speciális szaktudás (kosárfonás, a hagyományok) csak *áttelesen* (Molnár M. 2012). Mivel a hasznosítható helyi adottságok igen gazdag anyagi és nem anyagi értékek gyűjteménye, így az alábbiakban csoportbontásban vizsgálódok. Előbb a humán erőforrás általános jellemvonásának összegzése, majd a falu megélhetési alternatíváinak számbavétele következik.

Humán erőforrás-adottságok

Tiszaladányt a Taktaközhöz tartozó kistelepülések periférikus humán erőforrás-helyzete jellemzi. Közel két évtized alatt Tiszaladány elvesztette a népességének közel egyötödét (Kovács Cs. 2020). A falut jellemző természetes fogyásból, illetve a vándorlási egyenleg negatív értékeiből gyenge térségi népességmegtartó képesség mutatkozik (Lőrinc B. 2020). A helyiek tapasztalatai szerint a felsőfokú végzettséggel rendelkező tiszaladányiak szinte biztosan nem maradnak a faluban, ami a település jövője szempontjából komoly probléma. Többségében ma még az a trend, hogy az elvándorló tiszaladányiak célja a közeli nagyvárosok felé mutat: Debrecen, Miskolc és Nyíregyháza irányába (Lőrinc B. 2020).

A negatív trendek ellenére van pozitív tendencia is. 2012-ben és 2020-ban is vizsgáltuk az elköltözési hajlandóságot. 2020-ban azt tapasztaltuk, hogy a faluból való elköltözés szándéka kevésbé volt megfigyelhető a megkérdezettek körében, mint 8 évvel korábban. Ebből arra következtethetünk, hogy a lakosság kötődése a településhez nem romlott, sőt bizonyos fokig javult is (Baka F. 2020).

Aggasztó ugyanakkor, hogy miközben a 2000-es évek elején a munkaképes korú népesség aránya még emelkedő tendenciát mutatott, a 2010-es évektől ez a folyamat megfordult. A korszerkezet alakulásából megállapítható, hogy a faluban folyamatos a fiatalok arányának csökkenése az elmúlt évtizedekben, azaz a népesség előregedőben van (Kovács Cs. 2020, Lőrinc B. 2020). Ugyanakkor a település csak akkor tud jövőt tervezni, ha az ambiciózus fiataljait képes lesz megtartani. Sajnos ezzel ellentétes irányban hat, hogy mivel a tiszaladányi gyerekek a negyedik osztály elvégzése után Tokajba kényszerülnek (mivel ma már felső tagozatos oktatás nem folyik Tiszaladányban), emiatt a fiatalok nagyon korán elkerülnek a faluból, ami gyengíti a Tiszaladányhoz való kötődésüket (Lőrinc B. 2020). A tapasztalatok azt mutatják a korábbi kutatásainkban is, hogy azok a gyermekek, akik korán elkerülnek a faluból, könnyebben is hagyják el azt fiatal felnőtt korukban végleg (Molnár M. 2009, 2011, 2018, 2019, Bogárdi T. 2014, 2015, 2016, Gugi et al. 2010, Lőrinc B. 2017).

Ami a foglalkoztatottsági helyzetet illeti, még mindig kedvezőtlennek számít. Azzal együtt is, hogy a 2009-es 23%-os munkanélküliségi ráta lecsökkent 10% környékére (Kovács Cs. 2020). Ez feltétlenül fontos előrelépésnek számít. Ugyanakkor az átlagos jövedelem-színvonal még mindig nagyon szerény. Az országban mért egy aktív korú lakosra jutó átlagos éves nettó jövedelem másfélszerese, mint Tiszaladányban (2019). Ez azt mutatja, hogy a településen (és térségében) van még tennivaló a jövedelmi- és munkaerőpiaci helyzet javításán (Lőrinc B. 2020), nem is szólva a rossz munkaerőpiaci potenciálú roma népesség növekvő lélekszámából adódó kihívásokról (Kovács Cs, 2020).

Gazdasági adottságok

A megélhetési lehetőségek Tiszaladányban alapvetően a mezőgazdaság és turizmus helyi lehetőségeitől, részben a környék városainak gazdasági potenciáljától függ. A kérdőíves felmérésünkben is vizsgáltuk, hogy vajon mennyire tartják Tiszaladány jövője szempontjából fontosnak a környező városok fejlődési potenciálját, a helyi mezőgazdaság és a falusi turizmus lehetőségeit. Tapasztalataink szerint a 2012-es felméréshez képest mindhárom vonatkozásban (magasabb átlagértékkel) erősebb meggyőződésű pozitív válaszokat kaptunk (Lőrinc B.2020).

A település általában véve vett vonzerejét a helyiek főként a természeti értékekben, illetve az erős közösségi életben látják (pl. Kis-Tisza, Tokaj közelsége, helyi gyülekezeti élet, sportélet, énekkar (Lőrinc B. 2020). Ha turisztikai szempontból tekintünk az értékleltárra, akkor a Tokaji borvidék közelsége, a falusi turizmus vonzereje az, ami igazán jól használható erőforrása a falunak. Tapasztalataink szerint a településvezetés úgy próbálja fejleszteni ezeket (is) támaszkodva a falut, hogy folyamatosan monitorozza, hogy a tágabb térségben megvalósuló nagyobb fejlesztési koncepciók, járulékosan milyen lehetőséget teremtenek meg a falu számára. Így bár a falu például hivatalosan nem kedvezményezettje a Tokaj-Zemplén Kiemelt Fejlesztési Programnak, mégis közvetve tud profitálni a térségbe jutó fejlesztésekből. Ez egyfajta közvetett, vagy másodlagos részvételt jelent a nagyobb volumenű térségfejlesztési programokban, ahol Tiszaladánynak azokat a könnyen áttekinthető és könnyen megvalósítható fejlesztéseket kell megtalálnia, amelyek iránt a térség más településeinek az érdeklődését is fel tudja kelteni, vagy olyan dolgokat kínál majd a jövőben, amelyek kellően vonzóak a nagyobb fejlesztések közvetlen kedvezményezettjei számára is (Kárász K. 2020).

A település hagyományos agrármegélhetésének kilátásával kapcsolatban viszont nem ilyen kedvező a helyzet. Az egyik tény, ami meghatározza a lehetőségeket, hogy a település földjeinek minősége általában nem mondható túl jónak. Ez az átlagos minőség nemcsak a Tokaji járás, nemcsak a megye, hanem az országos átlagnál is kedvezőtlenebb (ÁMÜ 2000). A használt terület nagy része szántóterületet takar. A 2000-es adatokhoz képest a legszembetűnőbb változás a termőterületben, illetve az erdő területekben van. Arányait tekintve a konyhakertek visszaszorulása is jellemző. Ha a gazdaságok 1000 lakosra jutó számát vizsgáljuk, ugyanakkor megfigyelhető, hogy Tiszaladányban a gazdálkodás még mindig meghatározó. (Ezt mutatom be néhány fénykép segítségével a tanulmány végén: 28-31. kép). A mezőgazdaság hangsúlyosabb szerepét jelzi, hogy a település - járáshoz képest is nagyobb - értékei a megyei és országos átlagoknak gyakorlatilag a dupláját teszik ki. Ugyanakkor észlelhető az agrárium szerepének a tendenciózus visszaszorulása is, mivel a gazdaságok száma 10 év alatt majdnem a felére csökkent. A statisztikai adatok alapján az állatállományban is átlagosan csökkenés figyelhető meg. A regisztrált őstermelők 1000 lakosra jutó számában 2009 és 2019 között is összességében visszaesés volt tapasztalható Tiszaladányon (Ritter-Erdélyi-Kárász 2020).

Fontos, a mezőgazdasági termelés jövőjét meghatározó másik tény, hogy a megkésített privatizáció után a Tiszaladány körüli földek legnagyobb része nem helyiek tulajdonába került. Márpedig ha nem helyi vállalkozók irányítása alatt folytatódik tovább a termelés, ha nem helyben lakó személyek fogják össze a munkát, akkor a település gazdálkodása egyfajta „külső” függőségbe kerül. Ez azt is jelenti, hogy a termelődő hozzáadott érték már nem a saját településen csapódik le (Ritter-Erdélyi-Kárász 2020).

A fontosabb helyi szereplőkkel készült interjúk során a mezőgazdasággal valamilyen szinten (a házi kerten kívül) foglalkozó háztartásokat átlagosan nagyjából 25-30-ra lehet becsülni. Ők azok, akik kifejezetten a mezőgazdaságból élnek vállalkozóként, őstermelőként (tehát nem

alkalmazottként) fő- vagy mellékállásban megélő háztartásokkal együtt. Bár a máshol is tapasztalható előregedés itt is tendencia a gazdálkodás kapcsán, Tiszaladányban a szokásosnál nagyobb számban talákoztunk a gazdálkodást folytató/elkezdő fiatalabb generációval. A jellemző termékek a gabonafélék, a kukorica és a napraforgó (Ritter-Erdélyi-Kárász 2020).

A helyi termékek kialakítása, mint a helyi mezőgazdaság lehetséges kitörési pontja itt még gyenge lábon áll. A megkérdezett háztartások közel egyötöde nyilatkozott úgy, hogy nem ismernek helyben előállított terméket. A többi háztartás a legnagyobb arányban a tejet és a tejtermékeket azonosította be, tehát ezek a helyi termékek a legismertebbek a faluban. Ebben nagy szerepet játszik a hagyományos, tejelő szarvasmarha tartást tovább folytató gazdaságok jelenléte. (2012-höz képest viszont jelentős volt ebben az ágazatban a visszaesés.) A helyi termékek kapcsán kiemelkedik még a fonott kosár, amelyet a település jól ismert mestere még mindig készít. Megemlíthető még a méz, a zöldségek, a hús termékek és a tojás szerepe, melyet a háztartások közel egytizede ismert. Akik a termékeket ismerték, azok ezeket jellemzően vásárolják is, és az 1-4 skálán történő értékelésnél (ahol 1 volt a legrosszabb, és 4 a legjobb minősítés) gyakorlatilag minden helyi terméket 4-esre értékelték (Ritter-Erdélyi-Kárász 2020).

Hiteles helyi vezetés

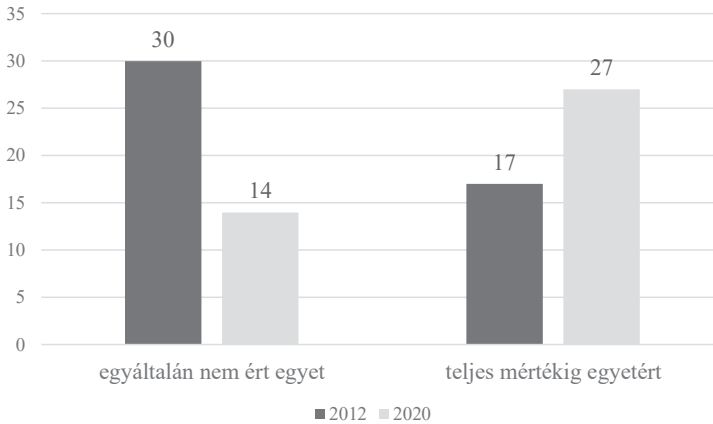
A hasznosítható helyi adottságok önmagukban természetesen nem tesznek sikeressé egyetlen települést sem. Ehhez szükséges, hogy legyen olyan aktív kezdeményező erő, amely felvállalja a helyi értékek érvényre jutását a falu szolgálatában (Molnár M. 2012). Tiszaladányban több aktív szereplőt neveztek meg a megkérdezettjeink a kérdőíves felmérésben a település élén. 2012-ben és 2020-ban is fontos szervező erőnek tekintették a polgármestert és a képviselőtestületet, valamint a lelkes-asszony és az iskola-óvodapedagógusok munkáját is. Pozitív fejlemény, hogy a 2012-es kutatáshoz képest a válaszadási hajlandóság jóval nagyobb volt 2020-ban arra a kérdésre, hogy „kiket tart a falu vezetőinek”? A megkérdezettek mindössze 3%-a nem adott erre a kérdésre választ (2012-ben 9% nem nyilatkozott). Míg 2012-ben voltak erős kritikái észrevételek is a helyi vezetés munkájával kapcsolatban, addig 2020-ban jóval visszafogottabb volt a kritika. A polgármestert és a képviselőtestületet a megkérdezettek 94%-a egyértelműen megemlítette a falu valódi vezetői között. És míg 2012-ben a megkérdezettek 14%-a azon a véleményen volt, hogy őket a településvezetésben nem képviseli senki, addig 2020-ban a megkérdezetteknek már csupán 5%-a vélekedett így.

A jövőtervek beágyazása a helyi közösségbe

A falvakban folytatott kutatási tapasztalatunk az, hogy a hasznosítható helyi adottságok és a hiteles, aktív helyi vezetés sem feltétlenül elégséges egy sikeresség útját járó település jövőjéhez, ha a menedzsmentmunka egyébként nincs kellően beágyazva a közösség tudatába. Arra nézve, hogy a jövőtervek beágyazódottságát a helyi közösségben vizsgálni tudjuk, a kérdőívbe beillesztettünk egy ezt mérő kérdést. A megkérdezetteknek egy 5 fokozatú skálán kellett értékelést adni arról, hogy mennyire értenek egyet azzal a megállapítással, hogy „a helyiek jól ismerik a falu fejlesztési terveit, tájékozottak a falu helyzetéről, jövőjéről”. Az 5-ös a maximális egyetértést, az 1-es az állítás abszolút tagadását jelentette. A 2012-es és a 2020-as eredményeket összevetve a tapasztalatunk az volt, hogy míg 2012-ben az egyetértés átlagos értéke 2,65 volt, 2020-ra ez 3,3-re javult. 2012-ben a megkérdezettek csaknem 30%-a egyáltalán nem értett egyet a megállapítással, 2020-ban ezek aránya a felére apadt (14%), míg a megállapítással maximálisan egyetértők aránya javult: 2012-ben a válaszadók 17%-a tartozott ide, 2020-ban a 27%.

Összességében tehát a falu aktív helyi menedzsmentjének munkája támaszkodik a helyi közösségre, ezen a téren a falu az elmúlt 8 év alatt jelentős fejlődésen esett át (1. ábra).

1. ábra: A kérdőíves felmérés során „a helyiek jól ismerik a falu fejlesztési terveit” megállapítással való egyetértés (%)

Megjegyzés: Az 5-ös a maximális egyetértést, az 1-es az állítás abszolút tagadását jelentette. Az 1 ábrán csak ez a két álláspont %-os megjelenése van ábrázolva az összes válasz %-ában.

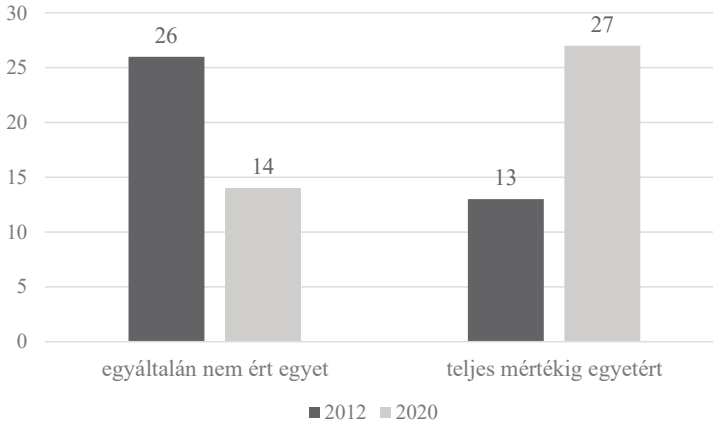
Forrás: a Faluszemináriumi Kutatóműhely 2012-es és 2020-as adatbázisa alapján szerkesztette a szerző

Közösségi kohézió

A települések sikerességének következő fontos ismérve a közösségi kohézió. Az igazán jól működő településeken ugyanis összetartanak az emberek. Tapasztalataink szerint ez számos formában megjelenhet: kollektív identitás-tudat, elköteleződés, felelősségvállalás, közös érték- és hagyományörzés stb. A kérdőíves felmérésünkben vizsgáltuk, hogy a megkérdezettjeink hogyan értékelik azt a megállapítást, hogy „Tiszaladányban az emberek megértik egymást.” Az 5-ös a maximális egyetértést, az 1-es az állítás abszolút tagadását jelentette. A 2012-es és a 2020-as eredményeket összevetve a tapasztalatunk az volt, hogy míg 2012-ben az egyetértés átlagos értéke 2,8 volt, 2020-ra ez 3,3-re javult. 2012-ben a megkérdezettek több mint negyede (26%-a) egyáltalán nem értett egyet a megállapítással, 2020-ban ezek aránya a felére apadt (14%), míg a megállapítással maximálisan egyetértők aránya javult: 2012-ben a válaszadók 13%-a tartozott ide, 2020-ban viszont ennek több mint a duplája (27%). Ez a tendencia arra utal, hogy 2012-höz képest javult a közhangulat (2. ábra) .

A sikerességhez az is szükséges, hogy ne legyen a helyi közösség fragmentált. 2020-ban megkérdeztük, hogy egyetértenek-e azzal, hogy „Tiszaladányban az emberek segítik egymást”. Az 5-ös a maximális egyetértést, az 1-es az állítás abszolút tagadását jelentette. Az egyetértés átlagos értéke 3,7 volt. A megkérdezettek több mint harmada (37%-a) ezzel maximálisan egyetértett, és csak a megkérdezettek 5%-a gondolta úgy, hogy ez egyáltalán nem igaz Tiszaladányra. A helyiek tehát alapvetően érzik a közösségi együttműködés jelenlétét a faluban.

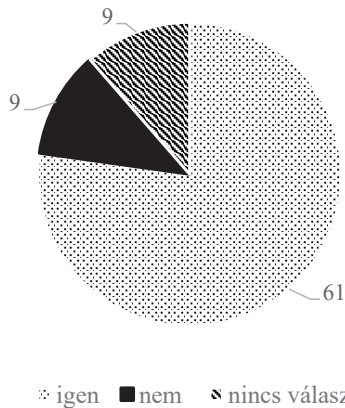
2. ábra: A kérdőíves felmérés során „Tiszaladányban az emberek megértik egymást” megállapítással való egyetértés (%)

Megjegyzés: Az 5-ös a maximális egyetértést, az 1-es az állítás abszolút tagadását jelentette. Az 1 ábrán csak ez a két álláspont %-os megjelenése van ábrázolva az összes válasz %-ában.

Forrás: a Faluszemináriumi Kutatóműhely 2012-es és 2020-as adatbázisa alapján szerkesztette a szerző

3. ábra: Szükségesek-e a közösségi szervezetek a faluban? A kérdőíves felmérés során „Tiszaladányban az emberek megértik egymást” megállapítással való egyetértés (%)

Forrás: a Faluszemináriumi Kutatóműhely 2020-as adatbázisa alapján szerkesztette a szerző

Arra a kérdésre, hogy kellene-e közösségi szervezetek a faluban, viszont nem volt egyértelműen pozitív a válasz. A válaszadók 61%-a mondott igent, 9%-a nemet, és ugyanennyien tartózkodtak (3. ábra). A válaszadás nem túl kedvező eredménye összefügghet azzal, hogy nem feltétlenül tudták a megkérdezettjeink értelmezni a közösségi szervezet fogalmát. Erre utal, hogy a

megkérdezettek több mint harmada egyetlen civil szervezetet sem tudott felsorolni, pedig bizonyára minden helyi lakos ismeri a polgárőrséget, vagy mondjuk a helyi fociklubot. A véletlenszerű mintavételünkben a vizsgált háztartásoknak mindössze ötödében (22%) találtunk olyan családtagot, aki tagja valamilyen helyi civil szervezetnek. Ez azt mutatja, hogy vélhetően Tiszaladányban is, csak úgy mint máshol, egy maroknyi aktív, a helyi közösségért áldozatot hozni akaró és tudó mag van. A többség igazán nem él szervezett formában aktív közösségi életet.

Az egyházi élet, különösen is a helyi református közösség szintén fontos szerepet tölt be a falu összetartásában. A lelkész asszony faluban betöltött szerepét jól jellemzi, hogy nagyjából minden negyedik megkérdeztünk a falu „vezetői,” azaz mértékadó szereplői közt említette (27%-a a megkérdezetteknek). Összességében az a tényt, hogy a megkérdezettek 84%-a egyértelműen fontosnak tartja az egyházat, mint közösségszervező erőt is azt mutatja, hogy egy szakrálisan is megtámogatott közösségről beszélhetünk.

Ezt a pozitív képet némileg árnyalja, hogy megkérdeztük azt is, hogy egyetértene-e azzal, hogy „Tiszaladányban mindenki a saját életével van elfoglalva.” Ezzel a megállapítással azt szerettük volna megtudni, hogy vajon milyen mértékben individualizálódott a falu. Az 5-ös a maximális egyetértést, az 1-es az állítás abszolút tagadását jelentette. Az egyetértés átlagos értéke 3,3 volt. A megkérdezettek több mint negyede (37%-a) ezzel maximálisan egyetértett, és csak a megkérdezettek 12%-a gondolta úgy, hogy ez egyáltalán nem igaz a tiszaladányiakra. Ez a tapasztalat sajnos azt jelzi, hogy az individualizálódás jelen van a faluban.

Mivel a településen jelentős számú cigány kisebbség él, így fontos volt megvizsgálni, hogy vajon mennyire tekinthető egységesnek a faluközösség: van-e törésvonal a cigányok és a magyarok kapcsolatában. A tapasztalatunk az, hogy a faluban a látható társadalmi különbségek ellenére a cigányok és magyarok együttélése ma is nyugodt, békés; ugyanúgy, ahogyan az 2012-ben is kimutatható volt (Mezei M. -Nagy A. 2020). Társadalmi konfliktusokról nem beszélhetünk. Ugyanakkor fontos kérdés a felzárkóztatás ügye. Erre legkézenfekvőbb a helyi oktatás intézménye volna az egyik legfontosabb színtér, de Tiszaladányban ez az eszköz nem tudja betölteni felzárkóztató funkcióját. Ez szorosan összefügg a már korábban említett iskola helyzetével. Helyben sajnos csak az általános iskola alsó tagozata érhető el, amely egyre inkább cigány származású beiskolázottakkal működik. Az iskola alapvetően hátrányos helyzetű tanulói között gyakori a korai lemorzsolódás és a szegénységi csapdák különböző formái. Kutatásunkból az derült ki, hogy leginkább a sport (főként a futball) működik fontos integrációs eszközként (Mezei M.-Nagy A. 2020).

Pozitív belső imázs

Sikeres egy település hosszú távon akkor lehet, ha a saját (belső) imázsa, azaz az adott térben élő emberek képe a saját településükről *pozitív* (Molnár M. 2012). Tapasztalataink szerint ezen a téren is pozitív irányú elmozdulás tapasztalható. A 8 évvel ezelőtti kutatás eredményei alapján a lakosság jelentős része nem látott különbséget saját települése és a környező, nehéz helyzetben lévő települések között. Az általános megítélés az volt, hogy Tiszaladány is csak egy a nehéz sorsú taktaközi települések sorában: nincs munkahely, a lakosság elöregedő és a fiatalok elvándorolnak. A válaszadók nagyobb része ugyanakkor 2020-ban láthatóan pozitívabban ítélte meg a saját települését, ahol kiemelték, hogy szorgalmas, dolgozó és segítőkész emberek laknak, jó a közösség, még a cigány-magyar együttélés is kiemelkedően jó, a falu csendes és békés, valamint szép az épített és természeti környezet (Baka 2020). A pozitív elmozdulás jele az is, hogy míg a kérdőíves felmérésünkben a kedvezőtlen adottságú települések megnevezése során 2012-ben a falu jelentős

említés számot ért el, ugyanakkor 2020-ban már csak elvétve említették a falut a hátrányos helyzetűek között. Igaz, a kedvező helyzetű települések között sem említették túl sokszor Tiszaladányt, de már jóval kevésbé tapadt a nevéhez hátrány, avagy negatív tartalom (Baka 2020).

Összefoglalás

A 2012-es és a 2020-as Faluszemináriumi Kutatóműhelyben végzett kutató munka azt bizonyította, hogy Tiszaladány is számos demográfiai és gazdasági kihívással néz szembe. Fontos kiemelni, hogy az eleve meglévő nehézségek mellett a 2020-as vizsgálatunk egy olyan globális gazdasági válságot előidéző pandémia rövid nyári „szünetében” zajlott, amikor épp csak elindultak a március közepén lényegében befagyasztott közösségi és gazdasági folyamatok. Ahhoz képest, hogy a virtuális térbe áthelyeződött mindennapi létezés országosan komoly munkanélküliséget, inflációt generált, súlyos társadalmi deficitekkel; Tiszaladányban ezeknek igazán komoly nyomát nem lehetett érzékelni. Természetesen korai lenne bármilyen végső megállapításra jutni a pandémia következményeivel kapcsolatban, de úgy tűnik, hogy a hátrányokban, kihívásokban egyébként is edzettebb településeken kisebb megrázkódtatással tudott levonulni a járvánnyal együtt járó, globális szinteken kimutatható társadalmi, gazdasági probléma-cunami.

Ha végignézzük a település sikerességét meghatározó tényezőket, akkor egyértelműen pozitívumként lehet kiemelni, hogy a hasznosítható helyi adottságok kiaknázására vannak aktív helyi szereplők, akár a mezőgazdaság, akár a turizmus oldaláról figyeljük a 2012 óta alakuló trendeket. A településen zajló menedzsmentmunkát az egyszerű helyi lakosok is elismerik. Sokkal egybehangzóbban, mint 8 évvel korábban. Az önkormányzati vezetés, a lelkes asszony, az iskola- és óvodapedagógusok és nem utolsósorban a civil szervezetek aktorainak nem kis munkája van abban, hogy láthatóan javult a faluban a társadalmi kohézió állapota is. Nincsenek látható társadalmi törésvonalak, a falu népe az adatok alapján úgy tűnik békésen él együtt. Ezzel együtt mégis komoly kihívást jelent az előregedő helyi társadalom, a foglalkoztatottsági mutatók javítása, és a jövedelmi helyzet, mely problémákkal nem csupán Tiszaladány küzd. A Taktaköz, Borsod - Abaúj-Zemplén megye, és általában is az Észak-magyarországi régió együttesen kell megtalálja a jó választ ezekre a társadalmi, gazdasági nehézségekre.

Irodalomjegyzék

- Baka F. (2020): Tiszaladány mentális térképe Acta Regionis Rurum 14. pp. 32-40
- Beluszky P- Sikos T.T.(2007) Változó falvaink (Magyarország falutípusai az ezredfordulón) MTA Társadalomkutató Központ Budapest
- Bogárdi T. (2014): Átány demográfiai iskolázottsági és foglalkoztatottsági jellemzői Acta Regionis Rurum 8. pp. 10-20
- Bogárdi T. (2015): Hollókő társadalmának fontosabb ismérvei a statisztikák tükrében Acta Regionis Rurum 9. pp. 10-20
- Bogárdi T. (2016): Egercsehi társadalmi a statisztikai adatok tükrében Acta Regionis Rurum 10. pp. 10-18.
- Gugi B- Buza B- Molnár M. (2010):Népesedési és foglalkozásszerkezeti változások Komlósán Acta Regionis Rurum 4. pp. 23-30
- Horvát Gy. (2001): A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben. Tér és Társadalom, 15. 2001. 2. 203–231. p.
- Kárász K. (2020): Háttéradottságok és lehetőségek Tiszaladányban egy kiemelt turisztikai centrumtér peremén Acta Regionis Rurum 14. pp. 76-88

- Kovács Cs. J* (2020): Tiszaladány demográfiai és foglalkoztatási helyzete *Acta Regionis Rurum* 14. pp. 12-20
- Lőrinc B.* (2017): Demográfiai helyzetfeltárás Bag községben *Acta Regionis Rurum* 11. pp. 34-42
- Lőrinc B.* (2020): Demográfiai trendek és kihívások- az identitás és az ifjúság jövőképeinek vizsgálata Tiszaladány községben *Acta Regionis Rurum* 14. pp. 20-32
- Molnár M.* (2009): Népesedési és foglalkozásszerkezeti változások Bagon *Acta Regionis Rurum* 3. pp. 12-18
- Molnár M.* (2011): Baks problématerképe *Acta Regionis Rurum* 5. pp. 91-99.
- Molnár M.* (2018): Összegző gondolatok a komlósikai kutatásunkról *Acta Regionis Rurum* 12. pp. 130-135
- Molnár M.* (2019): Összegző gondolatok a Faluszeminárium baksi kutatásairól *Acta Regionis Rurum* 13. pp 126-133
- Mezei M.- Nagy A.* (2020): Roma Felzárkóztatás Tiszaladányban *Acta Regionis Rurum* 14. pp.50-60.
- Molnár M- Lendvay E.* (2012): A helyi társadalmat és gazdaságot meghatározó sikertényezők vizsgálata Tiszaladányban *Acta Regionis Rurum* 6. 116- 122.pp
- Nagyné Molnár M.* (2013): Factors of success in case of local society /*DETUROPE* (Central European Journal of Tourism and Regional Development 5: 3 63-70. 8.p.
- Ritter K.-Erdélyi D.- Kárász K.* (2020): A mezőgazdaság helyzete és szerepe Tiszaladányban *Acta Regionis Rurum* 14. pp 88-108

28.kép: Ma még majdnem minden udvaron kapirgálnak az aprójószágok (a fotót készítette Nagy Kamilla)

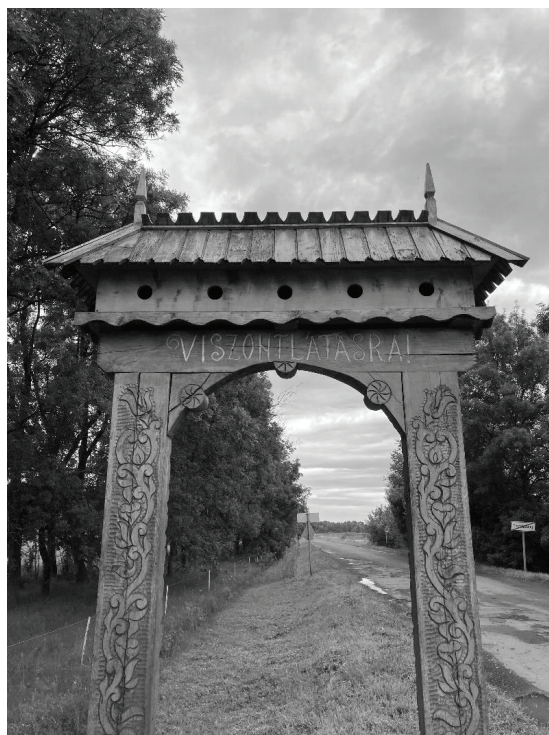
29. kép: Kecsketartás (a fotót készítette Nagy Kamilla)

30. kép: Ló és lovasa (a fotót készítette Nagy Kamilla)

31. kép: Hátterben napraforgó, elől szarvasmarhák (a fotót készítette Nagy Kamilla)

32. kép: „Vizontlátásra” (a fotót készítette Lőrinc Balázs)